

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat

73. évfolyam
1998/9.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSSES A TE IGÉD

Szabóné Mátrai Marianna: Inga, szögesdrót, kerítés 321

TANULMÁNYOK

Gáncs Péter: A hit kommunikációból van..... 322

Fabiny Tibor: Petőfi a pesti evangélikusok iskolájában..... 326

Frenkl Róbert: Spiritualitás és mentálhygiéne 330

KITEKINTÉS

Nagy Gyula: Egyházi Világhíradó IX. évfolyam 8. Szám 334

FIGYELŐ

Hermann von Loewenich: "Szabadságra szabadítva" (ford: Szűcsné Pröhle Livia) 339

Hegedűs Attila: Az egyház hangja a fogyasztói társadalomban 343

Nagy Gyula: A dogmatika stúdiumáról 346

FÓRUM

Krähling Dániel: Demokrácia és hatékonyság az egyházban..... 348

Bonnyai Sándor: Két válasz Bence Imrének 350

Görög Tibor: Tisztelt Lelkész-Testvér..... 351

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Cserháti Sándor-Németh Pál: Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap..... 352

Reuss András-Krska Mária: Szentháromság ünnepe utáni 14. vasárnap 353

Muntag Andor-Szabó Vilmos Béla: Szentháromság ünnepe utáni 15. vasárnap 355

Hausmann Jutta-Szabóné Mátrai Marianna:

Szentháromság ünnepe utáni 16. vasárnap 356

Harmati Béla: Helyreigazítás Zászkaliczky Péter írásához..... 358

Csonka Géza: Felhívás a lelkészekhez, és hitoktatókhoz..... 358

Könyvajánló: Újszövetségi szómutató szótár..... 359

A Pastorkolleg Neundettelsau kurzusai..... 360

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, Rózsavölgyi köz 3. Tel:3636-451

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 117-1108; 117-5478

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek).

Nyugdíjas lelkészek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A címlapon: Pilarik István úrvacsorai kannájának részlete. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte.

M É C S E S A T T E I G É D

Inga, szögesdrót, kerítés...

Most megint átlendül az inga. Háttérbe szorul a privát szféra, és "helyreáll a szokott rend": előbb a gyülekezet... Ahhoz kell igazítani a családi ünnepeket, utakat, vendégeket, programokat, még a szentesti gyertyagyújtás is csak az utolsó - talán szörványbeli - istentiszteletet követheti. Lelkészcsalád sors ez, természetes. Valóban az? Tényleg megtanultunk vele bánni, hozzá nagyobb veszteségek és sérülések nélkül alkalmazkodni?

Két veszély biztosan fenyeget mindenkit, aki lelkészként közösség és magánélet egyensúlyát keresi, hiányától szenved vagy most akarja kialakítani.

Az egyik rossz döntésünk, ha szögesdrótot húzunk a közösség és a magánélet közé. *A szögesdrót azt jelzi: a túloldalon ellenség van.* A gyülekezeti feladatok és a magánélet feltétlenül ellentétben áll egymással. Szigorúan kijelentjük: a kettőnek semmi köze egymáshoz. Azután már csak történetek keringenek lelkészberkekben bezárt ajtóról, kívülrekedt temetést jelentőkről, szabadidő-ruhás papnéról, akinek fogalma sincs, vajon kik és miért mászkálnak épp most az udvaron kottákkal, hangszerekkel, ünneplőben... A magánélet védelme. Szögesdrót azzal a permanens keserőséggel körítve, hogy valamiről lemaradtam. Milyen jó annak, aki négykor bezárja a boltot! A "hétvége" pedig valami Édennek tűnik, amiből én kirekesztettem. S tán ez a keserűség is hozzájárul ahhoz, hogy romlani kezdenek a dolgok, s amit keserűnek tartok, az lassan valóban megkeseredik.

Mit felejt el a szögesdrót tövében kesergő? Elsősorban talán azt, hogy a közösség nem önmagában létező valami, ami mellé, fölé (...) odarendeltetett a lelkész. A közösség olyan életet, lendületet, növekedést, ízt adó ajándék, amit ő sem nélkülözhet. A közösség nemcsak kér, nemcsak elvesz, hanem ad is. Benne teljesedik ki a személyiségünk, nélküle olyan, mintha félbemaradt volna. Csak itt tudok adni - különben mire való lenne a képesség, ami bennem rejlik? - és csak innen kaphatok, megmagyarázhatatlan módon azoktól is, akiknek látszólag semmijük sincs. Itt tanulhatok csak feszültségeket elviselni, oldani, valamilyen rosszat jóra fordítani. Sehol másutt nem tudom felfedezni a másik embert és azt, hogy általa mennyivel gazdagabb lehetek. És hát itt adják tudtomra, ha valamit rosszul csinálok. Ugyan mi más esélyem lenne a javításra? És természetesen ez az a hely, amibe magányos órák, napok után olyan jó belesüppedni és élvezni, hogy nem egyedül kóborlunk a világban.

Le kellene szerelnünk a szögesdrótot. Egy szimbolikus kerítés is megteszi, rajta nyitható és zárható ajtóval.

Kerítés - ajtóval. Mert azt nem szabad megszüntetni. *Veszélyes a hiánya.* Akik elfásultak, akik kiégtek, általában úgy indultak, hogy "mindent beleadnak". Egyetlen céljuk lesz, a szünet nélküli, 24 órás, non-stop szolgálat. Nincs magánszféra, együtt szolgál a család, nincs szabadnap (elvégre Jézus sem megy szabadságra), nincs hivatali idő se, ide szabad bejárása van bárkinek bármikor, a gyertya mindkét végén ég, ez a dolga. Pedig nem ez a dolga. Ezek a gondolatok azért gonoszak és veszélyesek, mert nagyon szépen, jézusi módon hangzanak. Ezek azonban nem jézusi gondolatok. Inkább azt súgják, olyan fontosak vagyunk, hogy nélkülünk elrontanának mindent, megállna a gépezet. Nem lenne szabad megtűrnünk, sőt dédelgetnünk ezt az érzést. A másik negatív jellemzőt fegyelmezetlenségnek nevezhetnénk. *Szertelenségnek.* Mi más képzelheti, hogy valaki szünet nélkül, a magánszférába való visszavonulás nélkül, kikapcsolódás nélkül bírja lélekkel, erővel, türelemmel, leleménnyel mindig folyton ugyanazt? Az ilyesfajta fegyelmezetlenségnek csak keserves kudarc lehet a vége. Meghasonlás, kiábrándulás, kiégés, nagyon nehezen gyógyítható érzelmi veszteség. Aki ilyen módon lebontja a kerítést vagy mástól ezt a műveletet elvárja, az szinte bizonyos, hogy menekül. Érdemes lenne megvizsgálni, mi elől. A privát szféra kudarc elől? A tevékenységi láz azt a bűntudatot takarja, hogy mégsem vagyunk lelkünk mélyéig elkötelezettek a közösség iránt? Esetleg azonosítjuk magunkat a munkakörünkkel és félünk, hogy nélküle nem marad belőlünk semmi? Vagy talán csak szeretnénk hősök lenni.

Bárhogy is van, ez a szeptemberi indulás, az inga visszalendülése ajándékba kapott alkalom egy percnyi megállásra. Az imádság helyének megtalálására. Arra a pillanatra, amikor odaátról kapunk fényt, igazít, ami valóságos formájukban mutatja meg a dolgokat. Szögesdrótnak a szögesdrótot és fegyelmezetlenségnek a fegyelmezetlenséget. Ha kapunk fényt, reális látást, akkor nekifoghatunk *bontani vagy építeni.* Szükség szerint. Hogy kialakuljon az az optimális állapot, amelyben szolgálatot lehet végezni, eredményesen, a ránk bízottak javára, saját örömeinkre és talán annak nevére sem szégyent hozva, aki a szolgálat Ura.

Szabóné Mátrai Marianna

A hit kommunikációból van*

A kommunikáció problematikája a Bibliában

Ószövetség

Az Isten és ember közötti vertikális, illetve az ember és ember közötti horizontális kommunikáció zavara, ennek helyreállítása a Szentírás egyik központi kérdése. Bár a kommunikációval, mint szakkifejezéssel nem találkozunk a Biblia lapjain, de már az Ószövetségnek megvan a maga gazdag tartalmú szava a beszédre. A héber DÁBÁR szó egyszerre jelent dolgot, esetet, szót, beszédet. Ez nem valamiféle nyelvi szegénységből fakad, hanem egy olyan egészséges egységes szemléletből, ahol nem szakad szét, nem válik külön a szó és a cselekedet, a beszéd és a valóság. Nyelvtudósok szerint a héber szó etimológiai alapjelentése összefügg az arab *dabara* igével, ami annyit jelent, mint valakinek, valaminek a háttere. Ebből következően az igazi beszéd, és szójátékkal élve, az *igei* beszéd, az igehirdetés küldetése a dolgok, események hátterének megvilágítása, revelálása, leleplezése. Tehát nem azért beszélünk, hogy valamit eltakarjunk, elködösítsünk, agyonbeszéljünk, hanem azért, hogy világossá tegyük a reánk bízott üzenetet.

Sőt már az Ószövetségben jelentkezik az az alapvető kommunikációs reménység is, hogy az információt recepció, majd pedig visszajelzés követi. Talán szabad így is interpretálni a klasszikus ézsaiási próféciát: *“az én ígém nem tér vissza üresen...”*

A kommunikáció történetét valóban Ádámnál és Évánál kell kezdenünk. A bűneset erőltetés nélkül értelmezhető úgy is, hogy többek között egy speciális kommunikációs zavarból fakad. *“Csakugyan azt mondta az Isten?”* — hangzik az első hamis információ, rémhír, amire vevő az ember. Káin és Ábel tragédiájában a vertikális kommunikációs zavar átcsap horizontális konfliktusba. S mindez kiszélesedik az őstörténet utolsó szimbolikus történetében. Bábelnél teljessé válik a kommunikációs káosz.

Az ember önmagában képtelen úrrá lenni ezen a káoszon. Isten teszi meg az első lépést a kommunikációs kapcsolat helyreállítására, amikor az üdvtörténet nyitá-

nyaként kiválasztja, megszólítja, elhívja Ábrahámot és ígéretet tesz annak eljövételére, Akiben majd teljesen helyreállhat a kommunikáció mind vertikális, mind pedig horizontális aspektusban. Külön lehetne még szólni a Törvény, a Tízparancsolat kommunikációt védő mondatairól. Mennyit kínlódnak újságírók, médiszakemberek különféle etikai kódexek összetákolásán! Nem lenne egyszerűbb inkább a nyolcadik parancsolatot komolyan venni, esetleg éppen Luther ma is korszerű értelmezéséből?

Újszövetség

Lépünk át az Újszövetségbe, ahol témánk szempontjából különösen is János evangéliumának prologusa tartogat számunkra izgalmas üzenetet. *“Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt és Isten volt az Ige”* — hangzik a fenséges nyitány, amit Lukács László merészen így interpretál: *“Kezdetben volt a Kommunikáció, a világ végső transzcendentális ősalapja, akit Istennek neveznek, a szeretet végső kommunikója”*. A prologus csúcsa az inkarnáció csodájának meghirdetése: *“Az Ige testté lett!”* Itt állítja helyre Isten a beszéd, a dolgok és tettek közötti egységet, amiről a héber *dábár* kifejezés összefüggésében már szoltunk. Krisztus maga az Ige, benne szó és tett harmonikus egységet alkot. Szokatlan, de találó Boross Géza református professzor definíciója, mely szerint *“Jézus Krisztus egész lényé kommunikáció. Jézus Krisztus mint testté lett Ige egyszerre kommunikátor és üzenet. Ő az üzenet.”* Igazán tőle tanulhatjuk meg a kommunikáció alapvető játékszabályait. Gondoljunk olyan modellértékű beszélgetésekre, mint a samáriai asszonnyal folytatott dialógus vagy az emmausi tanítványok lelkigondozása Lukács evangéliumában. A harmadik évezred küszöbén is bátran hirdethetjük: a Názáreti Jézus valóban Mester, a kommunikációnak is Mestere. Tanítványának lenni ma is kitüntetés, rang és méltóság...

De érdemes az Újszövetséget az evangéliumok után is továbblapoznunk, hiszen az igazi információs forradalom, kommunikációs robbanás nem a XX. század vívmánya. Rögtön az evangéliumokat követően, az Apostolok Cselekedeteinek elején olvassuk az első pünkösdről szóló tudósítást. Isten ezzel a csodával orvosolja a Bábeli

óta tartó vertikális és horizontális kommunikációs zavart. Jézusnak János evangéliumában olvasható búcsúbeszédeiből is kiviláglik, hogy kommunikációs zavarunk pneumatológiai gyökerű. Így olvassuk János evangéliumában: *“Még sok mindent kellene mondanom nektek, de most nem tudjátok elviselni, amikor eljön ő, az igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra, mert nem önmagáról szól, hanem azokat mondja, amiket hall. És az eljövendő dolgokat is kijelenti nektek...”* (Jn 16, 12–13). A pünkösdi csoda igazi ajándéka, hogy a Lélek nemcsak kommunikálni segít, de közösséget is terem!

Bibliai tallózásunk végén lapozzunk bele még a levelekbe, hiszen innen származik a címadó gondolat is: *“A hit kommunikációból van”* — fordítottuk kicsit szabadon Pál klasszikus tételét a Római levélből, mely szerint *“A hit hallásból van”* (Rm 10, 17). Az apostoltól sokat tanulhatunk a kommunikáció problematikájának területén is. Rőgtön a Római levél elején kifejti, hogy az ember a bűn miatt képtelen az igazi kommunikációra. Így olvassuk: *“Nincs, aki megértse, nincs, aki keresse az Istent...”* (Rm 3, 11) Pál leveleinek színes gyűjteménye figyelmeztet, hogy pünkösöd után is valós veszély a kommunikációs zavar, a véletlen vagy tudatos félrehallás, félreértés. Ezzel szemben egyetlen orvosság van, amiről Pál így vall a korinthusiaknak: *“Az én beszédem, és az én prédikálásom nem emberi bölcsességnek hitető beszédeiben állott, hanem léleknek és erőnek megmutatásában.”* (1Kor 2, 4).

A kommunikáció néhány teológiai aspektusa

Trinitásteológiai aspektus

Bibliai tallózásunk során már érintettük a kommunikáció krisztológiai és pneumatológiai összefüggéseit. Fel-tétlenül szólni kell még a kommunikáció trinitásteológiai alapjairól is. Boross Géza szerint *“a kommunikáció ősfarmája és paradigmája az a triológus, amit a Trinitás személyei folytatnak egymással, szaknyelven szólva a Trinitás interperszonális triológusa”*. Ez a kicsit elvontan, dogmatikusan hangzó definíció étellel telítődik, ha az evangéliumok Jézusára gondolunk, aki az utolsó szív-dobbanásig valóban állandó kapcsolatban van az Atyával, de olvasunk a Római levélben a *“Lélek esedezéséről”* is (Rm 8, 26), és a sort még folytathatnánk. A református teológus tétele egybecseng a Szentszéknek a tömegkommunikációról megjelent *Communio et progressio* című iratával, ahol ezt olvashatjuk: *“A keresztyén felfogás szerint az emberek egymáshoz kapcsoltsága és közössége, ami a kommunikáció legfőbb célja, az Atya, a Fiú és a Szentlélek Istenben lévő örök közösségének titkából ered, s ebben találja ősmintáját”*. (CP 8)

Teológiai antropológiai aspektus

Evidens tétel, hogy a homo sapiens egyben homo socius is, tehát közösségi lény. A teológiai antropológia mindehhez hozzáteszi még, hogy az ember olyan teremtmény, akit alkotója vertikális és horizontális kommunikációra formált. Ebbe a teremtető koncepcióba tört be a bűn és alapvetően megzavarta az embernek mind vertikális és mind a horizontális kommunikációs képes-

ségét. Ismét Boross Gézát idézem: *“A bűn okozta totális dekódolási zűrzavarnak a következménye az isteni kommunikáció félreértése”*. A professzor figyelmeztet, hogy ez a torzulási veszély mindkét szélsőség irányában igaz. Nemcsak a radikális bibliakritika magyarázza félre az isteni üzenetet, de az ezzel szemben görcsösen harcoló fundamentalista betűimádók is... Itt is igaz a páli tétel: *“a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít”* (2Kor 3, 6). Nem véletlen, hogy Jézusnak is éppen a betűrágó írás- és törvénytudókkal voltak a legélesebb konfliktusai. Velük szemben még az ő kommunikációs készsége is csődöt vallott... Ha az ige elszakad az élettől és Lélektől, Jézus Krisztustól, bekövetkezik a teljes vakság és süket-ség. A kommunikációs betegség okát Jézus így diagnosztizálja János evangéliumában: *“Ti azért kutatjátok az Írásokat, mert azt gondoljátok, hogy azokban van az örök életetek: pedig azok rólam tesznek bizonyosságot, és mégsem akartok hozzám jönni, hogy életetek legyen.”* (Jn 5, 39–40). Hallatlanul fontos és aktuális üzenetet hordoz ez a jézusi kijelentés. Sokkal többről van itt szó, mint egyfajta fundamentalista írásértelmezés kritikájáról. Jézus figyelmeztet, hogy ő személyes közösséget akar az övéivel. A kommunikáció sokkal több, mint információk átadása akár papirusztekercsen, akár az Interneten keresztül. Az infomániás társadalom egyik legnagyobb önámító hazugsága, hogy úgy hiszi: önmagában a technikai eszközök segítségével az emberek minőségileg is közelebb kerülhetnek egymáshoz. Balázs Géza figyelmeztet: *“A közvetlen, jelenlét-kommunikáció szerepe nem szorul háttérbe a tömegkommunikáció terjedésével”*. Ebben az összefüggésben érdemes újra idéznem a már említett katolikus iratot is: *“A kommunikáció legmélye: önmagunk odaadása a szeretetben”* (CP 11).

Ekkleziológiai aspektusok

Boross professzor szerint *“az egyház alapvető ismeretjelzőjei az újabb ökumenikus konszenzus szerint a martyria, a liturgia és a koinonia. Ebből az ekkleziológiai megalapozásból az az ekkleziasztikai konzekvencia következik, miszerint az egyház tevékenysége kommunikáció, azaz az evangélium kommunikálása szimbolikusan, verbálisan és praktikusan.”* Ezt az ökumenikus egyházértelmezést érdemes összevetni az *Ágostai Hitvallás* közismerten rugalmas és tágölelésű egyház-definíciójával, mely szerint ott van az egyház, ahol az evangéliumot hirdetik és a szentségeket kiszolgáltatják. Mindkét alapvető funkciónak egyértelmű és vitathatatlan a kommunikációs tartalma. Különösen izgalmas a szentségek esetében a verbális és nonverbális kommunikáció ötvözte.

Liturgikai aspektus

Külön is szeretném röviden érinteni a liturgiának, mint egyfajta speciális egyházi “kommunikációs gyakorlatnak” a kérdését. Werner Jetter tübingeni professzor megfogalmazása szerint: *“a keresztyén istentisztelet antropológiai szempontból szimbolikus kommunikáció”* (*“Symbol und Ritual”*). Valós veszély, hogy istentiszteleteinket agyonbeszéljük, agyonpredikáljuk. A tanítás, az intellektuális tartalom mellett nem szorulhat háttérbe az a gazdag spirituális kincs, amit a liturgia, az egyházi ének és zene, az egyházművészet hordoz. Ha gyülekezeteinkben egysesek

nem tudnak mit kezdeni a liturgiával, üres "hókuszpókuszoknak" tartják, akkor mindez komoly önvizsgálatra kell, hogy indítson minket. A lutheri reformáció különleges ajándéka, hogy megőrizte a másfélvezredes liturgia kincseit, igyekezett azt anyanyelven közel hozni a néphez. Ma gyülekezeti tagjaink egy nem elhanyagolható része úgy érzi: nem sok köze van a liturgiához. Mindez istentiszteleti életünk elszürküléséhez, elsvárosodásához vezethet, és végső soron erősíti alapvető vertikális és horizontális kommunikációs zavarunkat. Ma sokak számára az istentisztelet, a liturgia lehetne az egyetlen alkalom, ahol még tudnak, mernek énekelni, megszólalni, egyfajta szimbolikus és valóságos dialógus aktív részeseivé válni. Ez segíthetne megtalálni újra az elfelejtett "atyanyelvet", felfedezni az imádság ajándékát, melyben az Istennel való kommunikáció kétoldalúvá, kölcsönössé válhat. Vétkes mulasztás lenne ennek az egészséges "kommunikációs gyakorlatnak" az elsorvasztása, nem is szólva arról, hogy a liturgia sokkal több, mint pusztán "kommunikációs gyakorlat"...

Diakóniai aspektus

A szentségek kapcsán már utaltam a nonverbális kommunikáció lehetőségére. Az egyházi szeretetszolgálat specifikuma éppen egyfajta nonverbális kommunikáció Jézus Krisztus evangéliumáról, ami persze nem zárja ki és nem teszi feleslegessé, másodlagossá a verbális kommunikációt sem. Számomra értelmezhetetlenek és elfogadhatatlanok azok az álmodern tézisek, melyek szerint: "kezdetben volt a tett", "az emberek belefáradtak a beszédbe", "csak a kezek evangélizációja hiteles". Hamisak ezek a szembeállítások, hiszen már az elején, bibliai alapokon leszögeztük, hogy a szó és tett egymástól elválaszthatatlanok. Természetesen igaz, hogy az emberek valóban hamar belefáradnak az üres, hitel és fedezet nélküli beszédbe. De ugyanúgy a cselekedetek is válhatnak üres látszatsmegoldásokká, pótcselekedettké, ha hiányzik a világos motiváció, ha nem tudok túlmutatni önmagam "megható" jószívűségén...

Albert Schweitzerről köztudott, hogy többnyire először a műtétet végezte el a rászorulókon, de utána odaült a beteg ágyára és nem hallgatta el, hogy kinek a küldetésében végzi munkáját. Teréz anyáról is feljegyezték: ha a haldokló úgy kívánta, meggyújtott egy cigarettát, a haldokló szájába tette, és mindezek után bizonyosságot tett Jézus Krisztusról...

A diakóniában nagy jelentősége van a hiteles szavak mellett annak a nonverbális kommunikációnak is, amit egy-egy gesztus, mozdulat, egy-egy érintés, simogatás mindennél "ékezzelőbban" tud kifejezni. Mindezt nevezhetjük a szolgáló lényéből sugárzó egyfajta meta-kommunikációnak is.

Missziológiai aspektus

Jézus végső és visszavonhatatlan akarata szerint egy speciális kommunikációs szolgálatba küldte ki tanítványait. Ennek tartalma az evangélium hirdetése a föld végső határáig. Célja a tanítvánnyá tétel, tehát nem magunkhoz, hanem a Mesterhez kell segítenünk az embereket. A tartalom és a cél egyértelmű. Sokkal bonyolul-

tabb az, ezt a tartalmat megfelelő módon hordozó, és a célt valóban szolgáló eszközök megtalálása.

Az egyház, a benne élők nem önmagukért vannak. Nem kis dolog, ha legalább egymást megértjük, de ez nem lehet végcél. Az egyház nem vallásos érdeklődésű emberek belterjes önképzőköre, hanem Jézus egyértelmű programja szerint: "Tanúim lesztek... a föld végső határáig" (ApCsel 1,8). Victor János hasonlatával élve, az egyház nem Isten országa a földön, ahol kiszakadva a bűnös világból, végre jól érzem magam, hanem Isten országának "felvonulási épülete". S itt kell feltenni a kérdést, hogy vajon mennyit érdemes áldozni a "felvonulási épületre", s mennyit magára a küldetés betöltésére, az építkezésre?! Ehhez az építkezéshez az egyház egyik legfontosabb, nélkülözhetetlen eszköze éppen a megfelelő kommunikációs készség, illetve felkészültség.

Ezen a ponton tehát a kommunikáció elméleti, teológiai kérdései az egyház egész létét egzisztenciálisan érintő gyakorlati létkérdésekké válnak. Nem túlzás létkérdésről beszélni, hiszen a misszió nem valamiféle luxustevékenység, amit csak kicsiny, hiperaktív szekták és nagy, gazdag egyházak engedhetnek meg maguknak. A misszió az egyház alaptevékenysége. Kicsit sarkítva fogalmazva: a misszió nem csupán egy eszköz az egyház kezében, hanem fordítva: Isten missziójában szeretné felhasználni az egyházat is. De csak a kommunikációképes egyháznak van esélye a missziói parancs betöltésére. Ezért válik a kommunikáció minden felelős, küldetésstudatban élő keresztyén ember és közösség mindennapos, égető, gyakorlati kérdésévé. S itt a kör bezárul: újra megérkezünk a címet ihlető páli tételhez és az azt megelőző kérdéssorhoz a Római levélből: "Aki segítségül hívja az Úr nevét, üdvöztül. De hogyan hívják segítségül azt, akiben nem hisznek? Hogyan is higgyenek abban, akit nem hallottak? Hogyan hallják meg igehirdető nélkül? És hogyan hirdessék, ha nem küldettek el? ... A hit tehát hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által" (Rm 10,14-17).

Az egyház kommunikációs zavarai és gyógyulási esélyei

Szekuláris kontextus

Az egyházak kommunikációs zavarai összefüggésbe hozhatóak a világ hasonló zavaraiival. Ma népbetegség a kommunikációs analfabétizmus. Ezzel kapcsolatban érdemes végiggondolni Lukács László figyelmeztető sorait: "A fejlődő országokban hatalmas erőfeszítéseket tesznek az analfabétizmus leküzdésére. Az információs társadalmakban a kommunikációs analfabétizmust kellene legyőzni: megtanítani az embereket arra, hogy értékesen használják fel a kommunikáció új eszközeit, lehetőségeit — életük gazdagítására, nem pedig pusztítására." A pusztítás ugyanis valós veszély, ahogy Eduardo Galeano fogalmaz: "Az információs korban az információ birtokosai a kommunikációt a hatalom monológiájává redukálják". Lukács László ehhez teszi hozzá: "A tömegek agymosását és manipulálását látványos erőszak nélkül, behízelgően és észrevétlenül lehet elvégezni. A holnap háborúit nem rakétákkal és repülőgépekkel fogják vívni, hanem multimédiás eszközökkel..."

Ki ne tapasztalná saját bőrén, hogy az információ valóban formál, sőt gyakran deformál minket. Ezért idézi joggal Kovács Ferenc, az oslói egyetem médiatanára a Magyar Felsőoktatás című szaklapban az Internetről megjelent írásában egy Erikson nevű antropológus felhívását: *“Védekezni a nemkívánatos információáradat ellen lassan szükségesebb, mint információt szerezni”*. Több olyan német lelkészbarátom van, aki családjá védelmében számúzte a televíziót lakásából. Nem hiszem, hogy ez lenne a probléma megoldása, de mindenképpen jelzésértékű minden ilyen tiltakozás a sokszor valóban nyomasztó, közösségromboló TV- és videóterrorral szemben.

Kézenfekvőnek és kényelmesnek tűnne ebből a világi kontextusból levezetni az egyház kommunikációs zavarát, de ezzel egyben azt mondanánk ki, hogy az egyház csupán tükre a körülötte lévő világnak. Jézus viszont soha nem mondta tanítványainak, hogy “legyetek a világ tükre”. Ellenkezőleg: sóként, kovászként, világosságként küldte ki őket a világra!

“Arcát mért takarja, ki ma Jézusé?”

Ahhoz, hogy megkíséreljünk hiteles választ adni Scholz László provokatív kérdésére, őszinte önvizsgálatra van szükség egyházunkban. Igazán hol húzódnak az egyház kommunikációs és egyéb zavarainak gyökerei?

Ma sokféle veszély fenyegeti az egyházak szolgálatát. Van, aki fő veszélynek az anyagi ellehetetlenülést tekinti. Hogyan tudjuk fenntartani épületeinket, templomainkat, gyülekezeteinket, visszanyert intézményeinket? Mi lesz, ha visszavonul az egyházfinanszírozásból az állam? Mi lesz, ha “ránk unnak” a külföldi testvéregházak, vagy egyszerűen csak náluk is beköszönt a hét szűk esztendő?

Anélkül, hogy lesöpörném az anyagi kérdéseket, mégis inkább, a már többször idézett Boross Géza diagnózisából indulok ki, aki szerint: *“Az egyház problémái ma, a harmadik évezred küszöbén egyre inkább kommunikációs problémák. Többek között azért, mert az egyház nyelve egyre érezhetőbben egy sajátos szubkultúra nyelvének tűnik a tömegek szemében. Mondanivalónk, ami pedig nemcsak hitünk, de tapasztalataink szerint is igazi terápia beteg társadalmunkban, a sokaság számára egyszerűen dekódolhatatlan, meseszerű...”*

Visszatérve az említett anyagi problémákra: nem az a legnagyobb nyomorúságunk, hogy bizonyos politikai pártok, éppen hatalmon lévő erők nem értik meg érvelésünket: minek, mire, milyen célból is vagyunk. Természetesen több, mint idegesítő és bosszantó ez a fajta kommunikációs zavar is. De sokkal súlyosabb, ha a ránk bízott emberek sem értik már a szavunkat, küldetésünket. Ha a Krisztus beszédéből, az evangéliumból nem fakad hit, és így a hit nem hozhatja meg törvényszerű gyümölcsét, az áldozatkészséget! Az 1% felajánlásával kapcsolatban olvashatunk az Evangélikus Életben a “forintok hitvallásáról”. Igaz, hogy már az 1% is egyfajta szerény hitvallás lehet, és mennyivel inkább az a kis szabadegyházak sokszor komolyan vett 10%-a, a biblikus tized felvállalása...

Alaptételelem tehát, hogy az egyház egész léte, beleértve anyagi teherbírását is, döntő módon attól függ, hogy mennyire képes a rábízott evangéliummal kommunikálni az ugyancsak rábízott világban!

Tanuljunk, ami megtanulható: “világi nyelv”

Ha a fenti alaptételt elfogadva szeretnénk komolyan betölteni kommunikációs, missziós küldetésünket, akkor többek között egyik legfontosabb feladatunk a “nyelvtanulás”. Ezúttal nem a népszerű világnyelvekre vagy különleges, egzotikus nyelvek tanulására gondolok, hanem egész egyszerűen egy olyan közös világi nyelv megtanulására, melynek segítségével jó eséllyel tudjuk közvetíteni a ránk bízott örömhírt. Vannak, akik ezzel szemben azzal érvelnek, hogy minden szakterületnek megvan a maga tolvajnyelve, szakzsargonja. Aki valahol otthon akar lenni, tanulja meg a hazai nyelvet. Tehát, akit érdekel a keresztyénség üzenete, vegye a fáradságot, és tanulja meg szép, kegyes, kánaáni nyelvünket. Ez az érvelés bármennyire is igaznak, jogosnak tűnik, alapvetően hiányzik belőle a felelős szeretet, a missziói lelkület. A misszionáriusok nem a saját nyelvüket erőltették rá a missziói területen élőkre, hanem ők igyekeztek elsajátítani a helyi nyelvet és minél hamarabb lefordítani az evangéliumot az adott nép nyelvére. Napjainkra hazánk is sok tekintetben ilyen pogánymissziós területté vált...

Ma, amikor megszólalhatunk a médiumokban, amikor missziói állomást nyithattunk a főváros legnagyobb bevásárló centrumában, akkor nem elég egyszerűen vagdalkozni az ige kétélű kardjával. Meg kell találni a közös nyelvet, a kapcsolódási pontot azokhoz, akikhez küldtünk. Természetesen ez mindig többesélyes vállalkozás, ahol senki sem spórolhatja meg a kudarcélményeket. Bátorítson minket Pál athéni kísérlete, amit joggal nevezhetünk “biztató kudarcnak”. Ő tudatosan törekedett a közös nyelv megtalálására. Megpróbált a zsidóknak zsidó, a görögöknek görög lenni, anélkül, hogy valaha is elárulta, felhívította, rejtjelezte volna az evangéliumot, amit soha nem szégyellt.

Alapvetően fontos tehát komolyan venni a már Barth Károly által megfogalmazott tanácsot: a Biblia mellett legyen ott a napi újság is az asztalunkon. Nemcsak azért, hogy frissen informáltak legyünk, hanem azért is, hogy jól értsük a világ nyelvét, és tudjuk arra lefordítva megszólaltatni a ránk bízott isteni üzenetet.

Természetesen sokat tanulhatunk a médiavilág valóban profi szaktekintélyeitől is. Érdemes belekóstolni egy kicsit a kommunikációelmélet szakterületébe is. Ne szégyelljük, hogy szükségünk lehet egyfajta egészséges reklámpszichológiára is. Bizony a “jó bornak” is kell cégér, a jó hírek is kell megfelelő reklám. Ha sokszor el is borítanak minket az idegesítően bárgyú, és agresszívan tolakodó reklámok, azért akadnak modellértékű, jó reklámok is, melyekből tanulhatunk: hogyan nyerhetjük meg emberek figyelmét, idejét, érdeklődését. Ha megnézzük egy-egy templomunk taszító hirdetőtábláját (ha egyáltalán van?!), nem csodálkozhatunk, ha nincsen vonzásunk... Fontos, hogy amennyire tőlünk telik, próbáljunk jól és szakszerűen élni az írott és elektronikus sajtó egyre bővülő lehetőségeivel. A világban szinte bűvös jelszóvá lett a PR-munka, a public relation. Talán ideje lenne ezt az egyházban is komolyabban venni...

De ugyanakkor ne higgyük, hogy ha valaki mikrofonnal vagy kamerával a kézben dolgozik, az már szükség-szerűen szakember, akit csodálat és hódolat illet. Sajnos a médiavilágban is sok a kontár, aki visszaél a szinte babonás tisztelettel, amivel az átlagember veszi körül a tömegtájékoztatóban dolgozókat.

Tény, hogy különböző okokból meglehetősen súlytalanok vagyunk a médiavilágban. Ez részben visszavezethető saját felkészületlenségünkre és tehetetlenségünkre. Másrészt nyilvánvaló és rejtett politikai erők egyaránt meghúzódnak a háttérben. Ebben a nem könnyű helyzetben kísért a kisebbségi komplexus. Hálásak vagyunk, hogy megszólalhatunk, hogy "megtűnnek" minket néhány percre mikrofonok és kamerák közelében (általában a hallgatottság és nézettség szempontjából legkedvezőtlenebb időpontokban). Nem hiszem, hogy indokolt ez a szinte beteges gátlásosság. Anélkül, hogy kommunikációs szakemberek szerepében akarnánk tetszelegni, legyünk tudatában annak a speciális örökségünknek és küldetésünknek, amit *Lukács László* így fogalmaz meg: "Az egyház kétezzer éves tapasztalatát — kudarcával és kísérletezéseivel együtt — kínálja fel a média szakembereinek, szolgálatként és segítségként. Javasolja és örömmel elfogadja a folyamatos párbeszéd lehetőségét. Annak tudatában teszi ezt, hogy az emberi lét végső forrása és célja a Szentháromság, amely a szeretet folytonos és teljes kommunikációjában élő egység."

Kérjük bátran, ami (Aki) kérhető — a kommunikáció Lelke

Az előbbi idézettel újra megérkeztünk a keresztyén kommunikáció, a keresztyén közösség forrásához, az Istennel való kommunikációs közösséghez. Sok mindent megtanulhatunk szakkönyvekből, elleshetünk szakemberektől, de mindez még nem garancia arra, hogy a misszió a kommunikáció eszközeivel valóban célhoz, tehát a másik ember szívéig juthat az evangélium felszabadító, új életet ajándékozó erejével. Ezért kell könyörögnünk a Lélek ajándékáért, aki a kommunikációnak, a közösségnek is teremtő Lelke. Nélküle szomorúan igaz,

amit Ignatiosz metropolita még az EVT uppsalai nagygyűlésén megfogalmazott: "Szentlélek nélkül távoli az Isten, Krisztus a múlté, az evangélium holt betű, az egyház egyszerű szervezet, a misszió propaganda, az istentisztelet emlékek felidézése és a keresztyén cselekvés rabszolgamorál.

De Őbenne a kozmosz felemelkedik és nyögve szüli az Országot, a feltámadott Krisztus itt van, az evangélium életerő, az egyház szentháromságos közösség, a misszió pünkösdsd..."

Igaz tehát kiinduló tételünk: "A hit kommunikációból van". De tegyük hozzá: kétdimenziós, vertikális és horizontális kommunikációból fakad, melyhez kevés a mi képzettségünk, szókinccsünk és lelkesedésünk. Felülről jövő, tökéletes ajándékokra, mennyei "tolmácsra", a kommunikáció, a közösség Lelkére van szükségünk. Bátorítson minket az Érte való könyörgésre Jézus biztatása Lukács evangéliumából: "Ha ti gonosz létekre tudtok gyermekeiteknek jó ajándékokat adni, mennyivel inkább ad mennyei Atyátok Szentlelket azoknak, akik kérik tőle?" (Lk 11, 13).

Gáncs Péter

Felhasznált és idézett irodalom

Balázs Géza: Médiakommunikáció. Magyar Rádió, Oktatási Osztály, 1996

dr. Boross Géza: A kommunikáció teológiája. Lelkipásztor 1995/12.

Kovács Ferenc: Internet vagy Internet? Magyar Felsőoktatás 1997/7.

Lukács László: Egyház és kommunikáció: szövetségeseink vagy ellenfeleink? Európai Szemmel 1997/1.

Média és etika. Ökumenikus tanulmányi füzetek, 14. szám

Petőfi a pesti evangélikusok iskolájában

Petrovics István, az akkortájt szabadszállási "arendator" — azaz mézárszékét bérlő polgár — most 165 éve, 1833 tavaszán kivette 10 éves Sándor fiát a Tolna megyei Sárszentlőrinc triviális iskolájának 2. donatista osztályából, majd augusztus 27-én beíratta a pesti evangélikusok 1823 óta jó hírű, piactéri gimnáziumába. Az iskolaváltozás okát többen és többféleképpen elemezték (1), mi elégedjünk meg azzal, hogy valószínűleg fiának a német nyelvben való előrehaladása volt atyái célja.

Egy népszerű pesti kiadvány, az 1834-ben megjelent Közhasznú Honni Vezér így mutatja be az akkor 64.000 lakosú fővárosunkat: "Pest honunk legnagyobb kereskedő és iparvárosa, Európa legszebb városai egyike, fekszik a Duna bal partján. Budával — az ősz hőssel — ifjodott alakja miatt szívemelő elleniségben... A házak oly pongyolán s meghitten állnak egymás mellett, mintha csak úgy szaladtak volna ki hirtelen, hogy láthassák, mi történik az útszán, mert nincsenek közülük sokan megmosdva és felöltözve..." (2).

A fejlődő város ekkor a József nádor által szorgalmazott Szépítő Bizottmány munkálkodása folytán kapott új arculatot, trotárokkal, kövel kirakott utcákkal és lámpá-

sokkal. És persze — az ifjú Petőfire nagy hatást gyakorló — a még 1812-ben megnyílt dunaparti színházzal, amely 3.500 nézőt tudott befogadni.

A pest-budai evangélikusok csak II. József 1781-es Türelmi Rendelete után, 1798-ban — éppen kétszáz éve — indították el szerény elemi iskolai oktatásukat húsz növendékkel. Az iskola a Kohlmarkt, azaz a Káposztás piac mellett Coburg Jósias városparancsnok közbenjárására szerzett telken épített egyemeletes házban nyílt meg, a mai Evangélikus Országos Múzeum épületében. Az iskola első felügyelője és patrónusa *Schedius Lajos*, (3) az esztétika egyetemi tanára volt, akinek tanterve Pestalozzi szellemében készült (4). Itt létesítettek hazánkban elsőként "rajztanodát" és "testgyakordát", s bár az iskolai tanítás nyelve német volt, a későbbiekben a földrajzot és irodalmat magyarul tanították. Az elemi oktatás nyelve azonban, amikor a kis Petrovics Sándor ideérkezett, teljességgel német volt. Az épületre 1822-ben második emeletet húztak, és 1823-tól már mint humanitási osztály is rendelkező gimnázium működött.

Az Evangélikus Országos Levéltárban őrzött eredeti Matricula Gymnasii Aug. Conf. Pestiensis (5) tanúsága szerint a 11. évében lévő Petrovics Sándor a 2. donatus

osztály tanulója volt, azaz megismételte a lőrinci iskola hasonló fokú osztályát. Ez azonban nem a mai értelemben vett osztályismétlést jelentette, hanem összefüggött a sárszentlőrinci iskola tanári karában zajlott tragikus eseményekkel, amelyek miatt "az egész iskolai esztendő kipótolhatatlanul elveszettnek" volt tekinthető (6).

Az akkor még tehetős szülők nem sajnálták tehát a fáradságot és egyre jobb iskolai nevelést akartak adni cseperedő gyermekeiknek. Sándor ekkor négy éve járt iskolába, de a négy osztályt öt iskolában, öt különböző városban kellett végeznie. Félégyháza, Kecskemét, Szabadszállás és Sárszentlőrinc után lett a pesti evangélikusok diákja. Illyés Gyula találóan írta: "Mennyivel más környezet ez, mint a sárszentlőrinci. Itt nem válik ki többé társai közül csinoságával, sem ügyességével, ez az oka, hogy szorgalmával sem?" (7) Valóban, az első félévben a 114 tanuló között a 108-ik helyre szorult hátra.

Petőfi pesti német iskolai évét most több oldalról vizsgáljuk: mit tudhatunk az evangélikus iskola szervezetéről, tanáiról, a költő iskolatársairól, szállásadójáról és lakhelyéről.

A GIMNÁZIUM TANRENDJE szerint az a 2. osztály, amelynek Petőfi a diákja lett, az 1834. februári félévi nyilvános vizsgán a következő tárgyakat tartalmazta:

1. Vallásstanból: a Szentírás és Luther Kiskátéjából a tízparancsolat magyarázata.
2. Német és magyar nyelvből: mondat, főnév, névmás.
3. Latin nyelvből: főnév, melléknév, számnevek, névmások.
4. Alaktan: a fogalmak fejlődése. Test, terület, vonal, pont, szögmérvés.
5. Mennyiségtan: összeadás, kivonás, szorzás, nevezetlen szám.
6. Földrajz: a föld felszíne.

A vizsgán ezenkívül előadás-gyakorlatokat kellett tartani német és magyar nyelven (8).

A tanári kar élén *Fábry Pál* igazgató, a híres Fábry Gergely püspök unokája állt. Ő mind az elemi, mind a gimnáziumi osztályoknak a rektora is volt. A humanitási osztályon tanított, Petőfi tehát nem volt közvetlen diákja. Fábry Győrben született (9). Már 17 éves korában retorikát tanított a losonci gimnáziumban, utóbb jogi és ügyvédi vizsgát tett, majd a Géczy családnál lett nevelő. A pesti iskola 1825-ben hívta meg tanárának és az egész iskola felügyelő rektorának. 1837-ig állt az iskola élén. Ekkor lemondott, mert oktatási reformjait tanártársai ellenezték. Javaslata szerint a három gimnáziumi kurzusban minden tanuló két évet töltött volna. Ráadásul a diákok kötelező templomlátogatását is ellenezte, ezért került feszültségbe több lelkész- és tanártársával. Lemondása után még több éven át volt a gyülekezet felügyelője, vagyont pedig egyházára és iskolájára hagyta (10).

Fábry Pál után háromszor is viselte az igazgatói tiszteletet az ugyancsak nagyműveltségű *Kánya Pál*, aki József nádor István fiának is latin tanára volt. Ő ezáltal Mária Dorottya nádorné többszöri támogatását is megszerezte iskolája számára (11). Fábry és Kánya, mint tanárok bizonyára ismerték, de nem tanították Petőfit.

Aki viszont az 1833/34-es tanévben jól ismerte, de élete végéig soha sehol mint növendékét meg nem említette, az az ugyancsak jeles pedagógus és osztályfőnök,

Stuhlmüller Sámuel volt (12). A lőcsei születésű cipszer eredetű tanárt 1819-ben hívta meg Pestre a tantestület és ott tanított 1860 októberéig, amikor nyugdíjba vonult. Tiszteletbeli tagjává választotta a lipcsei Schiller-egyesület is. Tanári munkásságának elveit jól tükrözik az iskola tanévnívói és jubileumi alkalmával mondott és többnyire nyomtatásban is megjelent beszédei, valamint az iskolájának szóló intézés, amelyet tanárságának befejeztével mondott el és publikált (13). Petőfi osztályában hittant, magyar, latin és német nyelvet, alaktant, számtant és földrajzot tanított.

Érdekes emléke Petőfi latin tanulásának az a kis versike, amelyet latin könyvük előzők lapjára sajátkezűleg jegyzett be. Osztálya ugyanis ekkor Christian Gottlob Bröders kis latin szótárát használta (14). Ebbe az első belső könyvtáblára még gyermekes, de jól olvasható tintaírással a következő rigmust írta be a kis Petrovics Sándor:

Hic Liber est meus
Testis est Deus.
Hic nomen erit,
Alexander natus,
Petrovits vocatus.

A latin-német szótár az autográf bejegyzéssel az Evangélikus Országos Könyvtár tulajdona, megtekinthető az EOM állandó budapesti kiállításán (15). Petőfit tehát az eddig említett tárgyakból osztályfőnöke, Stuhlmüller Sámuel vizsgálhatta. Az eredeti vizsgarend, amelyet az Evangélikus Országos Levéltár őrzött, a II. világháború során sajnos elpusztult. Megőrizte azonban emlékét Hittrich Ödön fasori igazgató-tanár, aki iskolatörténetének lapjain ezt közölte is (16). Mint ismeretes, Petőfi minden tárgyból "primae classis", azaz elégséges bizonyítványt kapott. Ez érthető, ha arra gondolunk, hogy eddig mindig magyar nyelvű iskolákban tanult, s a német nyelvvel egy év alatt bizony nehezen tudott megbirkózni. Azt is mondhatnánk, hogy csoda, hogy a német nyelvi vizsgákon elégségesen megállta a helyét.

Ugyancsak ismerjük Petőfi énekvizsga-rendjét is. Énektanára *Feil György*, a gyülekezet orgonistája volt. A pozsonyi születésű kántor-tanítóról bővebb adataink nincsenek, de ő írta alá az iskola második, azaz donátusi osztály énekvizsga-rendjét. A kis Petőfinek tehát 4 szólamban kellett tudnia Heinrich Christian Rink Miatyánkfeldolgozását és gyászkantátáját, valamint 16 korált, köztük a ma is jól ismertek közül "Jézus én bizodalمام" vagy "Mind jó, amit Isten tészen" kezdetűt (17).

Petőfi rajztanára a pozsonyi születésű *Steinweg Gusztáv* volt, aki egyúttal a leányiskolában is tanított. Amikor 36 éves korában az iskola tanárává választották, már neves pedagógusként működött több német városban. Feleségével együtt, aki kézimunkakört vezetett, jól ismerték a magyar nyelvet is (18).

Pestalozzi elvei erősen hatottak a pesti evangélikus iskola első korszakában. A rajz és kézimunka mellett a tornatanítás is szerepet kapott az oktatásban. Már Petőfi iskolaévei idején jól ismert volt Pesten a francia származású *Clair Ignác*, aki gárdatisztként vett részt a napóleoni háborúban, majd céllövészetet, vívást és tornát tanított. 1826-ban költözött Pestre és előbb privát testgyakorlóiskolát, majd Nyilvános Tornaintézetet nyitott. Az evangélikus Gimnázium őt is alkalmazta tanárként (19). Hogy tanította-e Petőfit, arról nincs tudomá-

sunk.

Érdekes jellemzést ad az iskola reformkori éveiről annak egykori tanulója, Ágai Adolf. Többek között ezeket írta róla: "A szén-téri (ma Deák téri) evangélikus iskolát a közvélekedés különben vallotta valamennyinél. Balázsovcics, Melczér és Stuhlmüller lelkiismeretes, derék férfiak valának mind egy szálig. Nevelési és tanítási esz-kozeik sorában helyet foglalt a suhintó vessző is, de csak legvégső esetben. Kilencven pezsgő vérű gyereket regulában tartani nagy türelemfogyasztással jár. Tanbetyárságra azonban soha nem vetemedtek. A kis fenytés nem is a hanyag tanulásért, hanem inkább a kötekedő vagy alattomos, vagy fegyelemsértő viseletért járt..." (20).

Nem tartozott a tanári karhoz, de mégis feltehetőleg konfirmációra előkészítő hittanra oktathatta Petőfit a pesti egyház pánszláv érzelmű szlovák lelkésze, Ján Kollár. Lehet, hogy ez az oktatás már a piarista iskolai évre esett. Annyi bizonyos, hogy Kollár soha nem említette meg tanítványaként a fiatal Petőfit. Fekete Sándor talá-lóan írja: "Feltehető, hogy a pánszlávizmus apostola később gyűlölte a világszabadság magyar apostolát, de ennek nincs nyoma, mint annak sem, hogy Kollár valaha is azonosította volna Petőfit egykori tanítványával" (21). Mivel Kollár nemcsak szlovák, hanem német nyelven is prédikált, valószínűsíthető, hogy ugyanakkor az evangélikus templom padjaiban olykor Petőfinek is hallgatnia kellett prédikációit.

Nem sokat tudunk Petőfi osztály- és diáktársairól ebben a tanévben. Az Evangélikus Levéltár 1833–34-es "annus scholasticus" rovata 102 tanuló sorol fel. Ebből az 1. osztályban 27, a 2-ban — ahol Petőfi tanult — 37, a 3-ban 18 és a 4-ben 20 diák volt beiratva (22). A jegyzék pontosan felsorolja ugyan a tanulók nevét, beiratkozási dátumát, apjuk nevét és foglalkozását, s az elért tanulmányi eredményeket, — Petőfi azonban sehol nem említi egykori társait. (Különben azt is meg kell jegyeznünk, hogy Petőfi egész életében nem tett soha említést a pesti evangélikus iskoláról, ami miatt a Petőfi-kutatás is csak 1884 óta, Baróti Lajos újságpublikációja után (23) foglalkozott a költő életének ezzel a szakaszával.)

A kérdéssel eddig legalaposabban a korán elhunyt Dienes András foglalkozott a "Fiatal Petőfi" című alapvető művében (24). Hadd idézzem szó szerint kutatási eredményét: *Osztálytársainak többsége a pesti német vagy a német nyelvet kifogástalanul beszélő polgárcsaládok fiainak sorából került ki. Nem volt könnyű a német anyanyelvű tanulókkal versenyezni — le is maradt a tanulmányi versenyben alaposan. Osztályának kitűnő eminens-tanulói között két magyar anyanyelvű volt, Szudy Károly gyalogos őrmester két fia, a többiek — Hantsch Eduard, Kanitz Jakab, Pecz Hermann és Samuel, Ringauf Ottó, Ringer Leopold a görögkeleti Alexander Karkalits és Michael Karkalits - nem voltak magyar anyanyelvűek, németek, illetve pesti görögök, s bizonyára alapfokú iskoláik sem voltak magyar tannyelvűek, mint Petőfié. E kitűnők családi származása érdekes: négynek az apja kereskedő, kettőé gyógyszerész, kettőé a császári hadseregben szolgáló altiszt, egyé kézműves, egyé pálinkafőző — vagyis ebből a keresztnetszetből arra is következtethetünk, hogy amíg Kecskeméten és Sárszentlőrincen Petőfi parasztot, kisebb birtokú nemesek, honoráciorok fiaival ült együtt az iskolapadokban, Pesten inkább a feltörő új osztály, a polgárság vaszorgalommal magoló gyermekeiből állt a környezete.*

Ugyanakkor Hatvány Lajos az irodalomtörténész és tanfelügyelő Pintér Jenőtől származó kéziratok hagyatékából Tanulótársak cím alatt a következőket közölte: "Az evangélikusoknál ott szorongott ekkor a IV. osztályú tanulók között az a Hirsch Gusztáv, aki később Zerffi néven olyan ádáz gyűlölködéssel támadta Petőfi Sándort. Hirsch rossz tanuló volt, ebben az évben meg is bukott (25).

Végül arra a kérdésre keressünk választ, hogy *hol lakhatott és mit láthatott* Petőfi Pesten az 1833/34-es tanévben.

Pesti diáktársairól tehát soha nem emlékezett meg a költő, — de érdekes módon egyetlen olyan forrásunk sincs, amelyben ők jellemezték volna híressé vált egykori osztálytársukat.

A kis Petőfi akkori szállásadóiról is csak kevés és el-lentmondásos forrás áll rendelkezésünkre. Egy eddig nem igazolható véleményt Pintér Jenő jegyzett le egyik — publikálatlan — kéziratában. E feltevést Hatvány Lajos adta közre "Így élt Petőfi" című, kibővített, 1955-ben megjelent könyvében (26). Eszerint Petrovics István a fiát Stark János cipésmester Síp utcai lakásába adta be kosztos diáknak. Az eredetileg az Irodalomtörténet című folyóiratba szánt közlés ismerteti a házigazda egész házatáját, háznépét, életét és körülményeit, sőt azt is, mi készítette a költő apját, hogy ide adja be fiát ellátásra és szállásra. Dienes András 1968-ban megjelent könyvében arra hivatkozva cáfolta ezt az adatot, hogy annak hiányzik az írásos dokumentációja. Utánajárt azonban annak, hogy Stark János Síp utcai cipész és pesti polgár neve valóban szerepel a Fővárosi Levéltár 1833/35 közötti polgárjegyzékében (27). A kérdés tehát további kutatást igényel.

A másik lakóhelyi forrás már megbízhatóbb. Ez *Karacs Teréz* írónőtől, Karacs Ferenc neves rézmetsző leányától származik, és elsőként Ferenczi Zoltán tette közzé 1896-ban megjelent Petőfi-életrajzában. Eszerint a fiatal diák szállása apjának egyik rokonánál, a Geiszt-házban lakó Petrovics János kocsmárosnál, az egykori lovashajdúnál volt, éspedig az Ősz (ma Szentkirályi) és Zerge (ma Bródy Sándor) utcák találkozásánál. A kocsmáros két fia, Pál és István a szomszédos Karacsék Árpád nevű fiával gyakran játszott (29). Azt is tudjuk, hogy a kérdéses tanévben a költő István nevű öccse az evangélikus elemi iskola második osztályát végezte Balasovics Lajos tanársága alatt (30). Petrovics János két fia valószínűleg az Ötpacsirta (ma Puskin) utcai tót elemi iskolába járt. Anyjuk lipótmegyei szlovák asszony volt, családjuk lelkipásztora bizonyára Ján Kollár, a pesti egyház szlovák lelkésze lehetett.

Mai tudásunk szerint így áll előttünk az a tanév, amelyben Petőfi — akkor még Petrovics — Sándor a pesti evangélikus gimnázium tanulója volt. Sok látványban és élményben lehetett része a fejlődő város zsongó életében, hiszen azon az őszön voltak a budai és pesti hadgyakorlatok, akkor húzták fel a Széna (ma Kálvin) téri református templom új harangjait, mikoris az evangélikusok nevében Kollár mondott német nyelvű ünnepi köszöntőt. 1833 novemberében, Lipót napján kezdődött el a pesti Őszi vásár, amelyen tíz krajcárért ki-ki megnéz-hette több történelmi személyiség életnagyságú viaszfi-guráját. A város Kerepesi úti vesztőhelyén ezidőtájt végeztek ki egy 18 éves rablógyilkost, aki kiirtott egy tábla-bíró-családot. 1834 telén temették el az iskolai diákság

jelenlétében Kalchbrenner Józsefet, a pesti gyülekezet lelképásztorát. Annak a fergeteges szélviharnak is tanúja lehetett a költő, amely ledöntötte a főváros több tűzfalát és leszagattott számos háztetőt. Az orkánban elsüllyedt néhány dunai hajó is (31).

Az a mozgalmas színházi világ pedig, amely a budai magyar, majd pesti német színház életét jellemezte, inkább csak a következő tanév során keltette fel a költő ellenállhatatlan vonzalmát és egyre szenvedélyesebb érdeklődését.

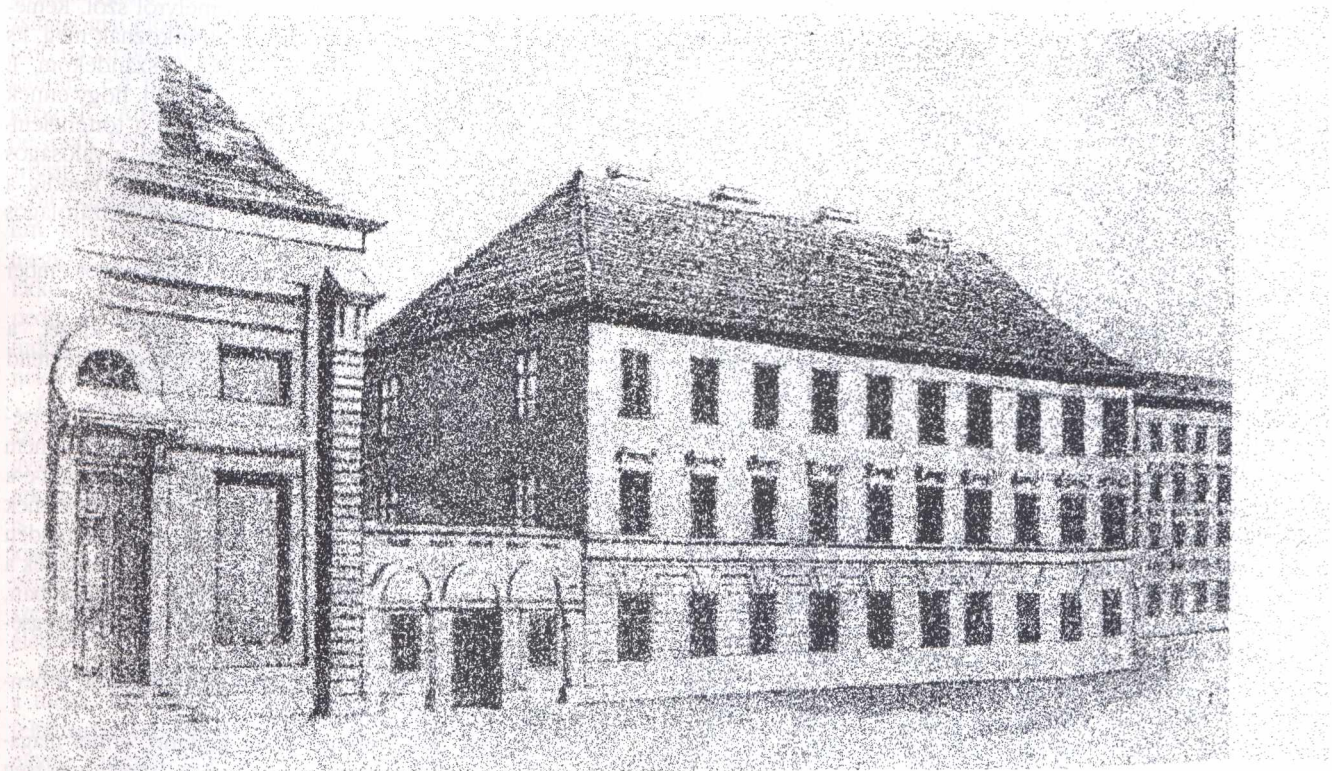
Fabiny Tibor

Jegyzetek

1. FEKETE Sándor: Petőfi Sándor életrajza I. A költő gyermek- és ifjúkora. Budapest, 1973. 74–75. — DIENES András: A fiatal Petőfi. A költő származása és életútja 1838 nyaráig. Budapest, 1968. 157. — JAKUS Lajos: Életképek Petőfi diák- és ifjúkoráról. Klny. Studia Comitensia. 19.k. 1989. 167–171. — CSEPREGI Béla: Petőfi Sárszentlőrincen. Szekszárd, 1973. 1–28.
2. Idézi DIENES i.m. 166.
3. Schedius Lajos 1768–1847.
4. Ilyen kiváló, fiatalon elhunyt tanár volt az yverduni Pestalozzi-tanársegéd, Egger Vilmos (1792–1830) és a Tolna megyei születésű Hoffmann Péter (1790–1831).
5. Evangélikus Országos Levéltár (EOL), Pesti Egyház Levéltára 190, pag. 55. Annus scholasticus 1833/34.
6. Fekete i.m. 74,43. jz.
7. ILLYÉS Gyula: Petőfi Sándor. Budapest, 1971. 31.
8. HITTRICH Ödön: A budapesti ágostai hitvallású evangélikus főgimnázium első száz esztendejének története. Budapest, 1923. 138.

9. Fábry Pál 1790–1872.
10. HATVANY Lajos: Így élt Petőfi. Budapest, 1955. 218. — SZINNYEI József: Magyar írók III. Budapest, 1984. 54. — BATIZFALVY István: A budapesti ágostai hitvallású evangélikus főgimnázium története. Budapest, 1895. 7–8.
11. Kánya Pál 1794–1876. Igazgató volt 1821–25, 1843–45 és 1848–60 között. Megírta az iskola történetét: A pesti ágostai hitvallású magyar-német egyesült evangéliumiak középponti főtanodája. Pest, 1864.
12. Stuhlmüller János Sámuel 1798–1875. V.ö. DOLESCHALL Sándor: Das erste Jahrhundert aus dem Leben einer hauptstädtischen Gemeinde. Budapest, 1887. 63. és RATZKY Rita: Pest-Buda. A kisdíák két tanára 1833 nyár végétől 1834 nyár elejéig. In: Asztalos István – Ratzky Rita (szerk.): Petőfi emlékhelyek a Kárpát-medencében. Kiskőrös, 1996. 155., továbbá SZINNYEI: i.m. XIII. k. 93. És Hatvany i.m. 219.
13. STUHLMÜLLER J. S.: Ein Wort an die evang. Gemeinde A. C. In Pesth am Schluss seiner Amtsführung. Pest, 1861.
14. Christian Gottlob BROEDERS: Wörterbuch zu seiner kleinen lateinischen Grammatik für Anfänger. Leipzig, 18.
15. DIENES i.m. 310.
16. HITTRICH i.m. 138–141.
17. uo. 139–140.
18. DOLESCHALL i.m. 63–64. — Ratzky 155.
19. Doleschall i.m. 92, 97. — Földes Éva: Fejezetek a magyar testnevelés történetéből. Budapest, 1956. — Pedagógiai Lexikon I. Budapest, 1997. 228–229. és Magyar Életrajzi Lexikon I. Budapest, 1967. 288.
20. ÁGAI Adolf (Porzó): Utazás Pestről Budapestre. Budapest, 1908. 22.
21. FEKETE i.m. 77.
22. EOL, Pesti Egyház levéltára 190, pag. 55.
23. Nemzet, 1884. január 19.
24. DIENES i.m. 169.
25. HATVANY i.m. 219–220.
26. uo. 221.
27. DIENES i.m. 311–313.
28. FERENCZI Zoltán: Petőfi életrajza. Budapest, 1896.

29. HATVANY i.m. 223. — KARACS Teréz: Petőfi gyermekkoráról. Nemzet, 1884. január 23.
30. DIENES i.m. 173.
31. HATVANY i.m. 225–228.

A régi pesti evangélikus iskola

Spiritualitás és mentálhygiéne

Az egyház szerepvállalása *

A lelki egészség letéteményesei az egyházak. Az egyházi befolyás veszélyezteti a lelki egészséget. Akár ilyen homlokegyenest ellenkező nézetekkel is számolhatunk az egyházak és a mentálhygiéne kapcsolatát elemezve. Nem lehet kétséges, hogy a mentálhygiénés mozgalom kívánatos sikere érdekében nyitnia kell különböző társadalmi szervezetek, csoportok, általában a civil szféra irányában és a közeledés egyik terepe feltétlenül az egyházi élet.

Erősödik a felismerés a kölcsönös egymásrautaltságról, a természetes szövetségről. Folyamatosan növekszik a különböző posztgraduális mentálhygiénés képzésekben résztvevő lelkészek száma, akiknek szüksége van a segítő munkával kapcsolatos ismeretekre, technikákra a lelkigondozói szolgálathoz. Az egyházak megújulása, ebben a szellemi megújulás, a pszichológiai, szociológiai ismeretek fokozott befogadása serkenetheti ezt a folyamatot. A virágzó egyházi élet, a hitükbe kapaszkodni képes, erkölcsileg megalapozott életvezetésű emberek túlsúlya esetén bizonyára kedvezőbb lenne népegészségügyi helyzetünk. Ebben az összefüggésben ez azt is jelenti, hogy az egészségügy szemszögéből primer prevenció terület az egyházi élet, amelynek diszfunkciói is közrejátszanak gondjainkban. Nagyon leegyszerűsítve az elmúlt fél évszázad, — de talán jobban is vissza lehetne menni — fő trendjeit, a társadalom a lelki egészséget, az egyházak a testi egészséget becsülték le. A következmények azt is tanúsítják, hogy csak az egészség érték egészének, a testi-lelki-szociális egészségnek a vállalása esetén lehet esélyünk a helyzet javítására.

A strukturális kapcsolópont az egyházak diakóniai, karitatív, szociális szolgálata. Ennek formái az intézményi és a közösségi diakónia. Az egyház identitásából, a hitből következik ez a munka, hiszen a gyümölcsökről ismerhető fel a hit, emberileg a szeretetmunka hitelesíti az evangélium üzenetét.

A következő két ábrán néhány alapvető információ látható a hazai egyházak által működtetett karitatív intézményekről. Megoszlásuk a működtető egyház szerint (1–2. ábra), 54 katolikus, 43 református, 24 evangélikus, 5 zsidó intézmény működik, más felekezetek, kiségyházak 16 intézményt tartanak fenn. Ez 38, 30, 17, 3,5, illetve 11 százalékot reprezentál. Területi megoszlásuk: 53 a fővárosban, 25 a környékén, az Alföldön 34, a Dunántúlon 22, míg Észak-Magyarországon 8 intézmény található. (3. ábra) 89 otthon, 30 lelkigondozó intézmény, 20 szolgáltató iroda és 2 kórház működik, ha az intézmény jellege szerint csoportosítunk (4. ábra). Meg kell jegyezni, hogy természetesen a profilok átfedődnek, (5. ábra) a mentálhygiéne, a szociális, a gyermek, az idősothon, a fogyatékos gondozás, veszélyeztetettség és egyéb kategória szerepel. A szenvedélybetegségek elleni tevékenység mind a mentálhygiénés, mind a veszélyeztetett csoportban jellemző. A 6. ábra a mentálhygiénés profil megoszlását, míg a 7. ábra a fogyatékos gondozó intézmények megoszlását mutatja. Mivel ezen intézmények állami feladatot vállalnak át, normatív támogatásban

részesülnek a rendszerváltást követően, ami tekintettel arra, hogy többségük korábban is működött, jelentősen hozzájárult a minőség javulásához. Szükség van erre a munkára, növekednek az igények, feltehetőleg máris több a működő intézetek száma, ehhez járul az egyházi egyesületek szolgálata. Képzettség és motiváltság, öntevékenység található, ez az intézményi munka előnye. Ugyanakkor az élet a közösségi formák felé megy, amikor például az idős embert nem otthonba küldjük, hanem a közösség tagjai mennek hozzá, segítik. Több ezer ember dolgozik az egyházi karitatív intézményekben, hasonló nagyságrendű az ellátottak száma. Ennél kiterjedtebb az intézményrendszer vonzásköre.

Mélyebbre menve, a kérdések összetettségét két tapasztalat, mondhatni két tézis jelzi. — A magukat vallásosnak megjelölő csoportokban is a társadalom egészéhez hasonló a deviánsok aránya. — A megtérés, az élet-újulás a devianciáknál is erősebb, erre épül az egyházaknak a szenvedélybetegségek megelőzését, gyógyítását, a rehabilitációt célzó szolgálata. Nem hívő pszichiáter kollégától hallottam ezt a tézist: a megtérésen alapuló élet-újulás a legerőteljesebb és a legtartósabb kiút a szenvedélybetegségek rabságából, erősebb minden gyógyszer-nél, organikus terápiánál.

Az egyházak szerepvállalásának — hadd minősítsem — fontosabb, adekvátabb megközelítése a spiritualitás és mentálhygiéne kapcsolatáról, még konkrétabban Jézus Krisztusról, mint mentálhygiénés személyről szól. Remélem, megértenek a hívők, és nem botránkoznak meg. És megértenek a hitlenek, nem térítés a szándékom. E témát meghaladóan is úgy vélem — anélkül, hogy ennek tárgyalása most lehetséges lenne — hogy a történelemben, az egyház tanításában Jézus Krisztussal, a valóságos Istennel, és valóságos emberrel kapcsolatban mindig a valóságos Isten kapta a nagyobb, a csaknem kizárólagos hangsúlyt.

Pedig az Újszövetség sokkal inkább a valóságos ember Jézust helyezte előtérbe.

Először Pál apostoltól három rövid idézet a mentálhygiéne, a lelki egészség, az egészséges értékrend és a Szentírás, illetve a spiritualitás kapcsolatáról.

A klasszikus igehely a Római levél 12. fejezet 2. verséből "változtatok meg értelmek megújulásával!" — nem erről, az egészséges gondolkodásról, értelemről szól-e a történet? És a Korinthusiakhoz írt első levél 6. fejezetének 12. és 19. verse: "Minden szabad nekem, de nem minden használ. Minden szabad nekem, de ne váljak semminek a rabjává". Lehet-e nyitottabban, ha tetszik liberálisabban, mégis egészségvédően, ha tetszik a szenvedélybetegségek ellen fogalmazni?

És a 19. vers: "testetek, amit Istentől kaptatok, a benetek lévő Szentlélek temploma".

Nem hiszem, hogy magyarázni kellene, ennél magasabbra nehezen helyezhető az egészség, a testi egészség értéke.

Jézus, a történelem nagy mentálhygiénés egyénisége. A legáltalánosabban ismertek talán e tekintetben az úgy-

* A IV. Mentálhygiénés Napon tartott előadás szerkesztett változata.

nevezett csodák, csodálatos gyógyításai, feltámasztásai. Hadd fogalmazzam meg rögtön ennek kapcsán mondanivalóm mottóját, legfontosabb üzenetét. Egymás Krisztusaivá kell válnunk. Kell tudni segíteni és segítséget elfogadni.

Csak néhányat tudok kiragadni a sok gyógyításból, közös vonásuk, hogy a folyamatok jellemzően pszichoszomatikus terápiát jelentenek.

Lukács evangéliuma 11,14: "Egyszer azután egy néma ördögöt űzött ki és amikor kiment az ördög, megszólalt a néma. A sokaság pedig elcsodálkozott".

Nagyon sok motoros és érzékszervi fogyatékoságot gyógyított meg Jézus. Gyönyörűen nyomon követhető a dinamika. Két történet Lukács evangéliumából — 8,40–56 a vérfolyásos asszony és Jairus lánya meggyógyítása. "Amikor Jézus visszatért, a sokaság örömmel fogadta, mert mindnyájan várták őt. Ekkor egy Jairus nevű ember jött hozzá, aki a zsinagóga elöljárója volt, és Jézus lába elé borulva kérte, hogy jöjjön el a házába, mivel egyetlen leánya, aki mintegy tizenkét éves volt, halálán van. Menet közben a sokaság minden oldalról szorongatta. Ekkor egy asszony, aki tizenkét éve vérfolyásos volt (és minden vagyonát az orvosokra költötte), de senki sem tudta meggyógyítani, odament, hozzáférkőzve megérintette a ruhája szegélyét, és azonnal elállt a vérfolyása. Jézus ekkor ezt kérdezte: "Ki érintett engem?" Amikor mindnyájan tagadták, Péter így válaszolt: "Mester, a sokaság szorongat és tolong körülöttem!" De Jézus ezt mondta: "Valaki érintett engem, mert észrevettem, hogy erő áradt ki belőlem". Mikor az asszony látta, hogy nem maradhat észrevétlen, remegve előjött, eléje borult, és elbeszélte az egész nép előtt, hogy miért érintette meg őt, és hogy miként gyógyult meg azonnal. Jézus pedig ezt mondta neki: "Leányom, hited megtartott téged, menj el békességgel!" Még beszélt, amikor jött valaki a zsinagógiai elöljáró házatól, és így szólt: "Leányod meghalt, ne fáraszd tovább a Mestert!" Amikor Jézus ezt meghallotta, ezt mondta neki: "Ne félj, csak higgy, és gyógyul". Amikor bement a házba, senkit sem bocsátott be, csak Pétert, Jánost, Jakabot, meg a kislány apját és anyját. Mindnyájan sírtak és gyászolták a leányt, de ő így szólt hozzájuk: "Ne sírjatok, nem halt meg, csak alszik!" Erre kinevették, mert tudták, hogy meghalt. Ő azonban megfogta a leány kezét, és szólította: "Leányom, ébredj!" Ekkor visszatért bele a lélek és azonnal felkelt. Jézus pedig meghagyta, hogy adjanak neki enni. Szülei nem tudtak hova lenni az ámulattól, ő pedig megparancsolta nekik, hogy senkinek ne mondják el, ami történt."

Úgy vélem, tudom vitatható, hogy egyik sem csoda a szó természetfeletti értelmében, minden érthető, megmagyarázható, az volt a csoda, azért változott meg az emberek élete, mert találkoztak Jézus Krisztussal. Erről szól ma is a történet, a mentálhygiénés mozgalomban nem kisebb az igény. Egymás Krisztusaivá kell válnunk, véghez kell vigyünk a csodát, a gyógyulást, a szenvedélyek rabságából való szabadulást a másik ember életében.

Egyetlen valódi csodáról szól az Újszövetség, ami nem a tudás, hanem a hit birodalmába tartozik. Húsvét, a feltámadás csodájáról. Ez az Istenfiú műve. De minden egyéb történet három éves működése alatt a nekünk mintát adó emberről szól.

Még három villanás Jézus mentálhygiénés munkájáról, amelyek azt is mutatják, hogy mennyire meghaladja a

tevékenység a gyógyítási szférát, kiterjed az emberi kapcsolatok teljes rendszerére.

János evangéliuma 5,1–9. "Ezek után ünnepük volt a zsidóknak, és felment Jézus Jeruzsálembe. Jeruzsálemben a Juh-kapunál van egy medence, amelyet héberül Betesda-nak neveznek. Ennek öt oszlopcsarnoka van. A betegek, vakok, sánták, sorvadásosak tömege feküdt ezekben (és várták a víz megmozdulását. Mert az Úr angyala időnként leszállt a medencére, és felkavarta a vizet: aki elsőnek lépett bele a víz felkavarása után, egészséges lett, bármilyen betegségben is szenvedett). Volt ott egy ember, aki harmincnyolc éve szenvedett betegségben. Amikor látta Jézus, hogy ott fekszik, és megtudta, hogy már milyen hosszú ideje, megkérdezte tőle: "Akarsz-e meggyógyulni?" A beteg így válaszolt neki: "Uram, nincs emberem, hogy amint felkavarodik a víz, beemeljen a medencébe: amíg én megyek, más lép be előttem". Jézus azt mondta neki: "Kelj fel, vedd az ágynadrát és járj!" És azonnal egészséges lett ez az ember, felvette az ágát és járt. Aznap pedig szombat volt."

A Betesda tavi beteg híres esete. Segítő foglalkozásúak alaptörténete. Úgy szokták exponálni, lám mennyire szükséges a képzés, már annak idején is harmincnyolc év sem volt elég, hogy akadjon egy segítő, aki beviszi a beteget a vízbe. Igaz ez, de másról is szó van. Akarsz-e meggyógyulni? — kérdi Jézus a beteget. Akár cinikusnak is minősíthető a kérdés, pedig nem az, leleplező. Szembesíti az embert — aki tökéletesen megszokta a barlang bűzét, a méltatlan életet — önmagával, azzal, hogy valójában jól érzi magát a szennyben. Nekünk is vállalni kell az emberek szembesítését életünkkel.

Máté 14,15–21. Ötezer ember megvendéglése. "Amikor esteledett, odamentek hozzá a tanítványai, és így szóltak hozzá: "Lakatlan ez a hely, és későre jár. Bocsásd el a sokaságot, hogy menjenek a falvakba, és vegyenek élelmet maguknak". Jézus azonban ezt mondta nekik: "Nem kell elmenniük: Ti adjatok nekik enni!" Ők pedig így válaszoltak: "Nincs itt egyebünk, csak öt kenyérünk és két halunk". Ő pedig ezt mondta: "Hozzátok ide nekem azokat!" Ekkor megparancsolta a sokaságnak, hogy telepedjenek le a fűre, aztán vette az öt kenyeret és a két halat, feltekintett az égre, megáldotta, megtörte a kenyereket és a tanítványoknak adta, a tanítványok pedig a sokaságnak. Miután valamennyien ettek és jóllaktak, összeszedték a maradék darabokat, tizenkét tele kosárral. Aki pedig evett, mintegy ötezer férfi volt az asszonyokat és a gyermekeket nem számítva."

Minden evangélistánál megtalálható ez a történet. Itt is az a csoda, hogy az emberek találkoztak Jézussal. Ez a közösségi diakónia gyönyörű példája. Ahogy a kíváncsi, magányos, önző sokaságból közösség lett. Mert hogyan lehetett elég a kenyér és a hal? Hogy sokaknál eleve volt, de eldugták, hogy jöttek közben újak és hoztak. Mindegy. A lényeg, hogy Jézus jelenléte kiváltotta a csodát, felszabadította a közösség rejtett energiáit, mindenkinek jutott kenyér. Nem erről szól ma is az élet? Az elit elosztja egymás közt, amije van, a többi menjen, boldoguljon, ahogy tud. Ez volt a tanítványok racionális javaslata. De Jézus tudta az igazi megoldást. Megszólította a társadalmat, elkezdte osztani a kenyeret. És mindenki követte őt.

Végül Lukács 19,1–8. Zákéus története. "Ezután Jerikóba ért, és áthaladt rajta. Élt ott egy Zákéus nevű gazdag ember, aki fővámszedő volt. Szerette volna látni, hogy ki az a Jézus, de kistermetű lévén, nem láthatta a sokaság-

tól. Ezért előre futott és felmászott egy vadfügefára, hogy lássa őt, mert arra kellett elmennie. Amikor Jézus odaért, felnézett és így szólt hozzá: "Zákeus, szállj le hamar, mert ma a te házában kell megszállnom". Ekkor sietve leszállt, és örömmel befogadta. Akik ezt látták, mindnyájan zúgolódtak, és így szóltak: "Bűnös embernél szállt meg". Zákeus pedig előállt; és ezt mondta az Úrnak: "Uram, íme, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakitől valamit kizsaroltam, a négyszeresét adom vissza neki".

Talán ebben a legélesebb a tény: az a csoda, ha találkozunk Jézussal. Egymás Krisztusaivá kell lennünk, hogy megváltozzék azok élete, akik ezt szeretnék. Zákeus esélytelen ember volt, a társadalom peremére szorult, joggal. De megragadta az utolsó esélyt és tudott élni vele, közösségi emberré vált.

Valamennyi történetből kitűnik, hogy Jézus új kommunikációs kultúrát és új értékrendet hozott a világba,

többek között a mentálhygiénés mozgalom igazolja ennek időszerűségét.

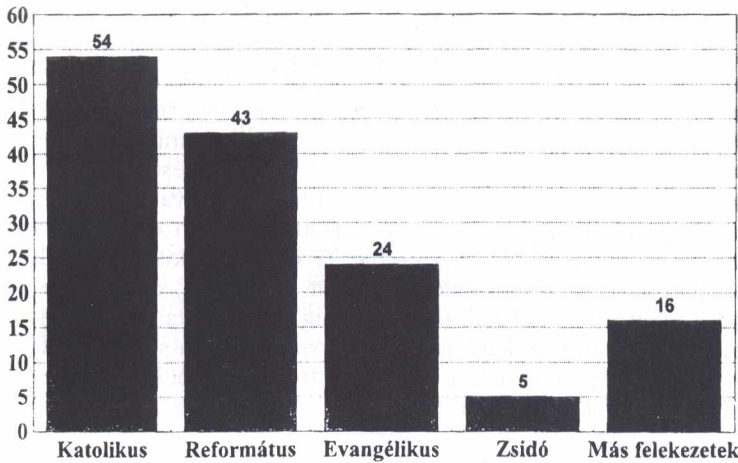
Végül szeretném még egy egyházi intézményrendszerre, az egyházi iskolákra irányítani a figyelmet. Nem kétséges, hogy a tartós válságjelek, a népességfogyás, a szenvedélybetegségek terjedése elleni küzdelemben az egyik kitörési pont általában a közoktatás, ennek részeként az egyházi iskolarendszer lehet. Az értékközvetítés, a mintaadás révén, befolyásolva mind a kognitív szférát, mind az érzelmi életet. Nem hinném, hogy van más remény, mint a klasszikus eszmék és értékek, a család-eszmény, a szeretet, a szerelem, az áldozatvállalás, a kölcsönösség értékeinek a megújítása a fiatal nemzedékek részére. Számukra fogyasztható formában. Ebben találkozhat a spiritualitás és a mentálhygiéne, az örök példa, az ember Jézus révén.

Frenkl Róbert

1. ábra

Az egyházak által működtetett karitatív intézmények

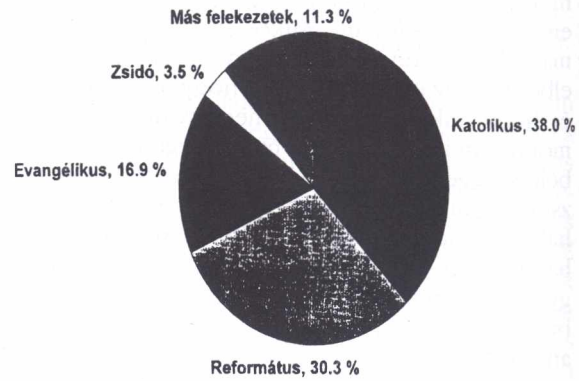
Megoszlásuk a működtető egyház szerint

2. ábra

Az egyházak által működtetett karitatív intézmények

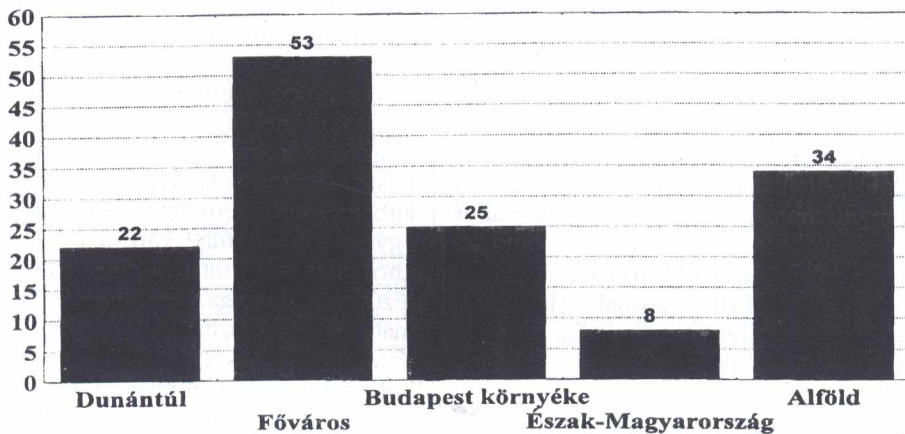
Megoszlásuk az egyházak között

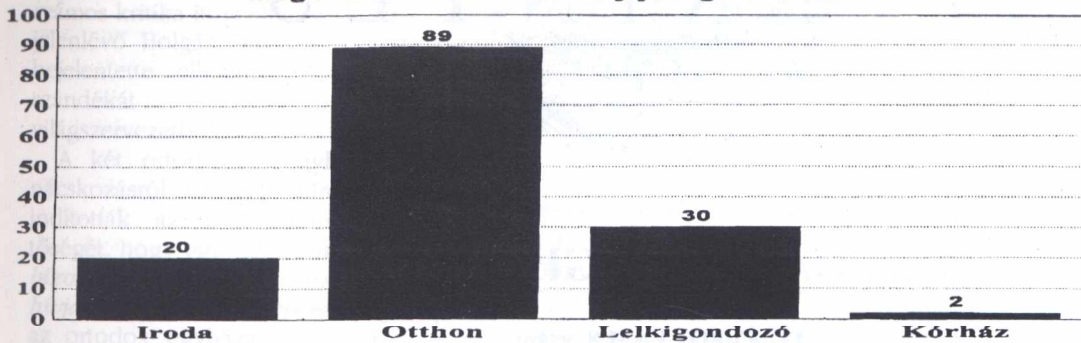
Az egyházak által működtetett karitatív intézmények

Területi megoszlásuk

3. ábra

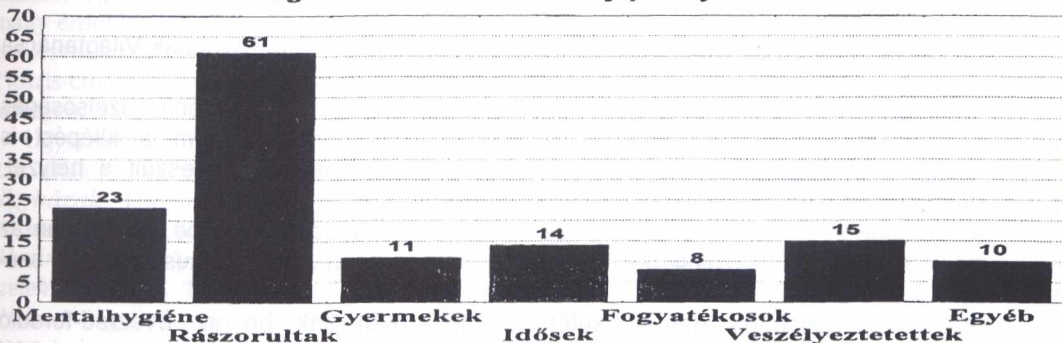

**Az egyházak által működtetett karitatív intézmények
Megoszlásuk az intézmény jellege szerint**

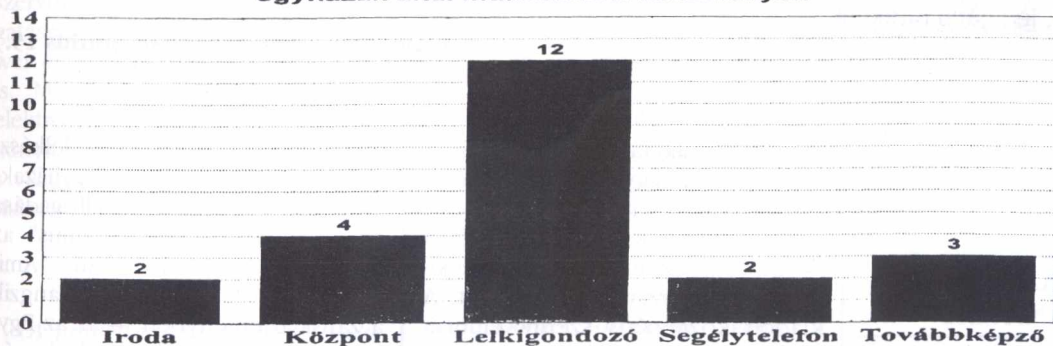
4. ábra

**Az egyházak által működtetett karitatív intézmények
Megoszlásuk az intézmény profilja szerint**

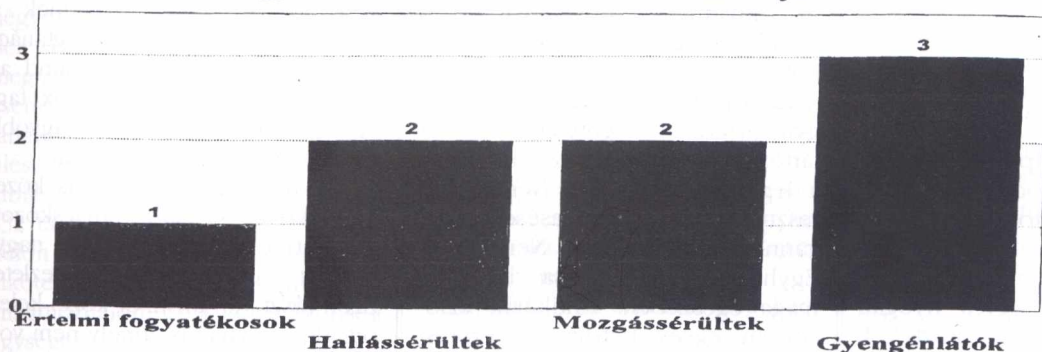
5. ábra

**Mentalhygiénével foglalkozó
egyházak által működtetett intézmények**

6. ábra

**Fogyatékosok ellátására szakosodott
egyházi működtetésű karitatív Intézmények**

7. ábra

K I T E K I N T É S

NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

IX. ÉVFOLYAM 8. szám

— 1998. május – június —

A világ-ökumené nyár eleji híreinek középpontjában változatlanul az Egyházak Világtanácsa decemberi jubileumi világgyűlése körüli növekvő feszültségek állnak.

Egyfelől a Világtanácsot az ortodox tagegyházak bírálják, egyre élesebben. Szélsőséges ortodox irányzatok már nemcsak gyökeres reformokat követelnek, hanem a kilépést is mérlegelik. Másfelől a világgyűlés színhelyén, Zimbabwe fővárosában is feszült a helyzet, egyrészt az állami vezetéssel, másrészt a zimbabwei egyházak között.

Az EVT vezetősége ezért júniusra "krízis-tanácskozást" hívott össze Genfben, elsősorban az ortodox egyházakkal támadt feszültségek föloldására. A legújabb "ökumenikus krízisről" számolunk be legelső híreinkben.

Míg a keresztyén egységmozgalmat sötét felhők árnyékolják be az évezred-forduló közeledtével, addig a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség között a várakozások szerint jól haladnak a megigazulás centrális tanítására vonatkozó Konszenzus Nyilatkozat előkészületei. Erről számolunk be a továbbiak során.

Bőséges híryanagy érkezett az egyházi világszervezetek mellett a világ egyházainak életéről is. Európa egyházai mellett ezúttal nagyobb teret adunk a távolabbi világrészek egyházaiból érkezett, legújabb híreknek.

(A híryanagy lezárása: 1998. június 15.)

I. Az Egyházi Világszervezetek

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

(*Növekvő feszültségek a jubileumi világgyűlés előtt.*) Májusban és június elején egyre fokozódó, súlyos feszültségek jelentkeztek az Egyházak Világtanácsa decemberi világgyűlése körül, két vonatkozásban is.

Egyfelől a görögországi *Thesszalonikiban* április 29 – május 2. között 16 ortodox tagegyház legfőbb vezetői tartottak tanácskozást a legutóbbi évek során egyre növekvő feszültségekről az ortodox egyházak és egyes nyugati protestáns egyházak közt. E "krízis-tanácskozásnak" kettős célja volt: megvitatni viszonyukat az

Egyházak Világtanácsához és állást foglalni a világgyűlésen való részvétel kérdéseiben.

Heves viták után egyfajta "kompromisszum" született a jelenlévő egyházi vezetők között. A kiadott közlemény szerint elutasították egyes szélsőséges egyházi csoportok követeléseit a teljes szakításra az ökumenikus mozgalommal. A jelenlévők tagegyházaik részét kívánják venni az EVT jubileumi világgyűlésén. De komoly kritikájuk és fenntartásaik jeleként nem fogtak részt venni a világgyűlés közös istentiszteletén és tartózkodni fogtak a szavazástól is a legtöbb kérdésben. Nem a keresztyén egység keresése körül vannak fenntartásaik. Nem is az Egyházak Világtanácsa ellen a maga egészében. Kritikájuk elsősorban egyes befolyásos protestáns tagegyházak ellen irányul és olyan teológiai kérdésekben je-

lentkezik, amilyen a nők lelkészi ordinációja a protestáns egyházakban, a homoszexualitás elfogadása és a "teológiai szinkretizmus" az Egyházak Világtanácsában. "Amit az ortodoxok kívánnak — hangzik a záróközleményben — az az Egyházak Világtanácsában való tagság kritériumainak világosabb meghatározása, mivel az EVT-ben nem világos, hogy mi az egyház." Gyökeres reformokat követelnek a világgyűléstől, mind a Világtanács szervezeti fölépítésében, mind az egyharmadot kitevő ortodox tagegyházak elfogadható, nagyobb részvételének biztosításában.

Valamivel később, május közepén *Damaszkuszban* tanácskozott a keleti ortodox egyházak nagygyűlést előkészítő értekezlete. Ezen részt vett az az öt közel-keleti ortodox egyház is, amely nem volt jelen *Thesszalonikiban*. Az itt tanácskozó tagegyházak kritikája

nem ment olyan messzire, mint Thesszalonikiban. Így nem szóltak a tagegyházak részvételének korlátozásáról a világgyűlésen. De számos kritika itt is elhangzott és a jelenlévő Bolgár Ortodox Egyház bejelentette elhatározott kilépési szándékát a genfi világszervezetből.

A két ortodox tagegyházi tanácskozásról érkezett hírek arra indították az EVT genfi vezetőségét, hogy egy "teológiai vegyes bizottság" sürgős tanácskozását hívja össze június közepére Genfben az ortodox egyházak és az EVT vezetői között, a vitás kérdések megtárgyalására és az ortodox tagegyházak részvételének tisztázására. Az ökumenikus világban nagy érdeklődéssel várják ennek a szélesebb körű, ökumenikus "krízis-tanácskozásnak" az eredményeit.

Ugyancsak komoly feszültségek támadtak a világgyűlés előtt az Egyházak Világtanácsa és Zimbabwe állami kormányzata, valamint egyes helyi egyházi szervezetek között. A homoszexuálisok emberi jogainak védelmezése és egyes homoszexuális csoportok képviselőinek a világgyűlésre való meghívása miatt — mint már hírt adtunk róla — Mugabe államelnök igen élesen kritizálta a világgyűlés szervezőit. Ebben erőteljes támogatásra talált a 2,5 milliós zimbabwei evangélikák közösség részéről is. Mivel a zimbabwei sajtó és elektronikus média erősen állami irányítás alatt áll, sokan aggódnak a világgyűlésről szóló média-tudósítások szabadsága miatt.

ENI

(A jubileumi nagygyűlés fő előadói)

Az eddigi jelentkezések szerint a hararei világgyűlés külföldi résztvevőinek a száma elérheti a négyezret. A tagegyházak hivatalos delegátusainak a száma is meghaladja az ezret. A központi esemény a december 13-án tartandó istentisztelet és ünnepi ülés lesz az EVT félévészázados jubileuma megünneplésére. Ezen a 332 tagegyháznak a világgyűlésre külön meghívott vezetői megújítják elkötelezettségüket az ökumenikus világmozgalom és a keresztyénség egysége iránt. Az ünnepség előadója Julius Nyerere, Tanzánia

volt elnöke és Philip Potter volt főtitkár lesz.

A nyolcadik EVT-nagygyűlés fő előadói között vannak K. Koyama japán teológiai professzor, Wanda Deifelt brazil evangélikus professzor és Anastasios Yannoulatos görög ortodox érsek.

ENI — lwi de — epd-w

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

(A tagegyházak válaszai a Közös Nyilatkozat ügyében)

A Lutheránus Világszövetség Tanácsa júniusi ülésén dönt majd arról, hogy elegendő támogatást kapott-e tagegyházaitól a Konszenzus Nyilatkozat aláírására a Vatikánnal. Ez a teológiai dokumentum több mint 20 évig folytatott dialógus után mondaná ki a lényeges egyetértést a két egyház között a megigazulás centrális teológiai vitakérdésében és egyúttal a kölcsönös visszavonását jelentené be azoknak az elítélő nyilatkozatoknak, amelyek az elmúlt négy évszázad során jöttek létre a két egyház között.

Az LVSZ május 1-ig kérte a választ 124 tagegyháztól a Nyilatkozat elfogadása kérdésében. A genfi központ közlése szerint a megadott időpontig 66 tagegyház küldte el válaszát, amelyek a tagegyházak lélekszámának kétharmadát, 40 millió evangélikus, képviselnek. Számos tagegyház jelezte, hogy válasza még májusban megérkezik.

A válaszok döntő többsége Európa és Afrika tagegyházaiból, valamint Észak-Amerikából érkezett. Döntő többségük igenli a Közös Nyilatkozat aláírását. A Tanács üléséig megérkező válaszokat még figyelembe veszik a júniusi Tanács-ülésen, amely dönt a nyári aláírás kérdésében.

A Lutheránus Világszövetség vezetősége kifejezte reményét, hogy az ökumenikus jelentőségű történelmi nyilatkozat a Vatikánnal további közeledést tesz majd lehetővé a még meglévő vitás kérdésekben és más területeken is, így például az úrvacsorai közösség kérdésében.

Lapzárta után érkezett meg a rövid hír arról, hogy a Világszövetség Tanácsa egyhangúlag jóváhagyta

az LVSZ és a Vatikán Közös Nyilatkozatát.

lwi de — ENI

REFORMÁTUS VILÁGSZÖVETSÉG

(Az egyházak és a klíma-katasztrófa)

Az ismert ökumenikus teológus, a református Lukas Vischer főlhívást közöl az egyházakhoz a fenyegető klíma-katasztrófa ügyében.

A múlt évi, Kyotóban tartott ENSZ-világkonferencia foglalkozott az ipari levegőszennyezés és az emiatt fenyegető, világméretű légköri fölmelegedés kérdésével. Akkor 21 ország egyházai főlhívást intéztek a világ kormányaihoz a fenyegető klímaváltozás veszélyeinek elhárítására.

Lukas Vischer a Református Világszövetség folyóiratában közzétett cikkében megállapítja: mivel a kyotói ENSZ-tanácskozás kiábrándító kompromisszummal zárult és annak végrehajtása is akadozik, főleg a nagy ipari államok önérdekeiket hajszólo magatartása miatt, az egyházak lépjenek föl mindennél ez ellen az önző magatartás ellen kormányaiknál és segítsék saját eszközeikkel a világot fenyegető klíma-katasztrófa elhárítását.

RWA Update

VATIKÁN

(Gyilkosság a Svájci Gárdában)

Az egész világot bejárta májusban a Svájci Gárda parancsnokának és feleségének meggyilkolásáról szóló hír, ráirányítva a figyelmet a "világ legkisebb hadseregére".

A Vatikán és a pápa védelmére alakult, mindig Svájcban szerződött különleges katonai szervezetet II. Gyula pápa alapította a XVI. században. Ma mintegy 100 tagja van (a Vatikán állam állampolgárainak száma is mindössze 700). Jelenleg egyedül ez a kis létszámú testület látja el az egyházi állam egész biztonsági szolgálatát, a vatikáni kincsek védelmét és a pápa védelmét is világméretű útjain.

ENI

II. A Világ Egyházai

NÉMETORSZÁG

(A német római katolikus és evangélikus egyház újabb közös nyilatkozata)

A két nagy egyház vezetői újabb közös szociál-etikai nyilatkozatban hívták föl Németország kormányát egy mai súlyos társadalmi gondra: hozzon sürgősen törvényeket a rekord-magasságot elért és milliókat sújtó munkanélküliség leküzdésére.

Manfred Kock, az EKD-Tanács elnöke és Karl Lehmann püspök, a római katolikus püspöki konferencia vezetője, közös állásfoglalásban vették kritika alá a kormányt és a politikai pártokat a szükséges törvények, gazdasági reform-intézkedések és főleg az adóreformok elmaradása miatt. Ugyanakkor a televízióban Kock elnök elutasította, hogy az egyházak közvetítő szerepet vállaljanak a politikai pártok vitáiban.

epd-w

(Új egyházi lexikonok és teljes Bonhoeffer-kiadás)

Három nagyjelentőségű teológiai kiadvány-sorozat megjelenését, illetve megindult új kiadását jelentették be a német egyházi könyvkiadók.

A Vandenhoeck-kiadóvállalat (Göttingen) megjelentette 5 hatalmas kötetben, 1801 oldalon az *Evangelisches Kirchenlexikon* legújabb kiadását. Ez az ezer nemzetközi szerző közreműködésével készült enciklopédia a harmadik évezred kezdetén az egyik legfontosabb teológiai forrásmunka lesz majd az egyházak, a teológia, az egyház és társadalom mai kérdéseiben, mintegy 10 ezer címszó alatt. A teljes mű ára 1400 DM.

A másik nagy egyházi kiadó, a Mohr-Siebeck Verlag, megkezdte a legnagyobb és legismertebb német protestáns teológiai lexikon, a 8+1 kötetes *Religion in Geschichte und Gegenwart* (RGG) teljesen új, negyedik kiadásának megjelentetését. Az "RGG" fogalom a teológusok körében. Szinte teljes képet ad a vallásokról, az egyházakról és a teológiai tudományok minden

ágának mai állásáról. A 41 országból származó, több mint ezer cikk-író tollából évenként egy-két új kötet jelenik meg. Az egyes kötetek ára 350–400 DM.

Ugyancsak most jelent meg szadzadunk nagy mártír-teológusa, *Dietrich Bonhoeffer összes műveinek első teljes, kritikai kiadása* 16 kötetben, 10 ezer oldalon, a Gütersloher Verlag gondozásában. Bonhoeffer híres könyvei mellett közli a szerző levelezését és naplójegyzeteit is a börtönből. Tizenkét év munkájával készült el. Bolti ára 2000 DM.

epd-w

SVÉDORSZÁG

(A második evangélikus püspöknő a Svéd Egyházban)

A stockholmi székesegyház női dékánját, *Caroline Krook* lelkésznőt választották meg a Svéd Egyház második püspöknőjévé, a múlt évben Lundban püspökké szentelt *Christine Odenberg* után. *Caroline Krook* a nyugalomba vonuló *Henrik Svenungsson* utóda lesz a svéd fővárosban.

lwi de

FINNORSZÁG

(Új püspök az érsek mellett Turkuban)

Az év eleje óta a Finn Egyházban püspök segít az érsek mellett az érseki egyházkerület 75 gyülekezetének pásztorolásában. A választást követően a finn államelnök *Ilkka Kantola* eddigi főtítkárt nevezte ki Turku új püspökévé. *John Vikström érsek májusban iktatta be őt tisztségébe.*

lwi de

DÁNIA

(Ötven év óta vannak lelkésznők a Dán Egyházban)

A dán evangélikus népegyház most ünnepelte meg, hogy fél évszázaddal ezelőtt, 1948-ban szentelték lelkésszé az első három, teológiai tanulmányait elvégzett nőt — akkor még heves viták között. Azóta a dán evangélikus lelkészek egyharmada már nő. Sőt azt várják, hogy 10–12 év múlva a nők

többségbe kerülnek a lelkési szolgálatban.

lwi de

FRANCIAORSZÁG

(Párizs új evangélikus püspöke)

Érdekes beszélgetést közöl Párizs, Lyon és Nizza új evangélikus püspökével a német Martin Luther Bund lapja. *Michel Viot*-ot, aki az "inspecteur ecclésiastique" címet viseli (a görög episkopos szó francia fordítása), nemrég választották meg az erősen kisebbségi *Francia Evangélikus Egyház* (40 ezer gyülekezeti taggal) párizsi kerületének élére. A másik egyházkerület székhelye a dél-franciaországi Montbéliard. A francia evangélikusság nagy többsége azonban ma is az önálló Elzász-Lotharingiai Egyházban él (210 ezer hívő).

Az új párizsi evangélikus püspök a gyülekezetek fokozott pásztorolását, ugyanakkor a többi francia egyházzal való ökumenikus kapcsolatok megerősítését tartja legfontosabb feladatának a jövőben.

LD

AUSZTRIA

(Evangélikus lelkésznő mint köztársasági elnökeljöltt)

Ausztria egyik legújabb "egyházi szenzációja" volt tavasszal az a hír, hogy a májusi elnökválasztásban jelöltként föllépett *Gertraud Knoll*, Burgenland evangélikus szuperintendensnője. Az egyház vezetősége közölte vele, hogy tudomásul veszi döntését, de esetleges megválasztásáig is vissza kell lépnie az egyházalkotmány szerint egyházi tisztségétől. *Knoll* szuperintendensnő az összes szavazatok 13,5 százalékát nyerte el, ami feltűnést keltő, jó eredmény volt az erősen római katolikus többségű Ausztriában. A választás után bejelentette, hogy visszatér egyháza szolgálatába.

lwi de

OROSZORSZÁG

(Bombamerénylet egy moszkvai zsinagóga ellen)

Az egyházak és a vallási közös-

ségek vezetői az állami vezetőkkel együtt fölháborodással ítélték el azt a súlyos bombamerényletet, amelyet valószínűleg az újnácimozgalom hívei követtek el május közepén az orosz főváros egyik fő zsinagógája ellen.

Lazar Beril rabbi szerint valóságos csoda volt, hogy emberéletek nem estek a súlyos merénylet áldozatául. Egyébként ez volt a második merénylet 1990 óta ez ellen a zsinagóga ellen.

Oroszországban — az elmúlt 10 év erős kivándorlási hulláma ellenére — a zsidó vallási közösségnek kb. 1–1,5 millió hívő tagja van. A Lubavics Mariyina Roscha zsinagóga egyébként a nagy fordulat után a zsidó vallási megújulási mozgalom központjává lett az orosz fővárosban. A legutóbbi évek során más zsidó, mohamedán és buddhista központok ellen is követtek el merényleteket Oroszországban.

ENI

(A Nagy Ortodox Enciklopédia kiadásának terve)

Az orosz ortodox egyház vezetősége jóváhagyta egy 25 kötetre tervezett, hatalmas egyházi-teológiai enciklopédia közeli kiadásának tervét. A tudományos könyvsorozat első kötetének 2000-ben kell majd megjelennie, és ettől kezdve minden évben egy újabb kötet látna napvilágot. A kiadóbizottság februári ülésén *II. Alekszij* pátriárka elnökölt. Az új egyházi enciklopédia a teológia minden tudományágát felöleli. Foglalkozik majd a többi egyház és a vallások életével és tanításával, de filozófiával és sok más témával is. A hatalmas mű a tervek szerint 70 ezer szócikket és 50 ezer illusztrációt tartalmazna.

Az orosz keresztyénség számára a Nagy Ortodox Enciklopédia terve a sok évtizedes, teljes szellemi izoláció végét jelenti. Egy századeleji kísérlet az Ortodox Enciklopédia kiadására az I. világháború és a kommunista forradalom miatt félbemaradt. Az enciklopédia elkészítésében teológusok mellett világi tudósok is részt vesznek. Segíti a nagy vállalkozást az Orosz Tudományos Akadémia és a Moszkvai Egyetem is — mondta *Szergej Kravets*, a moszkvai Egyetemi Tudományos Központ vezetője. Támogatja a kiadást *Jelcin*

elnök, *Luzskov* polgármester és az orosz gazdasági élet számos vezetője.

ENI

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

(Teljes egyházközösség a nagyobbik evangélikus egyház és az USA három református egyháza között)

Döntő fordulathoz érkezett az USA három református-presbiteriánus egyháza és az 5,2 millió hívőt számláló, nagyobbik evangélikus egyház (ELCA) közötti teljes közösség (communio) megvalósulása.

Miután az ELCA múlt nyári zsinata nagy többséggel már elfogadta a megegyezési formulát és vele a teljes egyházi közösséget a református egyházakkal (szószék- és úrvacsora-közösség az egyházi szolgálatok kölcsönös elismerésével), most a három református egyház gyülekezeti tanácsainak nagy többsége is jóváhagyta a két reformációi egyház teljes egyházközösségre lépését.

Az erre irányuló tárgyalások 30 éven át tartottak. *Az Amerikai Evangélikus Egyház, az Amerikai Presbiteriánus Egyház, Amerika Református Egyháza, valamint Krisztus Egyesült Egyháza október 4-én Chicagóban, a Rockefeller-kápolnában tartandó ünnepélyes istentiszteleten nyilvánítja ki a négy egyház teljes közösségét egymással.* Az ELCA 5,2 millió egyháztagja mellett a brit gyökerű Presbiteriánus Egyháznak 3,2 millió, a holland eredetű Református Egyháznak 300 ezer egyháztagja van. A harmadik református tag egyház, Krisztus Egyesült Egyháza, 1957-ben alakult brit és porosz, uniált gyökerű gyülekezetekből, 1,5 millió egyháztaggal.

lwi de

(Növekszik a teológiai hallgatók létszáma)

Az Amerikai Evangélikus Egyházban az elmúlt évben 17 százalékkal nőtt az ELCA 28 teológiai fakultásán és szemináriumában az elsőéves teológiai hallgatók száma. Ugyanakkor az evangélikus egyházi iskolák tanulóinak száma a legutóbbi másfél évben a 234 alap-

fokú és 23 középfokú intézményben 2218-ra nőtt, ami 20 százalékos növekedést jelent.

lwi de

GUATEMALA

(Újabb püspök-gyilkosság)

Április végén brutálisan meggyilkolták Guatemala Cityben *Juan Gerardi* római katolikus püspököt. A gyilkos egy súlyos betontömbbel sebezte halálra. A püspök röviddel halála előtt tette közzé 1400 oldalas könyvét a guatemalai véres polgárháború 26 évéről. Ennek mintegy 150 ezer halottja és 500 ezer eltűntje volt a kis közép-amerikai országban. A könyv ezt a címet viselte: "Guatemala — Soha többé!" Elsősorban az ország hadseregét vádolja a halálesetek 90 százalékáért.

Guatemala minden egyháza és a világ számos egyháza is súlyosan elítélte az egész életén át a társadalmi igazságosságért és az emberi jogokért küzdő, a szegényeket segítő püspök kegyetlen meggyilkolását. Sokan kifejezték gyanújukat, hogy a gyilkosság a hadsereg bosszúja volt a polgárháború háttérét leleplező könyv megjelentetéséért.

ENI — lwi de

INDIA

(Egyesült India tizenegy evangélikus egyháza)

Rendkívül jelentős döntésről számolt be Madrasban *Prasanna Kumari*, az Indiai Evangélikus Egyházak Szövetségének vezetője. Közölte, hogy a világ második legnépesebb országában élő és különböző missziók szolgálatából alakult 11 evangélikus egyház közös alkotmánytervezetet fogadott el és *elhatározta India Egyesült Evangélikus Egyházának megalakítását.*

Aki közelebről ismeri a kontinens-méretű ország sokféle tradíciójú, nyelvű és sorsú evangélikus egyházainak az életét, csak az tudja fölmérni, milyen nagyjelentőségű ez a lépés a 980 milliós ország több mint egymillió evangélikus hívője számára. Az új egyházalkotmány az Egyesült Német Evangélikus Egyház (VELKD) példáját követi. Szoros együttműködést hoz

létre az eddig egymástól elszakított és magukra maradt evangélikus "szigetek" között a szubkontinensen. Ugyanakkor belép az Indiai Egyházak Ökumenikus Nemzeti Tanácsába és erősíti kapcsolatait az indiai egyesült egyházakkal, a methodista és baptista egyházakkal, valamint az ortodox Mar-Thoma Egyházzal is.

Iwi de

KÍNA

(Kína egyházai tovább növekszenek)

Csiang Cö-min, Kína új elnöke, amerikai látogatása alkalmával három egyházi-vallási vezetőt hívott meg hivatalos látogatásra a kommunista birodalomba. Theodore McCormick római katolikus érsek, D. Argue evangélikál lelkész-elnök és Arthur Schneier New York-i főrabbi hazatérve sajtókonferencián számolt be útjuk tapasztalatairól.

Valamennyien megegyeztek abban, hogy a vallásszabadságot ugyan sokféleképpen korlátozzák a hatalmas országban, ennek ellenére azonban az egyházak és a vallások közösségei tovább növekszenek.

szenek. McCormick érsek kijelentette: a Rómától különvált nemzeti katolikus egyház 4 milliós lélekszáma "valószínűleg csak egyharmada a kínai katolikusoknak". Ugyancsak közölte, hogy bár Kína hivatalosan csak 10 millió protestánsból számol, "mi tudjuk, hogy a protestánsok tényleges száma jóval nagyobb; mintegy 50 milliónyian lehetnek és most rendkívüli újjászületést élnek át".

Az amerikai egyházi delegáció látogatást tett *Tibetben* is. Ott fölkereshettek egy buddhista kolostort és egy börtönt, ahol két buddhista szerzetesnővel is találkozott, akiket "tiltott vallási tevékenység miatt" ítélték el. A kormány hivatalos képviselőinek "kifejeztük mély aggodalmunkat kínai keresztény testvéreinkért" — mondta New Jersey állam római katolikus érseke.

ENI

AUSZTRÁLIA

(Heves vita az abortusz kérdésében)

Az abortusz legalizálása körül jelenleg igen heves vita folyik az ausztrál társadalomban. Az eddigi szigorú abortusz-törvény, amelyet

a legtöbb államban nem hajtottak végre igazán, csak az anya életének veszélyeztetése esetén ismerte el a legális abortusz lehetőségét. Az egyházak általában ellenzik az eddigi törvény liberalizálását. Angelo Sodano vatikáni államtitkár a pápa nevében levelet intézett Észak-Ausztrália püspökéhez. "Annak a társadalomnak, amely megengedi a gyengék és védtelenek elpusztítását és saját gyermekei megölését, nincs igazi jövője" — írja. A törvény liberalizálásáért harcoló csoportok viszont az anyák egyedüli döntési jogára hivatkoznak és támadják "a pápa beavatkozását" Ausztrália életébe.

Az új törvénytervezet körül jelenleg a legélesebb vita folyik az ötödik kontinens társadalmában.

ENI

Jegyzet

Az Egyházi Világhíradó IX. évf. 4-5. számából (1998. június) két szám híreinek összevonása és helyszüke miatt kimaradt a szokásos bevezető értékelés. "A világ egyházai" címszó után elmaradt a "Németország" címszalag. A kimaradt híranyag legfontosabb részét pótlólag ebben a számban közöljük.

Tiziano: Krisztus sírbatétele

F I G Y E L Ő

“Szabadságra szabadítva”

Evangelikus egyház és evangelikus nevelés

Az evangelikus iskolák tanárainak soproni konferenciája

Hermann von Loewenich bajor tartományi püspök előadása

1. A KÉPZÉS: FELHÍVÁS A SZABADSÁGRA

Hálát adok Istennek, hogy napjainkban a legtöbb európai országban vannak jól képzett keresztyén tanárok, akik igent mondanak a hit és az egyház dolgaira. Önök itt Magyarországon evangelikus keresztyéneként élnek és dolgoznak az osztályterekben és a tanári szobákban. Miközben felelősséggel és elkötelezettséggel fordulnak Isten és a világ felé.

Az a tény, hogy Európában a keresztyénség mind a mai napig meghatározó erő maradt, egyebek közt a reformációnak köszönhető, amely kitért a középkori egyház kapuit az Újkor előtt. Egyszerű emberek, feltörekvő polgárok, sőt egyes földesurak számára is lehetővé tette, hogy jó lelkiismerettel *felelős* keresztyének legyenek.

Nem vitás, hogy az Újkor szabadságtudata jórészt a felvilágosodásból táplálkozik. Egy szál azonban egészen Wormsig nyúlik vissza. Luther ott mondta el híres szavait: “Hacsak meg nem győznek engem a Szentírás bizonyosságaival vagy világos okokkal, ... kötve vagyok a Szentírásnak általam idézett igéiben és az Isten igéjébe vetett bizalmamban és visszavonni sem nem tudok, de nem is akarok semmit, mert sem bátorságos, sem nem tanácsos dolog a lelkiismeret ellen cselekedni”. Ha történelmileg nem is egészen helytálló, hatástörténetileg messze ható a záró mondat: “Itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen. Ámen”. Ezeket a mondatokat minden evangelikus keresztyén fiatalnak magáévá kellene tennie.

Az evangelikus szabadság érvényre jut — még akkor is, ha az idő kereke néha lassabban forog. Ez az, ami vigaszt nyújthat a tanárnak, amikor a hatodik óra végétével elgondolkozik munkája értelmén, s azon tanakodik, sikerült-e átadni valamit diákjainak. Nos, meggyőződésem: a jó tanítás lassan, de biztosan fejti ki hatását — valahogy úgy, mint a reformáció.

Luther Márton egész életében bízott a szó erejének hosszú távú hatásában. *Tanárként* megtapasztalta a hitben és az ész önálló használatában, vagyis az egyéni szövegértésben, a források keresésében rejlő szabadságot. *Hívóként* pedig megtapasztalta azt a szabadságot, amelyet Isten annak ajándékoz, aki magát egyedül az ő igéjéhez köti. Ezzel az újonnan nyert szabadsággal mon-

dott ellent az akkori korszellemnek: *Nem az erőszak, hanem a műveltség* jelenti a hatalmat. Az egyház hatalmát nem a tekintély, hanem a Krisztusba vetett hit adja.

Mínt hogy evangelikus értelmezésben az oktatás és a nevelés a szabadságra való felhívás, előadásom címét: “Szabadságra szabadítva” Pál apostoltól kölcsönöztem, aki a Galatákhöz írott levelében így fogalmaz: “Krisztus szabadságra szabadított meg minket, álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat újra a szolgaság igájába fogni”.

Luther Márton *A keresztyén ember szabadságáról* című híres írásában programadó és dialektikus formában folytatja ezt a felhívást: “*A keresztyén ember szabad ura mindennek, és nincs alávetve senkinek*”. Majd hozzáteszi: “*A keresztyén ember készséges szolgája mindennek, és alá van vetve mindenkinek*”.

A keresztyén ember szabadságáról szóló értekezés rész kürtjelként harsan fel. Azt jelzi, hogy Isten nem kicsinyes előírások tömegén keresztül uralkodik az ember fölött, hanem gyermekei szabadságát akarja. Luther számára az Isten előtti hitbéli szabadság a fontos. *A keresztyén ember szabadsága* kifejezésnek sajátos dinamikája van. Akárcsak a vízbe ejtett kő, mind nagyobb és nagyobb hullámköröket fejleszt. Luther írása minden polemizálástól mentesen, anélkül, hogy egyetlen közvetlen szót szólna a politikáról, szabadságmozgalmat vált ki. Világossá teszi: az, amivel a minden ízében beteg egyház a hitet megterheli, ellentétes a szabadsággal. Márpedig szabadság és keresztyén lét elválaszthatatlanul összetartozik.

Felmerül azonban a kérdés: vajon tisztán szól-e még a kürt? Mennyit ér napjainkban a keresztyén ember szabadsága? Valljuk be, elértektelenedett. A mai iskolások magától értetődő, soha nem látott szabadságban nőnek fel. A szabadság fogalmához egy bizonyos neoliberális szellem társul manapság, amelyben kihez-kihez önmaga áll a legközelebb. A szabadság az individualizmussal válik egyenlővé. “A 18 és 35 év közötti korosztály példaképe a saját életén munkálkodó művész lett” — írja Ulrich Beck.

A szabadság jelentése tehát veszített mélységéből, el-laposodott. (A Luther által hirdetett dialektika nincs többé.) Ami megmaradt, az a szabadságnak kizárólag és

egyoldalúan az egyén önrendelkezéséhez fűződő értelmzése.

Egyre nagyobb gondot jelent, hogy a ránk bízott tanulók nem tudnak mit kezdeni a szabadsággal. E szabadságnak látszólag csupán anyagi korlátai, illetve olyan határai vannak, amelyek között a fiatalok legtöbbször nem bizonyulnak életművészeknek, inkább veszteseknek, afféle "loosereknek", akik kisebbségi érzéseiket az erőszakban élik ki.

Sürgető szükség van a szabadságra nevelés megújítására, vagyis arra, hogy a szó visszanyerje mély értelmét. A gyökereket kell megéreznünk ismét, azt, hogy a szabadság nem bennünk jön létre, hanem Isten ajándéka. "Krisztus szabadságra szabadított meg minket!"

A szabadság e beláthatatlan válsága ellenére, amellyel a tanároknak Magyarországon is nap mint nap szembe-sülniük kell, kitartok a következők mellett: ha elgondolkozunk azon, mit tehetünk a felelős oktatásért, azt találjuk, hogy Luther Márton szabadságra vonatkozó szavai még mindig kulcsszavak. Ezért szeretném ezeket a továbbiakban bővebben kifejteni.

2. FELELŐS SZABADSÁG A HITBEN

A fiatalokat a dolgok "szabad urává" kell nevelnünk, akik "nincsenek alávetve senkinek". Ez még ma is provokatívan hangzik, képzeljük csak el, milyen hatása lehetett 1520-ban! Akkoriban csak keveseknek adatott meg, hogy "szabad urak" legyenek, ellentétben az egyszerű néppel, amelynek fiai — és figyelem, lányai! — számára Luther már akkor általános iskolakötelezettséget követelt.

A szabadságra való felhívás természetesen nem jelenti azt, hogy Luther elvetné vagy le akarná rombolni a tekintélyt, sem azt, hogy bátorítaná az egyént a társadalmi és családi viszonyok öncélú megváltoztatására. Sokkal inkább — ahogy ő mondja — a "belső emberre" vonatkozik mindez, vagyis a szellemi dimenzióra, mindennek előtt a hitre.

Ha mi protestánsok a mai fiatalokat "szabad urakká" kívánjuk nevelni, akkor elsősorban a szellemi függetlenséget kell szem előtt tartanunk. A cél, hogy a tanulók iskolás éveik alatt az őket nevelő szellemi tekintélyek segítségével megtanulják függetleníteni magukat e tekintélyektől. Hangsúlyozom: *velük*, és nem *nélkülük*, és főként nem eleve *ellenük*. (Ezzel elhatárolom magam egy a kritikái fejlesztésre irányuló rosszul értelmezett nevelési céltől, amely úgy látom, könnyen önállósíthatja magát az iskolai hétköznapiakban. A kritikai készség ugyanis nem önmagában való érték. Mindig valamilyen konkrét tárgyra kell vonatkoznia, és megalapozottnak kell bizonyulnia.)

Luther Mártontól megtanulhatjuk, milyen behatóan foglalkozik ellenfelei teológiai nézeteivel, mielőtt hangot ad nyilvános kritikájának. És még akkor is számol azzal, hogy tévedhet, s felsorolja mindazokat az érveket, amelyek alapján hajlandó kritikáját visszavonni. Észérvek és a Szentírás érvei ezek.

A lutheri értelemben "szabad úrrá" tévő szellemi szabadság azt jelenti, hogy mások álláspontját — akik szintén "szabad urak" — legjobb tudásunkkal és lelkiismeretünkkel tudomásul vesszük, ahogy Karl Barth mondta egyszer, "nyaklóló nélkül olvassuk őket", és ezután szabadon alkotunk ítéletet. Alattvalói hozzáállással ez nem megy. El kell döntenünk ugyanis, a szellemi vitában a *tekintélynek* vagy az *önállóan felismert igazságnak*

akarjuk-e alárendelni magunkat — bibliai szóval élve: inkább az embernek, mint Istennek akarunk-e engedelmeskedni. A "szabadságra szabadított" reformátoroknak csak egyetlen választásuk volt, mégpedig az, ha saját hitükre és másokat meghalló értelmükre hagyatkoznak. A mi dolgunk, hogy a mai fiatalokat erre a választásra neveljük.

Ezzel kapcsolatban rendkívül fontosnak tartom, hogy különbséget tegyünk személy és mű között. Az osztálytermi hétköznapiakban ez legalább olyan fontos, mint a tanári szobában vagy bárhol másutt a társadalomban. A hangzatosabb érv nem jogosít fel arra, hogy azt az embert, akinek érvei kevésbé találóak, megszóljunk. A lutheri értelemben "szabad úr" abban tűnik ki a szellemi párbajban, hogy nem alattvalóként kezeli vitapartnerét, hanem mint Isten képmását, aki nem veszítheti el emberi méltóságát.

Az embert Isten képmásának tekinteni csak úgy lehet, ha a fiatalokban kialakul saját identitásuk tudata. A nevelőmunka lényege, hogy a tanulókat ráébresszük erre az identitásra, adott esetben a vallásos identitásra. Az utat pedig elő kell készíteni. Németország keleti tartományai-ban az iskolás korúak 80%-a nem tartozik semmilyen felekezethez, ami azt jelenti, hogy már következtetni sem lehet a szülői ház eredeti meggyőződésére és életformájára. A kihívást éppen az jelenti, hogy e meggyőződést ki kell alakítani. A "Hogyan válhatok keresztyénné?" és a "Hogyan maradhatok keresztyén?" kettős kérdése ebben a helyzetben előtérbe kerül.

3. A FELEBARÁTI SZOLGÁLAT SZABADSÁGA MINT TÁRSADALMI KÖTELEZETTSÉG

Ezzel elérkeztünk Luther Márton második kulcsmondatához, amely az elsőnek látszólag ellentmond ugyan, mégis jól jellemzi az evangélikus szabadság másik oldalát. Az ifjúságot "készséges szolgává" kell nevelnünk, aki "alá van vetve mindenkinek". Ez ma igencsak népszerűtlenül hangzik, hiszen mint tudjuk, senki nem akar közülünk se szolgál, se cseléd, még kevésbé bárkinek alattvalója lenni.

Ennek ellenére nem szabad kitérnünk a mondat elől. Luther e fogalmak használatával semmiképp nem a régi vazallusi rendszert akarja bebetonozni. Egyfajta hozzáállásról van itt szó, amely a *felebaráti szolgálat szabadságában* gyakorlati jelentőséget nyer.

Ha tehát a lutheri szóhasználat szerint "készséges szolgákká" kívánjuk nevelni a fiatalokat, az konkrétan annyit tesz, hogy *szociális érzékenységre, szociális felelősségvállalásra* neveljük őket. Az óvodától a szakközépiskoláig vagy a gimnáziumi érettségiig naponta érezniük kell: nem vagyok egyedül ezen a világon, hanem más emberek, felebarátaim vesznek körül, akik nélkül nem élhetek, s akik nem élhetnek nélkülem.

Közösségi létünk csak akkor életképes, ha mindenki mindenkinek felebarátja, vagyis ha nem hagyjuk magunkat kölcsönösen eltárgyasítani, azaz nem pusztán a fogyasztót vagy a vetélytársat látjuk a másik emberben. Tény azonban, hogy minél előbbre jut egy fiatal iskolai pályafutása során, annál inkább magányos harcossá válik.

Szeretném ugyanakkor elhatárolni magam a rosszul értelmezett segítői szemlélettől, amely figyelmen kívül hagyja, hogy a zsidó-keresztyén hagyomány parancsolata szerint nemcsak felebarátunkat, de önmagunkat is szeretnünk kell. A fiatalokat, különösen a lányokat sokáig

arra nevelték, hogy semmit se kívánjanak saját maguknak, hanem csak másokért éljenek. Am a felebaráti szeretetet csak az tudja tartósan gyakorolni, aki maga is megtapasztalta azt.

Mindenesetre sokkal gyakoribb az a hozzáállás, amely az élet társadalmi vonatkozásait semmisnek tekinti, és elhíti az emberrel, hogy akkor viheti a legtöbbrre, ha kizárólag saját magát tekinti felebarátjának, s a másik embert, vagy a szó valódi értelmében vett közösségi lényt "készséges szolgaként" kihasználja. Ennek jelei az iskolában, sőt már az óvodában is megmutatkoznak, ami bennünket, keresztyéneket, nyílt és egyértelmű állásfoglalásra ösztönöz.

4. AZ OKTATÓ-NEVELŐ INTÉZMÉNYEK MEGERŐSÍTÉSE

Wolfgang Huber, berlini püspök 1994-ben utalt arra, hogy "ha a szabadság értelmezésekor kizárólag az egyénre helyezzük a hangsúlyt, a szabadságot nem tudjuk megélni". Ezért — "éppen a szabadság érdekében — szükség van a közösségi élet intézményeinek újrafelfedezésére, és arra kell törekedni, hogy minél inkább a szabadságot szolgálják". Huber szerint e tekintetben a családnak van mit bepótolnia, a magam részéről pedig hozzátenném az iskolát és — hangsúlyozottan — az óvodát is.

Noha senki nem vitatja, hogy a szülői ház, az óvoda és az iskola az a közeg, amelyben felnötte válásunk végbe megy, a nyilvánosság részéről kevés figyelem és még kevesebb tisztelet irányul rá. Egészen konkrétan élnek át ezt azok, akik nemcsak saját gyermeküket nevelik, hanem olyan hivatást választottak, amelyben egy életen át mások gyermekeit nevelik, oktatják. Bár mindenki sokat köszöhet nekik, a tanárok és nevelők megbecsülése a németországi közvélemény-kutatások tanúsága szerint egyre csökken.

Ennek oka feltehetőleg az, hogy társadalmunkban, amely a dolgok értékét kizárólag márkában és pfennigben méri, az egyén számára az oktatás nem kerül semmibe. Ha szerelőre vagy ügyvédre van szüksége, megkapja a számlát. Ezzel szemben, ha kilenc vagy tizenhárom évig tanárookra van szüksége az általános műveltség elsajátításához, nem nyújtja be a számlát senki. Azt az időt, amelyért fizetni kell, természetesen kihasználja — ami az iskolában eltöltött időről már nem mondható el egyértelműen.

Szülők és diákok számára egyaránt világossá kell tenni tehát, hogy minden tanuló képzésébe — számukra ingyen — jelentős összegeket fektetnek, s hogy a tanárok a képzés érdekében egész életüket rendelkezésre bocsátják. Sem egyik, sem másik nem lehet magától értetődő.

Ezért tartom fontosnak, hogy helyreállítsuk a kapcsolatot képzési kínálat és teljesítőkészség, azaz tanári és tanulói motiváció között. Csak az veheti jogosan igénybe az ingyenes képzési kínálatot, akiben megvan a teljesítőkészség, és ezt a másik féllel is érezteti. Ha a tanár érzi, hogy a fiatalok várnak tőle valamit, szívesen gyakorolja hivatását.

Félreértések elkerülése végett: a hangsúly számomra a teljesítőkészségen, a motiváción, és nem a számszerűen kifejezett érdemjegyen van. A fejlesztést az is igényli, aki kevésbé tehetséges. Ám mindenkinek arra kell törekednie, hogy adottságait megfelelően fejlessze és fejlesztesse. Az iskola nem a munka elkerülésére, hanem a tudás megszerzésére való. Az iskola az a hely, ahol *min-*

denkitől kaphatok *valamit*. Megtudhatom, hogy mihez van különös tehetségem, és mi az, amivel később a nyeremet fogom megkeresni.

A képzés során a közösség tesz szolgálatot az egyes embernek. A közösséget az élte, hogy egyszer majd visszakap valamit abból, amit az egyén az iskolában elsajátított. Így válunk szolgálóvá a társadalommal és annak oktatási intézményeivel szemben, hogy ismét Luther szabadságról szóló iratának szavával éljek. Ezért volna hasznos, ha az ember későbbi élete során is azonosulni tudna iskolájával. Az iskolára mondott *igemek* körkörös hullámokat kell vetnie.

Ezeket az összefüggéseket azonban csak az tudja érzékelni, akit életének első 10–20 évében erre tudatosan rávezettek. Ezért kell, hogy az iskola és mindenekelőtt az óvoda ne csupán tudást közvetítsen, hanem legalább annyira neveljen és fejlesszen. A középpontban maguknak a gyerekeknek, a fiataloknak kell állniuk.

5. NEVELÉS ÉS ÉRTÉKTUDAT

Minthogy napjainkban igen sok panaszt hallani a szociális érzékenység hiánya miatt, a *nevelés* szerepe egyre nő. A katolikus testvéregyházal 1988-ban közösen megfogalmazott ökumenikus *Oktatási és nevelési alapelvek* szerint az életre való felkészítésben döntő jelentősége van a "közösségi érzék gyakorlásának és fejlesztésének. Ezzel teremtjük meg az alapját annak, hogy a fiatalok később olyan életközösségeket alkothassanak, amelyekben sikeresek az emberi kapcsolatok".

Mindez első látásra individualista megközelítésnek tűnik, ám nemcsak a barátság, a házasság, és a családra vonatkozik, hanem hangsúlyozottan "a közéletre, például az iskolára, a hivatásra, az állam és az egyház világára is". Mivel Luther a szolgálat szabadságát ugyancsak átfogóan értelmezi, megfogalmazása szerint a keresztyén ember "készséges szolgája *mindennek*" és "alá van vetve *mindenkinek*". Ez azt jelenti, hogy nincs a társadalomnak olyan területe, csoportja, rétege, amellyel szemben mi keresztyének ezt a szolgálatot nyugodt lelkiismerettel megtagadhatnánk.

Ilyen átfogó értelemben kell tehát kiépíteni a közösségi felelősségtudatot és a szociális érzékenységet, ezt tartom jelenleg a tanítás elsőrendű céljának. A lexikális tudás, a speciális ismeretek és szakmai fogások pillanatok alatt elavulnak. Ezzel szemben, amit a szociális érzékenység terén elsajátítottunk, egy életre belénk ivódik. Nem véletlen, hogy egyre többrt hallunk az értékközpontú nevelés fontosságáról. Ez ad lehetőséget az iskolai erőszak és a fiatalokú bűnözés okainak leküzdésére. Az értékközpontú nevelésnek a mindennapok iskolai gyakorlatában kell kiállnia az első próbát. Vonatkozik ez a gyerekek és fiatalok egymás közti kapcsolatára csakúgy, mint az osztályközösség, a tanterem, a környezet, valamint a tanulók, tanárok és szülők iránti felelősségtudat kiépítésére — vagyis mindarra, ami valaha "az iskola mint második otthon" fogalomkörébe tartozott.

Fontosnak tartom ugyanakkor, hogy az értékközpontú nevelés ne korlátozódjék csupán a hittanításra. Más tantárgyak is alkalmat adhatnak rá, ami persze nem csekély kihívást jelent *valamennyi* szaktanár számára. Pluralizmussal és individualizmussal jellemezhető társadalmunkban ugyanis mind nehezebb dolog értékközpontú, és még annál is nehezebb keresztyén értékeket középpontba állító társadalomról beszélni. Ahogy a posztmodern korban ki-ki maga alakítja ki vallását, úgy hozza

létre saját értékeit is.

Lehmann püspök nemrégiben utalt arra, hogy "konkrét polgári etosz" csak a "megélt meggyőződésben" létezik, amely "nem korlátozódik az egyénre, hanem nagyobb közösségekben jelenik meg". Hogy a keresztyén etosz az egyházban jelenik meg, ez természetes. Az iskolában akkor válik konkréttá és megélhetővé, ha az evangélikus tanárok nyíltan és egyértelműen kinyilvánítják, hogy igent mondanak a hitre és az egyházra.

A Németországi Evangélikus Egyház *Identitás és kölcsönös megértés* címmel 1994-ben közzétett memorandumában kimondta, hogy a hittantanítás nem csupán a *cselekvés kérdéseit* érinti, hanem *létkérdéseket* is felvet, mint például azt, kicsoda az egyes ember valójában, és mi dolga a mai társadalomban. Noha szónoklatokban nagyra értékelik, a társadalmi folyamatokban valódi jelentősége elenyésző. Az összefolyamatok nélküle mennek végbe — mi több, manapság egyre inkább pusztá költésztényezőként jellemezhető.

Mindez jelentős mértékben befolyásolja a mai fiatal önértékelését. Túlszűfolt osztályokban tanítják, később esetleg nem jut be a középiskolába vagy az egyetemre, végül pedig nem kap állást — ezek az élmények a fölöslegesség érzését váltják ki benne. Talán éppen ez az oka a fiatalok körében ma oly divatos lazaságnak. E lazaság hátterében azonban véleményem szerint legtöbbször az élettől való félelem áll.

A hittantanítás feladata, hogy ezt a rejtett félelmet számba vegye és a keresztyén ember szabadságának kontextusába helyezze. Itt kell feltenni az emberiség ősi kérdéseit: Honnan jöttem? Hová tartok? Mire való a szenvedés? Mi az életem értelme? Mikor cselekszem helyesen? Ha sikerül közösen hiteles válaszokat kidolgoznunk e kérdésekre, akkor a heti két óra jelentősen hozzájárul annak az alapvető bizalomnak a megszerzéséhez, amelyet a gazdasági és társadalmi helyzet — különösen a kelet-európai országokban — naponta megkérdőjelez. Az az ember, aki megtanulta magát Isten képmásaként értelmezni, aki tudja, hogy Teremtője szereti és gondját viseli, az Isten gyermekeinek szabadságában rátalálhat arra, hogyan teheti magát hasznossá a másik ember számára.

6. EVANGÉLIKUS ISKOLÁK A PLURALISTA TÁRSADALOMBAN

Végül szeretnék néhány szót szólni az iskolák, ezen belül az evangélikus iskolák helyzetéről. Míg Franciaországban és Angliában a magániskolák, melyek nagy része egyházi intézmény, jelentős konkurenciát jelentenek az államiakkal szemben, a Német Szövetségi Köztársaságról ez már nem mondható el ilyen egyértelműen. Önök-nél Magyarországon alighanem hasonló a helyzet, bár az egyházi oktatásnak nagy hagyománya van. Németországban mégis egyre nő az egyházi iskolák iránti igény. Csak a keleti országgrészben tizenegy evangélikus iskolát alapítottak a fordulat óta. Az okokat kutatva kiderül, hogy a szülők még mindig bizalmatlanok az állami oktatással szemben, különösen azok, akik korábban elkötelezték magukat a polgárjogi harc, illetve az egyház mellett. Ez a tendencia másutt is érzékelhető. Az evangélikus iskolák alapítói ezt az "állami oktatással szemben megnyilvánuló bizalmi válságnak" tulajdonítják. Aki figyelemmel kíséri az iskolaüggyel kapcsolatos vitákat a médiában, bizonyára egyetért e megállapítással.

Úgy gondolom, hogy a társadalom individualizálódása az iskolai körkép változatosabbá válását vonja maga után. A különböző háttérrel rendelkező embereknek eltérő elvárásai vannak az iskolával szemben, így hosszú távon nem elégíthetők ki az egységesített iskolarendszerrel. Érthető tehát, hogy mind az állami, mind a magán-, illetve egyházi iskolák egyre inkább önálló profil kialakítására törekednek.

Noha evangélikus iskoláinkban — amióta csak léteznek — vita folyik arról, mi is tulajdonképpen az "evangélikus sajátosság", a Kelet-Németországban újonnan alapított iskoláknál három profil különböztethető meg:

– a *evangelikál*, amely az 1846-os evangélikus szövetségben gyökerezik,

– a *kultúrpolitikai*, amely a keresztyén-humanista képzési ideált kívánja visszaállítani, illetve új élettel megtölteni, valamint

– a *reformpedagógiai*, amely leginkább az egyháztól reméli, hogy támogatásra lel az új oktatási-nevelési kezdeményezések terén.

E három profil a protestantizmus egy-egy nézőpontját képviseli, vagyis a *bibliái irányultságot*, a *keresztyénség és a kultúra érvényesítésének szándékát*, valamint az *új tudományos felismerésekkel szembeni elvi nyitottságot*. Fontos, hogy e három nézőpont mindegyike megtalálható legyen valamennyi evangélikus iskolában — még ha egyik vagy másik eltérő hangsúlyt kap is. Változatlanul fontos ezenkívül, hogy iskoláink tanterveit és végbizonysítványait államilag elismerjék.

Minden evangélikus iskola állandó kihívásai közé tartozik a szellemi élet megkülönböztetett ápolása. Az evangélikus iskolákban nálunk jelenleg egy a *praxis pietatis*-t elősegítő programon dolgoznak. Az ezredforduló lehetővé teszi, hogy a fiatalokban is tudatosítsuk, időszámításunkat — s vele együtt saját élettörténetünket — 2000 éve Krisztus születésére vonatkoztatjuk. Krisztus a titkos sarokpont, amely körül a világtörténelem s az egyén élete forog hangtalanul. Ezekben az években a szellemiségnek arra kellene törekednie, hogy e gyökereket tudatossá tegye, hogy megnyílják az út az életet adó forráshoz.

7. KITEKINTÉS

A keresztyén ember felelős szabadságát az ezredforduló kínálta feladatokba kell átültetnünk. Mivel hisszük, hogy Krisztus előttünk jár az új évezredbe vezető úton, bizakodhatunk.

Az oktatás, nevelés soha nem volt könnyű feladat. De mindig is különösen szép feladat volt, s az is marad. Mi lehet jobb annál, mint a fiatalokat képessé tenni arra, hogy megállják helyüket a jövőben. Mi lehet fontosabb, mint útravalóul adni nekik annak a reménynek a perspektíváját, amelynek Krisztusban megdönthetetlen alapja van.

Erről a bennünk élő reménységről kell számot adnunk a fiatalok előtt, ez az, ami személyesen is nagy feladat elé állít bennünket, ami összetartja az Evangélikus Nevelők Szövetségét, s ami engem Önökkel, tisztelt hölgyeim és uraim, kedves testvéreim, a legszorosabban összeköt.

Fordította: Szűcsné Pröhlé Livia

Az egyház hangja a fogyasztói társadalomban

Egy keresztyén ifjúsági találkozón történt, hogy megjelent néhány fiatal ember egy szektából, akik azon teljesen jogos meggyőződésből kiindulva, miszerint halászni leginkább az akváriumban lehet, elkezdtek (át)téríteni a jelenlevő keresztyén ifjakat az ő szájuk íze szerinti evangéliumra. Történt pedig, hogy odaálltak a mögé, aki a keverőpultnál szorgoskodott, és kenetteljes hangon megkérdezték:

– Mondd, testvérem, mi szükség van minderre az evangélium hirdetéséhez? Vajon Jézus használt erősítőt?!

A fiú visszakérdezett:

– Ti honnan jöttetek?

Megmondták.

– És gyalog jöttetek?

– Nem, Skodával.

– Akkor jó — válaszolt a fiú, és visszafordult a gombokhoz.

Most, hogy itt ülök vadonatúj farmeromban a számítógép előtt és írom ezt a dolgozatot, nem érzem magam jogosultnak arra, hogy a fogyasztói társadalom ellen ágáljak, feltéve ha nem akarok a bevezetőben említett fiúk sorsára jutni. Nem látom értelmét annak, hogy önkényesen mi húzzuk meg azt a határt, hogy mi az, amit szabad használni a fogyasztói társadalom által felkínált termékek közül. Meggyőződésem, hogy akárhol húzzuk meg ezt a határt, annak nem, vagy csak alig lenne teológiai alapja, sokkal inkább ízlésbéli döntést hoznánk, amelyet leöntünk a kegyesség megfellebbezhetetlen mázával. Csak akkor lenne jogunk magunkat elhatárolni a fogyasztói társadalom termékeitől, ha diogenészi módon, azaz radikálisan nemet mondanánk *minden* termékre. Ezt azonban egyikünk sem vállalja.

Persze arra sincs semmi szükség, hogy szívbéli hálát rebegjünk a ránk zúduló termékdömping miatt. Egyrészt mert megteszik ezt helyettünk mások, másrészt, mert az áradattal sodródó szemét mindannyiunk szemét bántja, s mi néha csak bágyadtan nézzük, hogy úszik el a dinnye-héj...

Amit e témában mégis tenni lehet, az mélyebbre nyúlik. A *fogyasztói társadalom* kifejezés ugyanis nem csak bizonyos termékek összességét, hanem korszellemet is, filozófiából és kollektív hangulatokból táplálkozó közös látásmódot is jelent. Ezzel a látásmóddal már lehet foglalkozni, s nem is föltétlenül csak ellenségesen. Arra nincs jogunk, hogy megvessük azokat a termékeket, cikkeket, amelyeket egyébként mi is használunk. De arra van, hogy arra a szellemi alapra rákérdesszünk, amire a fogyasztói társadalom épül.

1. KÉRDÉSKÖR: A TÖRTÉNELEMHEZ VALÓ VISZONY

Történetfilozófusokkal foglalkozva észrevehetjük, hogy azt az optimizmust, ami a XIX. század emberét lelkésítette a történelemmel kapcsolatban, felváltotta a ké-

tely, a szkepszis. A történelemmel való foglalkozás egyre többször válik kérdésessé.

Lyotard *A posztmodern állapot* című könyvében például "a metanarratívák eltűnéséről" beszél, vagyis arról, hogy a történelmi eseményeket nem lehet már nagy, egységes történetként szemlélni, csak véletlenszerűen egymás után történő események laza láncolataként. A történelemnek nincs íve, nincs koncepciója, így nincs értelme, lényege sem. Hayden White azt állítja *A történelem terhe* című munkájában, hogy a történettudós munkájában ugyanakkora szerepe van az egyéni fantáziának és a történetíró személyiségének, mint a költészetben -- azaz nem létezik objektív múltleírás. Kicsit régebbi múltra visszatekintve Nietzschehez jutunk, aki szintén megvetette a történelmet. Szerinte "a történelem tétova voyerizmust ébresztett az emberekben, azt éreztette velük, hogy későn érkeztek egy olyan világba, amelyben már mindent megtettek, amit egyáltalán érdemes megtenni, s ezáltal aláásta azt a hősi tettekre sarkalló impulzust, amely sajátosan emberi, jóllehet csak rövid ideig tartó értelmet kölcsönözhetne egy abszurd világnak". Hasonló tapasztalatot fejez ki a hatás-izony kifejezés is, ami azt jelenti, hogy az alkotó embert agyonnyomja a hagyomány, amelyben minden lényeges dolgot megírtak vagy megtettek már. Kissé hétköznapi szinten erről a tapasztalatról beszélt az a kanadai festőművész is, aki szerint "ebben az országban már minden nyavalyás fenyőfát lefestettek".

Teher tehát a történelem, mert

- ideológiához kötött, tehát bizonytalan,
- nincs lényege, íve, nem más, mint események véletlenszerű láncolata,
- megfoszt attól az érzéstől, hogy mi is alkothattunk valamit,
- képtelenek vagyunk tanulni belőle (ld. *Az ember tragédiája*).

Hogyan lehet elmenekülni ez elől a nyomasztó súly elől? Úgy, hogy kiszakadunk a történelemből, nem vesszünk róla tudomást, elfeledjük, bizonyos szempontból időtlenné válunk, olyanokká, akik elmondhatják magukról: "sem utóda, sem boldog őse [...] nem vagyok senki nek". Ehhez pedig a mindennapok szintjén remek segítség a divat. A divat, amely számára a *legújabb* az igazi érték, amely nem törődik azzal, hogy mi történt 10–20 éve, amely azt hirdeti, hogy csak és kizárólag a jelen az igazi valóság — a múlt végképp eltörölve.

A múlt azonban nem föltétlenül teher. Van olyan múlt idő, amely felszabadít. Létezik olyan perfekturnak alak, amely nem nyomaszt. Ilyen a *τετελεσται*, az *elvégeztetett*. Felszabadít az alól, hogy mindent — az üdvösségemet is — nekem kelljen megcsinálnom, de nem kényszerít hiábavaló életre, tétova voyerizmusra.

S ha van ilyen múlt idő — az evangélium befejezettsége — akkor már nézhetünk a múltra is másképp, mint teherre. A hagyomány nem ketrecet jelent, hanem közösséget, azok közösségét, akik ugyanabból a történetből élnek, mint mi magunk. Nem kell azt éreznünk, hogy a

múlt végképp eltörölve; nem kell azt éreznünk, hogy csak a jelen a fontos. A divat csak mára mutató jellegével szembe lehet állítani a megtörtétség, a történelem örömet.

2. KÉRDÉSKÖR: A VÁLASZTÁS JOGA

Ez a kérdés sokban kapcsolódik az előbbihez. A liberális társadalmak jellemzője, hogy igyekeznek a dolgoknak mindössze annyi korlátot, keretet adni, amennyi az aktuális jelenség jellegéből természetesen fakad, s a többi területen döntési szabadságot próbálnak biztosítani. Minél kevesebb az előzetes megkötés és minél több terepe van a választásnak, annál jobb. E vélemény legszélsőségesebb megnyilvánulásával egy olyan anarchista újság hasábjain találkoztam, amely tagadja a család, a haza, a szülő-gyerekek kapcsolat jogosságát, mégpedig azért — s most ez a fontos —, mert *ezek külső adottságok*, keretek, megkötöttségek, melyek nem az egyén döntéséből fakadnak. A szokásrend szemben áll a döntés jogával, a hagyomány a választás lehetőségével, az adottság az akarattal.

Amennyiben a választás, a személyes döntés, az egyén akarata alapvető és elsődleges értékévé válik, akkor természetes, hogy az egész világ piaccá változik, szellemi és anyagi piaccá, amely egyáltalán lehetővé teszi a választást, a válogatást. Gyékényre kerülnek pulóverek, walkmanek és ideológiák, és nem kell csodálkozni, ha a hatalmas választékban a keresztyénség által adott válaszok csak egynek számítanak a sok különféle eszme közül, s csak annyira lesznek fontosak, amennyire kényelmesek, hordhatók, illetve amennyiben van garancia arra, hogy visszacserélik őket, ha nem működnek.

E piaci szemlélet egyik tulajdonsága az is, hogy a választható értékek nincsenek alá- és fölérendeltségi viszonyban, minden csak önmagához mérten, illetve hasznosságát tekintve értékes vagy értéktelen. Így kerül egymás mellé és egy szintre a selejt és az érték, Karinty finom humora és a disznó viccek, a színházművészet és a vásári ripacsság. Ebben a rendszerben tehát ugyanolyan emelt fővel olvashat valaki szennylapot, mint más Pílinzky-verseket. Hiszen az egyén választásába nem illik beleszólni!

De föl lehet tenni a kérdést: igaz-e, hogy a szabad választás a legfőbb érték? Igaz-e, hogy az adottság egyenlő valamiféle megkötöttséggel? Vajon nem lehet-e arra, amit kaptunk, amibe beleszülettünk, amit nem mi választottunk és amiért semmit nem tettünk, valahogy más-képp tekinteni, mint bilincsre?

Azt hiszem, az adottság lehet ajándék is. Ajándék, mely pont azért az, mert érte semmit nem tettünk. Ajándék, melyet örömmel és hálással el lehet fogadni. A tény, hogy "Isten *előbb* szeretett minket" — azaz szeretete akaratunktól független *adottság* —, nem bilincs, hanem evangélium. Nem a mi döntésünk, mégis lehet a mienk. A választás kizárólagosságával szembe lehet állítani a megajándékozottság örömet.

3. KÉRDÉSKÖR: MINDENKI EGYFORMÁN MÁS

E fejezet címét Mérő István matematikus egyik könyvének címét kicsavarva találtam ki. Az eredeti mű címe: *Mindenki másképp egyforma*. Tekintsünk el most attól, hogy miről szól e könyv, s fordítsuk tekintetünket az

átszabott címre, amely érdekes jelenségre világíthat rá. *Mindenki egyformán más*. A cím által keltett asszociációkat egy példázat segítségével írom le. Képzeljük el, hogy egy közösség egy tagja elhatározza, ő bizony nem lesz a szürkék hegedőse, s ezért — saját egyéniségét, másságát kihangsúlyozandó — zöldre festeti a haját. A közösség megrökönyödik, esetleg meg is verik, mindegy, a célját elérte: más lett, mint a többiek. De mi történik, ha egy időben mindenki ezt az útját választja az önmegvalósításnak? Az egész közösség egyforma lesz (marad), zöld hajjal, ráadásul úgy, hogy mindenki abba a (kollektív) illúzióba ringatja magát, hogy most aztán ő egyéniség.

Úgy vélem, a divat ma így működik. Elhítetik az emberrel, hogy csak akkor lehetsz valaki, azaz másmilyen, mint a többiek, ha ezt az üdítőitalt iszod, ilyen kocsival jársz vagy ezt a sampont, miegyebet használod. (Ezen az se változtat, ha az adott üdítő ezerszer rosszabb, mint néhai nagymamád enyhén ecetes ízű meggyzörpje volt, amit már kiskorodban sem bírtál meginni.) Az illúzió teljes: mindenki másnak, egyéniségnek hiszi magát, akkor is, ha az a mód, amivel ezt eléri, megegyezik cirka 20 millió másik ember módszerével.

Istennek azonban nincsen szüksége machinációkra ahhoz, hogy személyiséget, individuumot lásson bennünk. Aki anyánk méhében formált bennünket, az előtt nem kell zöldre festeni hajunkat, s nem kell az sem, hogy mások legyünk, mint valójában. Mert aki saját identitását, egyéniségét kergeti, az elveszti azt. Aki pedig saját létét, akár más-létét Istenre bízta, az megtalálja azt. A manipulált másság illúziójával Isten személyes szeretetének örömet állíthatjuk szembe.

4. KÉRDÉSKÖR: AZ OTTHONOS VILÁG REMÉNYSÉGE

Hankiss Elemér *Emberi kaland* című, nemrég megjelent művében sajátos módon fogja föl minden emberi cselekvés, emberi kultúrateremtés motivációját. Szerinte az emberiség alapélménye, hogy *idegenek* vagyunk e világban, bele vagyunk vetve egy olyan környezetbe, amely valószínűleg híján van mind a racionalitásnak, mind az együttérzésnek — fölöttünk álló, közönyös, bennünket eltaposni képes ez a világ. Idegen a világ *körülöttünk* — a természet tele van idegen és hatalmas erőkkel, a földrengésektől kezdve az árvízen át a szélviharig. De a *bennünk* lévő világ is kiismerhetetlen, idegen és veszélyes. "Én nem tudtam, hogy annyi szörnyőség barlangja szívem" — ez a keserű megállapítás mindannyiunké lehetne.

Az ember tehát egy idegen világ félelmében él, s hogy ez a világ számára mégis élhető legyen, megalkot egy saját világot, egy rendezett, logikus, együttérző világot.

Miközben azonban építjük a magunk lakható, élhető világát, addig maga ez az új világ is kezd lakhatatlanná, idegenné válni. A társadalom, az emberi közösség, mely az ember magányát hivatott feloldani, újfajta magányt szült. (Egy szkeptikus vélemény szerint New Yorkban több remete él, mint Észak-Amerika erdőseibeiben és sivatagaiban összesen.) Az ipari fejlődés, mely az ember kényelmét szolgálná, szintúgy nem várt hatásúvá lett: a ma embere úgy fél az autói közlekedéstől, ahogyan az ősember félt a ragadozók támadásától. Rettegésünk tárgyai ma már nem a démonok és a lidércek, hanem az UFO-k. De a rettegés az ismeretlen világtól ugyanaz, még ha mi magunk is építettük ezt a világot.

Saját magunk által létrehozott, de lakhatatlanná vált világunkkal szemben tehát szükséges egy újabb védőfalat fölépíteni, egy újabb világot létrehozni, amelynek keretei közé bújva otthon érezhetjük magunkat. Az ember lényegi vonása tehát, hogy új világot teremt magának, ahol biztonságban lehet.

Létünk nagy része gyakorlatilag ilyen virtuális, kreált világban történik. Ami viszont mindenkor emberi igény, annak különböző megjelenési formái vannak. Hankiss szerint egy ilyen megjelenési forma a *vásárlóközpont*. Az a hely, amely leginkább olyan, amelyet az emberiség magának elképzel: biztonságos, tiszta, szép, áttekinthető — az ember által vágyott világ már-már szakrális jellegű megjelenése. Hankiss idézi Lauren Hangmann cikkét, aki szerint “ha a gótikus katedrális volt a feudális korszak szimbolikus építménye, az ipari korszaké meg a gyár, akkor a mai idők megkülönböztető struktúrája a Georges Pompidou központhoz vagy a Disneylandhez hasonló kulturális központ és szórakozópark, s talán még inkább a fogyasztás karneválja: a vásárlóközpont”. Új jelenség, hogy ezen vásárlóközpontok látogatóinak egy része nem is akar semmit venni, csak jelen akar lenni, részt akar venni ennek a magába zárt világnak a kiegyensúlyozott, áttekinthető életében, el akarja magát kápráztatni a rengeteg csodálatos árucikktől, el akarja felejtetni, hogy odakint éppen zuhog az eső, vagy éppen a szmog, a zaj, az idegesség, a zaklatott élet uralkodik. Magyarul: úgy térnek be sokan a vásárlóközpontba, mint egy szentélybe, ahogyan vecsernyére gyűltek össze régen az emberek egy-egy zaklatott, idegesítő, kimerítő nap után, hogy felfrissüljenek Isten jelenlétében.

Nem kétséges: az emberiségnek szüksége van mankókra — olyan helyekre, rítusokra, módszerekre, amelyek otthonossá teszik számunkra a világot, vagy amelynek a segítségével létre tudunk hozni egy biztonságos (igaz, másodlagos) világot. Ugyanakkor ezek *mankók*, és jó, ha tudjuk, hogy azok. A probléma mindig az, ha a mankók fontosak, lényegivé változnak, ha az általunk kreált tárgyak, épületek, rítusok fölének nőnek, szakrális, isteni jelleget öltenek, azaz ha beléjük vetjük a bizalmunkat, s megszűnnek mankók lenni. Nem az a baj, ha használunk valamit, ha élünk valamivel, hanem ha az a valami — egy árucikk, egy szokásrendszer, egy virtuális világ — átveszi egy istenség funkcióját: az békít meg bennünket, az lesz “erős várunk”, amiben biztonságban érezhetjük magunkat.

A továbbiakban kicsit közelebb húzódok a címben megadott témához — végre! —, és a *fogyasztói társadalom* kifejezést magát veszem szemügyre.

A fogyasztói társadalom jellegzetessége, hogy az egyén minden megnyilatkozását a termékek *létrehozásának* és *elfogyasztásának* dimenziójában szemléli. Ez a gyakorlatban a következő kérdéseket jelenti:

a. Mennyiben járulsz hozzá a javak létrehozásához?

b. Mennyiben számítasz fizetőképes keresletnek, azaz: van-e olyan jövedelemforrásod, mely képessé tesz a termék megvételére?

E kérdések adják azt a koordináta-rendszert, amiben a fogyasztói társadalom embere mozog. Számomra azonban sok ponton kérdéses ez a séma.

1. Kezdünk hozzászokni, hogy legfőbb vocativusunk a *Tisztelt vásárlónk/ügyfelünk/fogyasztónk*. Kezdünk hozzászokni, s közben talán észre sem vesszük, hogy létünk

sokezer dimenziójából ez az egy dominánssá, esetleg egyeduralkodóvá válik. Senkit nem érdekel, mennyire vagyok férj, apa, van-e hivatásom — és nem csak pénzkeresetem —, van-e kapcsolatom a művészetekkel, a természettel és Istennel. Az emberi lét egydimenzióssá válik. Az egyház feladata pedig az, hogy újra és újra hangsúlyozza: értékünket nem az általunk birtokolt tárgyak összértéke adja, s nem igaz, hogy legjobb, ha elássa magát, aki nem tudja megvenni a legújabb autót vagy parfümöt. A “keressétek először Isten országát” felszólítás *először-jének* fontossági jellegét lehet és kell hangsúlyozni. (A fontossági jelleg kiemelése nem véletlen. Nem tartanám ízlésesnek és erkölcsösnek, ha ezt a bibliai mondatot egy csőd szélén álló családnak, a munkanélküliség miatt összezsugorodott lelkű és életű embereknek idéznénk. Van, amikor a kenyérkereset sürgősebb. De soha nem fontosabb!)

2. A fogyasztói társadalom ezen koordináta-rendszere azért is veszélyes, mert a munkát a pénzkereset előzményére redukálja. Szó sincs már alkotásról, a teremtő munkájában való részvételről, a munka örömről vagy a hivatás megszállottságáról. A cél a pusztá pénzkereset — hogy aztán részt tudjunk venni a javak (el)használásában.

Az emberi munka azonban eredetileg nem cél-, azaz fizetésorientált tevékenység, hanem feladat, kihívás, bizonyos értelemben öncélú dolog. Nem ez teszi az embert emberré — de sokszor hallottam ezt gyermekkoromban... —, de hozzátartozik az emberhez. Teremtésbeli adottságunk. Pénzkeresetté való szűkítése az ember méltóságát, emberségét sérti. (Persze nem lehet elfeledni, hogy a munka a bűnbeesés következtében átalakult kerseres, a falat kenyérért vívott harccá, azaz *melóvá*. De ez nem jogosít fel bennünket arra, hogy ezt a munkafogalmat tartsuk irányadónak. Ami a bűnbeesés következménye, az akkor is abúzus marad, ha általános.)

3. Végül az előbbiekhöz kapcsolódva érdemes azt is végiggondolni, hogy a csak fogyasztói társadalomban, ahol az ember elsősorban a vevő szerepét kapja, minden csak fogyasztandó áru lesz. Ez azt is jelenti, hogy aki a focit szereti, az a TV-ben *nézi*, és nem játssza. Zeneszeretőnek lenni nem azt jelenti, hogy valaki tud zenélni, de még csak azt sem, hogy tud énekelni, hanem hogy szeret zenét *hallgatni*. Kultúraalkotó helyett kultúrafogyasztó emberiséggé váltunk. Talán erről is beszél Kamarás István *Íme, az ember!* című könyvében, amikor az állítja, hogy a mai civilizált emberiség igen magas szellemi és kulturális színvonal *látszatában* él.

Ebben a kontextusban kezdem egyre inkább megérteni például a KIE azon táborait, ahol hangsúlyozottan nem csak szellemi-lelki nevelés folyik, hanem alkotó munka is. Ez a munka nem csak az ideológiául választott “test-lélek-szellem egysége” gondolat miatt fontos, hanem azért is, mert így a benne résztvevők maguk is láthatják és átélhetik, mit jelent alkotni, Isten teremtésében közreműködni, Isten munkatársaivá lenni. És nem csak báméskodni.

VÉGSZÓ

Újraolvassa a dolgozatot, felvetődik bennem egy kérdés: vajon nem lehet, hogy fordított sorrendben dolgoztam, mint ahogyan kellett volna? Lehet, hogy nem annyira a *fogyasztói társadalomról*, hanem inkább az *egyház hangjáról* kellett volna bővebben írni? Talán igen.

Én mégis fontosabbnak érzem, hogy onnan induljunk el, ahonnan a kihívás érkezik. Feltéve persze, hogy valóban a megkérdettség állapotában vagyunk, s nem csak mi érezzük szükségét annak, hogy megszólaljunk (munkahelyi ártalom...).

Amennyiben azonban így van, s igazából senki sem kérdezett bennünket, akkor ez azt is jelentheti, hogy nem csak az egyház véleményét nem kérdezik a fogyasztói társadalommal kapcsolatban, hanem általában nem vetődnek föl kérdések, azaz: evidencia az a szellemiség, az a létmód, amit ezzel a névvel illetünk. Úgy használják a számítógépet, a videót és sok minden mást, hogy természetes eszköznek tekintik, és nem gondolnak bele a

szellemi hátterébe. De pont ezért fontos, hogy mintegy kérdőjelként, alternatívaként, bizonytalansági tényezőként állítsuk vele szembe gondolatainkat, s ezzel azt próbáljuk elérni, hogy egyáltalán *kérdéses* legyen az, ami magától értetődő közegként vesz körül bennünket. Nem hiszem, hogy van jogunk fölülről, *ex cathedra* jelleggel ledorongolni az embereket, inkább arról van szó, hogy ami evidenciaként, természetes létállapotként definiálja önmagát — lásd pl. posztmodern *állapot* kifejezés —, azzal kapcsolatban rámutassunk arra, hogy egyáltalán nem természetes, hogy *van* alternatívája.

Hegedűs Attila

A dogmatika stúdiumáról*

Három dolog tesz valakit teológussá: az imádság, a meditáció és a próbatétel.

(Luther)

Isten titkait imádjuk inkább, mint kutassuk. Mert megismerni akarásuk nagy veszéllyel járhat.

(Melanchthon)

A felszínes tudomány eltávolít bennünket Istentől.

Az elmélyült tudomány visszavezet Hozzá.

(Pasteur)

Nem zárhatjuk le a bevezető részt anélkül, hogy még egy fontos kérdéssel ne szóljunk. Ez a kérdés pedig így hangzik: az ismeretszerzés megszokott, általános föltételei mellett, amelyenek az értelmi képesség, a nyitottság és készség a tanulásra és a szorgalom, milyen más föltételei vannak még a dogmatika eredményes tanulmányozásának? Másképpen megfogalmazva: a megismeréshez szükséges, egyéb követelmények megléte mellett (*ceteris paribus*) vannak-e még olyan más föltételek is, amelyek hiányában zárva maradnak előttünk ennek az életformáló tudománynak a kapui?

1. A személyes hit: a dogmatikai stúdium legelső föltétele

Luther, a Szentírás-tudományok doktora és az újkor első nagy teológusa azt vallja: három föltétel kell ahhoz, hogy valaki igazán teológussá, Isten titkainak és az ige üzenetének ismerőjévé lehessen. Ezek közül nem ok nélkül állítja a legelső helyre az *imádságot* (*oratio*). Tehát a személyes hit leborulását a szent és kegyelmes Isten előtt. A teológia és benne az egyház tanítása, a dogmatika stúdiumát csak az imádság lelki pozíciójában végezhetjük eredménnyel. Ha valaki csupán az értelmével, gondolkodó képességének akár legnagyobb erőfeszítésével is, közelít Isten titkaihoz, soha nem érhet célhoz!

A teológia és a dogmatika stúdiuma, mint minden más tudományos ismeretszerzés, kétségtelenül sok értelmi ismeretet és erőfeszítést kíván, együtt a szorgalommal és a nyitottsággal a tanulásra. De ha ezek mellől hiányzik —

mint a legfontosabb — az imádság, a hit föltétlen bizalma Isten iránt, a hit Krisztusban, akkor hiányzik a teológiai megismerés leglényegesebb föltétele. "Szólj, Uram, mert hallja a Te szolgád!" (1Sám 3,10).

2. Isten igéjének elmélyülő tanulmányozása, mint a dogmatikai stúdium szíve

A reformátor a hit mellett a dogmatikai stúdium második lényeges föltételeként a *meditációt*, Isten igéjének szüntelen, elmélyült tanulmányozását nevezi meg.

Ebben az egyedülálló stúdiumban ugyanis olyan valósággal és olyan igazságokkal van dolgunk, amelyeket sem érzékszerveinkkel, sem a pusztá értelmünkkel nem tudunk megközelíteni. Isten valóságának és életünk végső igazságainak a megismerési forrása ugyanis nem az anyagi természet és nem ez a földi világ. De nem is az emberi szellem világa, a filozófia szellemi birodalma.

Istenhez és ezekhez a végső igazságokhoz csak egyféléképpen juthatunk el. Ha Isten maga hajol le hozzánk és nyilatkoztatja ki magát előttünk. Ez döntő módon a történelemben ment végbe. Először egy kiválasztott kis nép, Izrael népe történetében. Majd — teljessége szerint — a Názáreti Jézus történeti személyében, az inkarnáció csodájában. Ez a különleges történelmi eseménysorozat az "üdvösségtörténet" különleges sávja a világtörténelmen belül: az egyetlen, igazi út Isten kinyilatkoztatása titkainak megismerésére.

Erről az üdvösségtörténeti kinyilatkoztatásról, Isten önmaga - megismertetéséről tanúskodnak a Szentírás történeti iratai, a bennük foglalt ige teljessége. Ezért a hit, mint első föltétel mellett a Szentírás teljes igéjének állandó, elmélyült tanulmányozása, az imádsággal végzett meditáció, a dogmatikai stúdium ugyancsak nélkülözhetetlen föltétele.

3. A keresztyén hívő belső küzdelmei és harca a külső próbatételekkel, mint a dogmatikai stúdium szüntelen háttere

Isten igéje legkiválóbb tudósainak élete — így a reformátor küzdelmes földi élete is — jól példázta: Isten

* Részlet és első ízelítő a szerző előkészítés alatt álló és rövidesen kiadásra kerülő új könyvéből, a harmadik magyar evangélikus dogmatikából 1888 és 1948 után: *Evangélikus Dogmatika*. I. rész: Bevezetés 4. §.

titkainak mély megismerésére csak az juthat el, aki az ige hittel végzett stúdiuma mellett maga is megvívja a keresztyén élet belső és külső harcait a kísértésekkel, a bűn erejével és a testi-lelki szenvedésekkel, hitünk próbatételeivel. A dogmatika és általában a teológia igazi stúdiumához elválaszthatatlanul hozzá tartozik a kísértésekkel, *próbatételekkel* (*tentatio*) való és halálíg tartó küzdelem.

Luther a saját tanúságtétele szerint akkor vált Isten titkainak igazi ismerőjévé, amikor fiatal szerzetesként az erfurti ágostonrendi kolostorban megvívott nehéz belső küzdelmek után, a "torony-élményben" megismerte a szent és kegyelmes Isten titkát, a bűnbocsánat evangéliumát. Hitének belső harcai a kísértésekkel és életének külső próbatételei ezután sem szűntek meg, haláláig. De egész teológiája arról tanúskodik, hogy aki a személyes Isten-megismerésre, a Krisztus-hitre eljut, az előtt "megnyílnak a mennyország kapui".

A reformátor úgy fejezte ki ezt, hogy a keresztyén élet — és benne a teológiai stúdium is — "élet a kereszt alatt" (theologia crucis, a kereszt teológiája). Krisztus keresztyének hittel való, személyes fölvétele. A mai teológia nyelvén ezt úgy is kifejezhetjük, hogy a teológia és benne a dogmatika stúdiuma csak mint "egzisztenciális megismerés", tehát egész személyes életünket igénylő és átfogó megismerés, lehetséges.

4. Isten imádása (adoratio) az egyház és a teológus magatartása a végső titkok előtt

Végül még egy lényeges vonását kell megemlítenünk a dogmatikai stúdiumnak. Erre vonatkozóan itt Luther nagy reformátor-társát és a legelső evangélikus dogmatika (Loci communes, 1521) íróját idéztük: "Isten titkait imádjuk inkább, mint kutassuk. Mert megismerni akarásuk nagy veszéllyel járhat" (Melanchthon).

A világi tudományok művelői — a maguk területén hasznos és érthető módon — nem ismernek el átléphetetlen, végső korlátokat a saját kutatásuk előtt. Minden, még elrejtett titoknak a végére akarnak járni. Melanchthon arra figyelmeztet: ez nem érvényes a dogmatika területén! Ebben a teológiai tudományban olyan titkok és végső határok elé érkezőnk, amelyek megoldására ebben a földi életben nem juthatunk el. Ilyen végső titkok: Isten létének bizonyíthatatlan valósága, ha csak érzékszerveinkre és értelmünkre bízunk magunkat; a világ és az élet végső eredetének titka; a világ és az élet végső jövője; az emberi bűn, a gonosz eredetének megoldhatatlan titka Isten teremtett világában stb.

Ezek a végső titkok olyan misztériumok maradnak előttünk, amelyek előtt helyesebb leborulnunk és inkább imádnunk Isten kikutathatatlan, csodálatos valóságát, mint mindenáron megismerni akarnunk azokat. Ahogyan tette ezt Mózes az égő, de el nem hamvadó csipkebokor csodája előtt (2Móz 3,1 kk); vagy Tamás, a kételkedő apostol a Feltámadott megjelenésekor: "Én Uram és én Istenem!" (Jn 20,20).

Aki ezeket az értelmünk, tudásunk számára átléphetetlen határokat nem hajlandó elismerni, és meghajolni előttük, az Melanchthon szerint "nagy veszélyt" idézhet föl. Az egyik ilyen súlyos veszély lehet a kétségbeesés, az élet végső értelmetlenségének és céltalanságának a kísértése. Előbb-utóbb el kell fogadnunk — és ezt a teológiában ismerjük föl igazán —, hogy nem vagyunk a világ legfőbb urai és minden titkok ismerői! Amint tették ezt minden kor hívő keresztyén tudósai, de az emberiség

más nagy szellemei, tudósai és gondolkodói közül is sokan (pl. Pasteur vagy Heisenberg), akik még a teológián kívül is eljutottak a tudományos megismerés előtti határok és végső titkok fölismerésére ("Ignoramus et ignorabimus" — Nem ismerjük és nem is fogjuk megismerni). Mennyivel inkább érvényes és szükséges ez a végső titkok előtti meghajlás a teológiában, Isten titkai előtt!

Ezen a területen a dogmatika és az egyház liturgiája, istentisztelete szükségszerűen találkoznak egymással. Mind a teológia és a dogmatika gondolati megismerő munkája, mind a gyülekezet, az egyház istentisztelete, liturgiája együtt borulnak le Isten titkai előtt. Imádják Isten végtelen, számunkra teljes valóságában megismerhetetlen valóságát. Ezért a *dogmatika végső lényege szerint a hívő gondolkodás istentisztelete*. Az istentiszteleti liturgia pedig mind az ige hirdetésben, mind az egyház hitvallásában, mind a szentségekben, de az egyházi énekekben és zenében is leborulás Isten végső titkai előtt.

"Az egyház tanítását az különbözteti meg bármiféle filozófiától, hogy azt nem csupán a katedráról lehet előadni, hanem megszólal az istentiszteleten is: a szószékről hirdetik és az oltár előtt imádságba foglalják. Ezért, ami nem lehet az istentisztelet tartalma, ami nem lehet liturgiává, az nem lehet az egyház tanításának a tartalma sem." (W. Stählin)¹

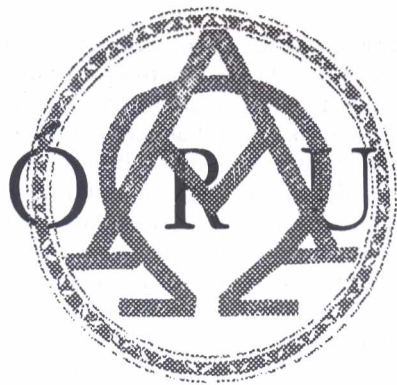
Nagy Gyula

Irodalom a további stúdiumhoz (Bevezetés 1–4. §.)

Lexikonok:

- Evangelisches Kirchenlexikon I–IV. Göttingen, 1956. I. 947 kk
Handbuch theologischer Grundbegriffe I–II. München, 1962. I,225 kk
A New Dictionary of Christian Theology. SCM Press, London, 1986.
Dogmatikai művek:
Althaus, P.: *Die christliche Wahrheit* I–II. Gütersloh, 1949. I,1–22.
Barth, K.: *Kirchliche Dogmatik (KD)* I–XIV. Zürich, 1955 kk. I/1. 1–310. lpk.
Brunner, E.: *Dogmatik* I–III. Zürich, 1953 kk. I,3–16, 19–118.
Ebeling, G.: *Dogmatik des christlichen Glaubens* I–III. Tübingen, 1982. 1–23.
Elert, W.: *Der christliche Glaube*. 6. kiadás. Erlangen, 1988. 17–55.
Heim, K.: *Glaube und Denken*. 4. kiadás. Berlin, 1938.
Mackay, P.: *A Preface to Christian Theology*. London, 1947.
Pannenberg, W.: *Systematische Theologie* I–III. Gütersloh, 1988 kk. I,1 kk.
Pöhlmann, H.G.: *Abriss der Dogmatik*. Gütersloh, 1985. 9–29.
Prenter, R.: *Schöpfung und Erlösung. Dogmatik* I–II. (Ford.) Göttingen, 1958 és 1960. I,1–28.
Thielicke, H.: *Der evangelische Glaube. Grundriss der Dogmatik* I–III. Tübingen, 1972 kk. I,1–12, 212 kk, 305 kk
Tillich, P.: *Systematic Theology. Volume I–III*. Chicago, 1951–1963. Német fordításban: *Systematische Theologie* I–III. Stuttgart, 1956–1966. I. 9–83.
Trillhaas, W.: *Dogmatik*. Berlin, 1962. 9–68.
Masznyik E.: *Evangélikus Dogmatika*. Pozsony, 1888. 1–15.
Pröhle K.: *A hit világa. Bevezetés a keresztyén hittanba*. Győr, 1948. 16–72.
Voigt, G.: *Bevezetés az egyház tanításába* (ford.) Budapest, 1997. 3–5.

¹ Stählin, W.: *Die evangelische Christenheit in Deutschland*. Stuttgart, 1958. 24.o.

Demokrácia és hatékonyság az egyházban

1. AZ EGYHÁZ SPIRITUÁLIS VALÓSÁG

Az Újszövetség tanítása szerint az egyház a Jézus Krisztusban hívők — a Jézus Krisztus nevére megkereszteltek — életre, halálra, feltámadásra szóló közössége (Rm 6,3kk). Az egyház feje a feltámadott Krisztus (Ef 4,15), alapvető életfunkciói: az igehallgatás, a *közösség*, az úrvacsora és az imádság (ApCsel 2,42). Az egyház a Szentlélek műve: Ő teremt megtérést és hitet (ApCsel 2,38), quia et quatenus visum est Deo (Jn 3,8).

Hasonlóképpen tanítanak a hitvallásaink is: "Az egyház a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki". (Ágostai Hitvallás VII. cikk). "Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem őhozá eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, Ő világosított meg ajándékaival, Ő szentelt meg és tartott meg az igaz hitben, ahogyan a földön élő egész egyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben." (Kiskáté, Harmadik hitágazat magyarázata.)

Az egyház ilyenformán jogilag megfoghatatlan, spirituális valóság, amely nem emberi elhatározásból született; amelynek feje az emberi egzisztencián messze felülemelkedett, feltámadott, az Atya jobbán ülő Krisztus, amelyben a "tagság" szintén nem emberi felelős kezdeményezés és döntés, hanem isteni kegyelmi elhatározás és hívás következménye (Jn 15,16), amelynek valóságos kiterjedését és körvonalait felmérni nem az ember hatásköre (Mt 13,29–30): "Az egyház valójában a szentek és igazán hívők gyülekezete, de mivel ebben az életben sok gonosz és képmutató él közéjük keveredve, ezért a szentségekkel akkor is szabad élni, ha gonoszok szolgáltatják ki." (Ágostai Hitvallás VIII. cikk) Ugyanígy nem áll módjában az embernek a jogalkotás eszközeivel sem befolyást gyakorolni az egyház genezisére és minden tagjában meglévő — megjelenésében és érvényesülésében változónak észlelt — legbelső lényegére, "genetikai kódjára".

2. AZ EGYHÁZ A TÁRSADALOM RÉSE

Mivel az egyház emberi közösség, tagjai közvetítésével természetszerűen megjelenik az egyházban a környező világ (Jn 17,15), és a környező világban az egyház, mint Krisztus-test: "hogyan üdvözljön a világ általa". (Jn 3,17)

Elfogadja tehát a környezete (jó) rendjét és alkalmazkodik hozzá. Egyrészt emberi tisztességből (Mk 12,17; Rm 13,7) — másrészt az Úrért (1Pt 2,13), kereszként is (1Kor 7,20k). Másrészt azonban küldetésével "só és kovász" (3Móz 11,44k és Mt 5,48, illetve Lk 6,36) — mint az ÚR népe.

Hitvallási irataink szóhasználata szerint Isten világában él — a teremtési és gondviselési rendből következő jogaival és kötelezettségeivel (Kiskáté, I. hitágazat és a parancsolatok magyarázatai).

Tanulhat is a környezetétől (1Thessz 5,21; Lk 16,8)

Rövidlátás volna nem észrevenni, hogy a környezeti hatások már az első gyülekezetekben megjelennek (kegyességi, származási, generációs, morális és szociális nehézségek), és ezek megoldására és a szolgálat szervezésére a gyülekezet — a kor igényeinek megfelelő színvonalon — törvényi eszközökkel él (ApCsel 6,1kk; 2Kor 13,1kk; 1Tim 5,9kk). A fentiek alapján szükséges és természetes, hogy az egyház, mint a társadalomban megjelenő Krisztus-közösség a környezetének jó rendjét, mint Isten gondviselésének színterét elfogadja, és saját belső rendjét úgy alakítja, hogy az egyrészt a szolgálatát segítse, másrészt természetes az is, hogy az emberi munkával és az anyagi javakkal való gazdálkodása az emberi tisztesség és a környezet törvényes igényeinek megfelelően. Noha az egyház belső lényege a Szentlélek Isten műve és ajándéka, és ezért kívül esik az ember és így a jog kompetenciáján is, a szolgálat jó rendje és a társadalomba való beilleszkedés érdekében — praktikus okokból — szükség van az egyház, mint közösség életének jogi szabályozására.

3. AZ EGYHÁZJOG GYENGE JOG

Az egyháznak nincsenek és sosem voltak meg az eszközei arra, hogy jogrendjét vagy jogi döntéseit maga érvényesítse. Az ún. "nagy konstantinusi korban" az állam nyújtott (ebben is) segítséget az egyháznak. A középkori eretnekétegetéseket sosem az egyház, hanem mindig a világi hatóság hajtotta végre, Luther egyházi kiátkozását szűkségszerűen követte a birodalmi átok is.

Az egyház és az állam szétválasztása többek között azt is jelenti, hogy megszűnt a "ius advocacionis", vagyis az állam többé nem nyújt segítséget az egyházjogi döntések, bírósági ítéletek érvényesítéséhez. Az egyházjog ezért minden tekintetben *önkéntes jogkövetésen alapul*.

Magyarán az egyházjog azt kötelezi, aki azt elfogadja, s ha nem fogadja el, nem érvényesíthető rajta. Egyházunk jelenéből és közelmúltjából erre számos példát hozhatnók — de a személyiségi jogok esetleges sérelmét elkerülendő, nem tesszük.

4. A DEMOKRÁCIÁRÓL — KÖZHELYSZINTEN

A szó maga — minden fosztóképzőtől mentesen — népuralmat jelent. A demokrácia nem az elképzelt legjobb rendszer, de jobb nincs, ezért a gyengeségeivel együtt szeretjük. Benne rendeltetésszerűen a többség akarata érvényesül — *modus vivendi* kínálva a kisebbségnek. A (fosztóképző nélküli) demokráciától *ezért* (és nemcsak a rendszerhibák miatt) elválaszthatatlan a köz-megegyezés, a kompromisszum — ha úgy tetszik a többségi akarat önkorlátozással való érvényesítése.

A fentiekből két közhelyszerű kritérium következik: Demokrácia ott van,

– ahol nem kell félni,

– ahol a törvénnyel szemben senkinek sincs mérlegelési lehetősége.

Érdemes e két kritériumnak az egyházban, illetve a zsinati törvényalkotásban való megjelenését és érvényesülését megvizsgálni.

5. DEMOKRÁCIA AZ EGYHÁZBAN

Az egyházjog fentebbi jellemzéséből kitűnik, hogy az egyházban a diktatúra elve képtelenség akkor, ha az egyház és az állam szét van választva, ha tehát az egyháznak a "ius advocacionis" lehetősége nem áll rendelkezésre.

Az egyháztörténelem tanúsága szerint azonban régebbi múltunkban a meglevő "ius advocacionis" ellenére sem jellemző, hogy a *mi* egyházunkban bárki önkényuralmat gyakorolt volna, és az egyház belső törvényeit mellőzhette volna.

Az egyházjog mellőzésére akkor akad példa, *amikor az állam vonja uralma alá az egyházat*, és teszi lehetetlenné belső autonómiáját, jogrendjének érvényesítését, főleg személyi és egyházkormányzati ügyekben. Ilyen volt az 1849 utáni megtorlás ideje és a Bach-korszak, a (bebörtönzött) püspökök helyett szuperintendenciális adminisztrátorokkal és a betiltott gyűlésekkel. Ilyen volt a kommunista diktatúra, a bebörtönzött Ordass Lajossal, a többi félrelállított püspökkel, ÁEH-val, személyi ügyek kézivezérléses

intézésével a lelkészi állások betöltéséig, (erre Bach pl. nem tartott igényt); "renitens" lelkészek Ambrózfalvával való püspöki fenyegetésével, titkosszolgálati zaklatásokkal (géppuska a Teológus Otthon pincéjében stb.).

Ebben az esetben — mondanunk sem kell — teljesen mindegy, hogy *milyen* az az egyházalkotmány, amelyet az államhatalom és (kénytelen-kelletlen) kiszolgálói figyelmen kívül hagynak.

"Demokrácia ott van, ahol nem kell félni."

Vagyis ott, ahol nincsen önkényuralom, nincsen diktatúra, nincs félnivaló sem. A rendszerváltozás idején visszhangzott az ország ettől a definíciótól. Csakhogy felcserélték a szillogizmus alsó és felső tételét (kevesen emlékeznek még a régi, utált középiskolai logikaórákra), és a következményt mindennek mércéjévé emelve törvényőre emelték a hisztériát is.

Bizonyos sajtó- és mikrofonközeli emberek ugyanis saját, gondosan hízlalt félelmeiket hangoztatva igyekeztek a változásokat befolyásolni és az egész országot a saját hisztériájuk posztulátuma alapján minősíteni. Mert mi van ott, ahol ők — félnék? Könnyű észrevenni, hogy itt emberek a saját (érthető, de mindenképpen indokolatlan) szorongásukat fejlesztették hisztériává és kísérelték meg vele a többséget terrorizálni (a parlamenti hordóügy, Hanákné mellbeszúrása és a zsidó gyülekezet éhségstrájkja).

Amilyen mértékben megszűnt Magyarországon az orosz befolyás, olyan mértékben szűnt meg a diktatúra veszélye is.

Mutatis mutandis: amilyen mértékben megszűnt az állami befolyás az egyházban, olyan mértékben szűnt meg az egyházon belüli diktatúra lehetősége. Ez azonban nem befolyásolta az előző zsinatot és esetleg sokat és ártatlanul szenvedett tagjait abban, hogy egyházunk jelenét továbbra is a valós diktatúra veszélyében lássa (ne vegyék tőlem sértésnek, de igen sokszor hisztérikusan), és a zsinati törvényhozás eszközeivel mindent elkövessenek azon cél érdekében, hogy a diktatúra kialakulása egyházunkban lehetetlenné váljék.

Ezen törekvés eredménye — többek között — az, hogy a közgyűlés vált újra az általános döntéshozó testületté, hogy a választott tisztségviselők mellé még két-két "ellenőrt" kell küldeni; hogy a "tres faciunt collegium" elv alapján három kerületet kell létrehozni, hogy a törvények az egyszerű indicativus (leírás, megállapítás) helyett erős kifejezésekkel ("köteles, felelős") próbál a törvénynek érvényt szerezni, a vállalt feladatot már a szóhasználatlaltal is teherételnek minősítve. Még átlagos irodalmi "hallással" is pontosan érzékelhető, hogy az 1997-ben elfogadott zsinati törvények inkább reagálnak az elmúlt diktatúrára, Káldy Zoltán püspök személyére és egyházkormányzására, semmint kijelölnék a megváltozott — immár demokratikus — körülmények között szolgáló egyház feladatait és kereteit. A harmadik szabad választás után célszerű volna az 1997-es törvényeket ebből a szempontból (is) revideálni.

"Demokrácia ott van, ahol a törvénnyel szemben senkinek sincs mérlegelési lehetősége" — vagyis ahol nincs kivétel, nincs korrupció, a törvénynek mindenki eleget tesz — a szankciók terhe mellett.

Az egyházjog gyenge jog, az önkéntes jogkövetésen alapul — tehát mindenkinek megvan az írott törvénnyel szemben a mérlegelési lehetősége, mégpedig

végrehajtható szankciók terhe nélkül!

Az ember belső meggyőződése mellett (ha *van* és ha *ép*) mindössze egyetlen külső kényszerítő körülmény szól a törvény betartása mellett: az ember jó híre, amire annál érzékenyebb, minél magasabb tisztséget visel.

Ezen körülmények mellett erősen megfontolandó, hogy érdemes-e olyan kicsinyes, rossz hangulatú törvényeket változtatlan állapotban megtartani, mint az 1997-esek, amelyek minemőségüknél fogva eleve "mérlegelésre" készítetik az embert. Nem kellene-e végre Káldy Zoltán árnyékából kilépni és a múltra való reagálásunk, a választott egyházi testületek gúzsba kötése helyett végre a józanul felmért jövő felé fordulni és nekilátni mindama feladatoknak, amelyek egyházunkat a rendszerváltozáskor mind anyagilag, mind személyileg, mind hitbelileg készületlenül érték?

6. A ZSINATI MŰKÖDÉS MEGREFORMÁLÁSA

Az előttünk álló feladatok megoldásához, a jó lelkiismerettel követhető egyházi törvények megalkotásához újra kell gondolni a zsinat működését és a zsinat által követett elveket. Mindenek előtt a hatalmi ágak szétválasztásának montesquieu-i elveiről, ezek egyházi alkalmazásáról van szó. Hogy egyházunk "mérete" nem elég nagy ezen elvekhez, azt mi sem bizonyítja jobban annál, ahogyan az egyház bíróságai megalakultak, ám ezek a gyakorlati nehézségek ezúttal (a pudding-elv jogosságát elismerve) mégis kevésbé fontosak számomra. Sokkal inkább kérdés azonban az, hogy a "Napkirály" XIV. Lajos ("l'etat c'est moi") és utódainak felvilágosult abszolutizmusa ellen megalkotott elvekkel nem lövünk-e ágyúval verébre egy önkéntes jogkövetésen alapuló gyenge jogrendszerben, amely helyett (azt mellőzve) a diktatúra mindig is brutális külső, idegen erők eredőjeként jelent meg? Ugyan mi eredménye lett volna, ha a kommunista diktatúrában az egyházi törvények *expressis verbis* tartalmazzák

(tartalmazhatták volna-e egyáltalán?) a montesquieu-i elveket? De ha már beépítette a zsinat, akkor legalább ne éljen vissza velük, hanem tanulja meg a használatukat. A polgári demokráciákban ugyanis sosem fordul elő, hogy a választott kormányzat feje fölött, az adatok és tények ismeretét negligálva egy sok tekintetben laikus bizottság készíti elő a törvényjavaslatokat és varrja azokat a (sok tekintetben laikus tagokból álló) törvényhozás szavazataival — ad maiorem demokratiae gloriam — a kormányzat nyakába. Ezzel a módszerrel — a szakszerűség és a pontos adatok tudatos mellőzésével — lehet *politikai* döntést hozni. Akkor azonban egyedül ezzel a címkével is tisztességes ezeket eladni, vállalva érte a *politikai* felelősséget.

Oly módon javaslom tehát a tisztelt Zsinat munkamódszerét megváltoztatni, s a változást az ügyrendben és a zsinati törvényben kodifikálni, hogy a törvény-előterjesztés általában legyen az egyházkormányzat (országos elnökség, országos presbitérium) feladata — miként a Parlamentben is általában a kormány a törvények előterjesztője — a törvényjavaslatok vizsgálatát és ellenőrzését végezze el az illetékes zsinati bizottság. Így talán kevésbé fordulna elő, hogy a zsinat a diktatúrától való irreális félelmében (vagy a diktatúra lehetősége irreális, vagy ellenkező esetben az egyház bármilyen védekezése) olyan körülményessé és költségessé teszi az egyház működését, hogy az a "mérlegelésre" való kényszerrel éppen a vágyott demokrácia elérését teszi képtelenné.

Szükségesnek látom a fentiek figyelembevételével az egész törvénygyűjtemény felülvizsgálatát, az ésszerű deregulálást és jogharmonizálást elvégezni — mint az előző zsinattól örökölt feladatot.

Krähling Dániel
zsinati tag

(További cikkeket e témakörben szívesen fogadunk.)

Két válasz Bence Imrének*

Kedves Lelkész Testvérem,

a Lelkipásztor ez évi 3-ik számában megjelent cikkednek nagyon megörültem. Sokszor az az érzésem, hogy "lutherániánk" nagyon állóvízzé lett. Az Írás szerint az állóvízből hamar "pocsolya" lesz és annak a "vizei" (pszüché), lelkei (Jel 17,15) nem gyógyulnak meg (Ez 47,11). Urunk mindent megtett azért, hogy mi meggyógyuljunk. Ezt jelenti be a názáreti zsinagógában is (Lk 4,16–21) — (Kénytelen vagyok megjegyezni, hogy nagyon "hiányos" Jézus exegézise — nem járt a mi teológiánkra —, és nem jegyzi meg, hogy ez az idézet „trito” Ézsaiásból való.)

"Botrány (botránkoztatás) a gyülekezetben?" című cikked címevel kapcsolatban szeretném megjegyezni,

hogy a "szkandalidzein" görög fogalom nem a sértődő szömyülködést jelenti, hanem: megtéveszteni, félrevezetni, csapdát állítani valaki elé, hogy ne érhesen célba. — Jézus Pétertől sem fogadja el és a nemrég "kitüntetett" apostolnak az oklevelén még meg sem száradt a tinta, máris a "szkandalon" miatt sátánnak nevezi. A fogalomnak bibliai értelme: megváltásra kiválasztott és elhívott ember elé gáncsot vetni, csapdát állítani, hogy ne üdvözülhessen. Az emberek félrevezetését jelenti, hogy meg ne térjenek és ne üdvözüljenek (Mt 18,7).

Egyházi gyakorlatunkban nem ez az egyetlen fogalom, amit elvilágiasítottunk és az értelmét megrontottuk. Súlyos ítéletet kapunk, amiért keverjük a dzoét és a bioszt, agapét és a filiát, a metanoját és a

* Ld. Botrány (botránkoztatás) a gyülekezetben? Lelkipásztor 1998/3.szám, 110.oldal.

metamelejét, a földi elmúlást és az örök halált, a kárhozatot stb.

Temetési igehirdetésben nem volt ilyen "szkandalon". Aki az Igét nem fogadta el és szörnyülködött, botránkozott, az sajnos Istent és az ő Igéjét veti meg. De azok felé is hirdetni kell a metanoja és az episztrefein lehetőségét, amíg tart a "ma". Temetési beszédeinkben sajnos nem szoktuk hirdetni azt a bibliai kijelentést — ami beszédedben elhangzott —, hogy a kegyelem ideje a koporsóval lezárult és az igehirdetés nem a halottnak szól, hanem a még testben járóknak, nehogy "halottak temessenek halottakat", akik halottak maradtak a vétkekben és a bűnökben.

Igaz, ami elhangzott, hogy mi csak a porból lett és porrá lesz emberi testet temetjük, de "embert" temetni nem lehet. Ahogy Jézus elmondja a gazdag és Lázár példázatát. Folyik a gazdag temetési szertartása a "teste" felett, de ő maga már a pokolban (a kárhozat előszobájában) mindent tud, mindent hisz, ám késő.

Igaz bizonyosság volt igehirdetésben, hogy a halál után Isten elé kell állni és ő ítélkezik, hogy földi létünk alatt mit cselekedtünk. Tehát amíg időnk van, használjuk fel (és nem ki) a kegyelem idejét. Igaz igehirdetésben, hogy a törvényt és az evangéliumot együtt kell hirdetni.

En személy szerint köszönöm az igehirdetésedet, mint aki 84 évével hazafelé tart és már kaptam "jelzést" is, hogy leteszem sátoromat.

Temetésekkel kapcsolatban sok "botránys" esetem volt. A legnagyobb talán még káplán koromban, amikor esperesemmel együtt temettük első gyermekszülésben elhunyt fiatalasszony tetemét. A ravatalozóban, amikor esperesünk elkezdte a beszédét, az elhunyt anyja elkezdett hangosan kiabálni, hogy drága kislányom "a férjed mit tett veled?"... Amikor esperesünk elhallgatott, a mama is elhallgatott, amikor esperesünk elkezdett ismét beszélni, a mama rázendített a hangos jajveszékélésre, szinte semmit sem lehetett hallani esperesünk igehirdetéséből. Csak az elhunyt férje családjára hallhattuk a vádoló szavakat.

A temetőben, a sírnál nekem kellett folytatni a szertartást. Amikor a kántor éneke után elkezdtem, a mama megint rázendített a jajgatásra, de most a "szöveg" változott: "drága lányom megyek veled együtt és beugrom a koporsód mellé a sírba". Persze rögtön lefogták a rokon férfiak. Pillanatnyi csend után folytattam a szertartást. Mire a mama újból elkezdett kiabálni. Mikor elhallgattam, csend lett.

A pillanatnyi csendet kihasználva, nem a szertartást folytattam, hanem hangosan rászóltam a mamát fogó emberekre, hogy nyugodtan engedjék el. Nem fog beleugrani, ez csak cirkusz. Aki így viselkedik, az nem szerette igazán a leányát. Az emberek elengedték, a mama elkezdett csendben szipogni a zsebkendőjébe és csendben folytattuk tovább a temetési szertartást. — Persze az eset felkavarta ott is a pocsolyát és egy lelki ébredés indulhatott meg. (Másnapra híre ment, hogy a mama a temetés napján du. bőrdöngőkkel jelent meg az özvegy lakásán, és követelte elhunyt leányának ruháit és ékszereit...)

Nem szeretnék valami emberi véleménnyel megnyugtatni. Érezd csak a „sontjaidba rekesztett tüzet” és keresd az Úr akaratát. Ha visszatekintek 53 évi papi szolgálatomra, azt kell mondanom, hogy sokat elrontottam, sok Igét munkátlanná tettem. Igyekeztem kiadni az eledelt az éhezőknek, de nagyon sokszor nagyon felvizezett tejet adtam. Csak bűneimmel állhatok

meg az Úr előtt, mint aki kegyelemre szorul. De ugyanakkor hálaadással és Istent dicsérve és dicsőítve azért, amit Ő cselekedett.

Munkálkodásodra, életedre Isten áldását kérve, szeretettel köszönt:

Bonyai Sándor

Tisztelt Lelkész-Testvér!

Ne haragudj, hogy az idősebb nemzedék is megszólal izgalmas cikkedre.

A temetési igehirdetés mindig a legnehezebb szolgálat. Az egész heterogén falu lát bele a lelkész szívébe, teológiájába. Ha ez a falu szlovák, akkor elsősorban érzelmi beállítottságú, könnyebben megsértődik.

Hozzászólásomban az én fiatalkori vergődésemet bírálom, s hibáimat vallom meg.

1. Ami nincs benne az igehirdetésben.

Emlékszem, hogy fiatal koromban szegény öngyilkosokkal szemben azt a bűnt követtem el, hogy nem harangoztuk ki őket, és ígét sem hirdettem temetéskor, csupán imádság volt. Mélységesen szégyellem és bánom ezt. Nem tiszteltem az elhunytat, és nem volt empátia bennem a gyászoló családdal szemben. (Nem biztos, hogy emiatt, de tényleg megállt az öngyilkosság a faluban.) A tiszteletlenség és szeretetlenség meg nem bocsátható!

Felteszed a kérdést az első mondatodban: mit várnak a lelkésztől a gyászolók. Azt hiszem, ezt magunktól kell megkérdeznünk. És erre a felelet sok tapasztalatom után: tiszteletet és empátiát. Bizony, fiatal koromban én is "kipredikáltam" a templomkerülőket. ("Tudjuk, hogy az elhunytak Isten, egyház, ige, templom semmit sem jelentett!") Óriási hiba nem tisztelni az elhunyt személyiségét. (Pláne, ha nem vagyunk Pelagius hívei.) Vajon hogyan prédikált volna a pap a jobb-lator temetésénél? Nem toldotta volna-e a fentieket még azzal, hogy ez a gonosztevő ölt, rabolt, s várja a pokol? Ki tudja, Isten kegyelme mit végez el egy haldokló szívében az utolsó pillanatokban?! Örülnék, ha elolvasnád a Lelkipásztor őszi számából a "Majd a parton" című áhítatot.

Nagyjából én ilyen szavakkal kezdem az igehirdetést: Meghatottan, szeretettel veszünk búcsút XY testvérünkötől. Bizony, nagy sebet üt a halál!

2. Ami kimaradhatott volna.

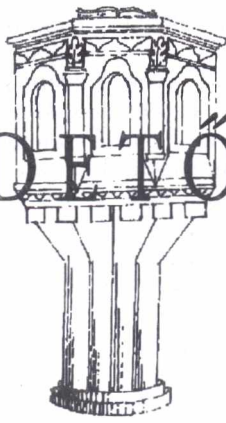
A fentiekből már következik: "számára lezárult a megtérés lehetősége". (Lásd: jobb-lator papja) A bűnbánati 419. ének elmaradhatott volna, kivéve, ha a legszorgosabb templombajárónál is mindig ez az ének.

Dicsérendő, ha egy lelkész becsületesen felteszi a kérdést: jól csinálom-e a szolgálatomat? Nagyra becsüllek ezért! És hidd el, hogy ha tisztelet és szeretet van bennünk, "nem marad minden állóvíz". Éppen erre figyelnek fel a távolmaradók.

Isten áldjon! Testvéri szeretettel:

Görög Tibor

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság ünnepe utáni 13.

vasárnap

Lk 10,(23–24)25–37 exegézise

A perikóparend lehetővé teszi, hogy a 23–24. versekkel nagyobb markoljunk Lukács evangéliumából. Igaz, nem jó visszaélni a gyülekezet idejével és türelmével, de időre menő versenyfutást se csináljunk az istentiszteletből. Mindig elegendő időt kell szánnunk arra, ami az üzenetet világossá és átütő erejűvé teszi. Ha a perikópa hosszabb változatát történetesen nem is olvassuk fel, mindenesetre vegyük figyelembe. A 23. és 24. vers ugyanis mindazt, amit az irgalmas samáriai példázata tesz hangsúlyossá, *az evangélium fényébe állítja*. Jézus boldogoknak mondja azokat, akik olyan korban születtek, amikor már tapasztalatokat szerezhetnek Jézus működéséről: Próféták és királyok szerették volna ezt megélni.

Lukács szemléletében a Jézussal bekövetkezett korszakváltás nagyszerű eseményei közé tartozik, nyilvánvalóan Isten akaratának a szeretet kettős nagy parancsolatában történt meghirdetése is, mert feltárul benne az az örök életre vezető út, amelyen járva olyan emberek lehetünk, amilyenek Isten szánt minket: *Őt és az embertársat szerető emberek*. A törvénytudó ebben az esetben magáénak vallja, ami a párhuzamos helyeken (Mt 22,34–40; Mk 12,24–34) Jézus szájából hangzik el, pedig a rabbinizmusban egyes törvényeknek a másik fölé helyezése nem volt általános gyakorlat (Bill. I. 904.o.). De Jézus szerint a helyes felismerés önmagában nem elég. *Valóra is kell váltani*, az úton járni is kell. Ezt a törvénytudó nem is vonja kétségbe, viszont éppen a gyakorlat érdekében tisztázní akarja, hogy kinek is tartozik felebaráti szeretettel. Az evangélista ebben az öngazolás szándékát véli tetten érni, mint 16,15-ben vagy 18,9-ben, hiszen ha valakit jogosan zár ki a szeretetéből a törvénytudó, akkor még eleget tehet Isten akaratának. A baj ott van, hogy a szeretet kettős nagy parancsolatában a megigazulás útját látja, és *nem a megigazult ember útját*. Ezért igyekszik a lécet alacsonyabbra tenni, lealkudni Isten akaratából.

Jézustól tulajdonképpen azt akarja megtudni, hogy "népének közösségében *hol húzódik a felebaráti szeretet határa*" (J. Jeremias: Die Gleichnisse Jesu

201.o.). Jézus pedig erre a kérdésre válaszol egy sarkítottan, erős kontúrokkal megfogalmazott példázatban. Olyan történetet mond el, amelyben már nem példálódzik, hanem valóban példát állít elénk (Eichholz: Gleichnisse 149.o.).

Találón jegyzi meg Bornkamm, hogy ennek a bűnesetnek az elbeszélése *a bajbajutott nézőpontjából történik*. A többi szereplő annyiban és addig van a színen, amíg vele van dolguk (Jesus von Nazareth 103.o.). Olyan helyen fekszik, ahol a lejtő miatt már messziről észrevehető. Eichholz szerint a felebarát szó eredeti értelmében *térbelileg is közelivé lesz* (i.m. 163.o.), olyan kihívássá, amelyet nem lehet kikerülni. Erre a kihívásra ketten is úgy válaszolnak, hogy nagy ívben kikerülik a szerencsétlent. Nem lehet véletlen, hogy mindkettő templomi szolgálatot végző ember Jézus elbeszélésében. A segítségnyújtás elmulasztását ahány magyarázó, annyiféleképpen indokolja: Félték attól, hogy tisztátalanná válnak, bár valószínűleg most Jeruzsálemből hazafelé tartottak (Pröhle: Lukács ev. 180.o.). Vagy kegyes megfontolás vezette őket, mivelhogy a bajt Isten büntetésének tekintették. De az is lehet, hogy a saját bőrüket féltették. Szerintem Jézus olyan embereket akar bemutatni nekünk, akik eleget akarnak tenni az első nagy parancsolatnak, *a másodikat viszont nem gyakorolják*.

Velük szemben a harmadik, a népies elbeszélésben a példát adó, nem egy zsidó laikus, akire a papi emberekkel szemben a példázat hallgatója számítana, hanem egy samáriai, akinek népe és a zsidóság között ősi gyűlölség parázslík. Ő nem kerüli ki a félholtat, noha mint kereskedő joggal tarthatna a rablólktól. *Segítségé nem formális*. Elsősegélyt nyújt azzal, amije van. Vállalja a gyaloglást, hogy öszvéreire ültethesse a magával tehetlent. Nem végez fél munkát. Gondoskodik ellátásáról felgyógyulásáig.

Úgy tűnik, hogy Jézus, amikor a példázat tanulságát levonja, nem a törvénytudó kérdésére válaszol. Mintha igazuk lenne azoknak, akik szerint a két történet eredetileg nem tartozott össze. Valójában *az igazi kérdés mindig az, hogy én magam tudok-e Isten szeretetét visszatükröző felebarátja lenni másoknak*.

Cserháti Sándor

Igehirdetést segítő gondolatok

Ki a felebarátom?

Három rövid, egymást kiegészítő feldolgozást ajánlok igehirdetési előkészítőként.

Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet? Az emberiség legsarkalatosabb kérdéseinek egyike kimondva-kimondatlanul. Nincs olyan vallás vagy filozófiai irányzat a világon, amely föl ne tenné magának más-más megfogalmazásban. Még a tudatos istentagadókban is fölmerülhet valamilyen formában. Így: *mi az élet valódi értelme?* Sokféle válasz adható rá.

A Biblia válasza ismerős és egyértelmű: "Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, és felebarátodat, mint magadat!" (27.v.). Jézus biztatása erre egyszerű és világos: "...tedd ezt, és élni fogsz!" (28.v.). Az alapigénkenben szereplő törvénytudó azonban nem nyugszik bele ebbe a válaszba. Egy újabb kérdés felvetésével ("De ki a felebarátom?") vitatémát csinál belőle.

Nem ugyanezt tesszük gyakran mi is? Amikor a Biblia Isten iránti bizalomra buzdít, akkor azon tanakodunk, kicsoda is valójában ez az Isten. Amikor halljuk az intést, hogy "Ne ölj!", akkor azt fontolgatjuk magunkban, hogy minden egyes esetre érvényes-e ez a parancsolat; nincsenek-e kivételes helyzetek (pl. szereteteink védelme, igazságosnak vélt háború, stb.). A példák még sorolhatók. Egy bizonyos: e kérdésfelvetésben önmagunkra kell ismernünk. Milyen gyakran igazoljuk magunkat, magyarázkodunk! Annyi a baj, a nyomorúság, lehetetlenség mindenkin segíteni! — mondjuk. S végül senkin sem segítünk. Amikor belátjuk, hogy mi éppen olyanok vagyunk, mint a törvénytudó, akkor értjük meg igazán a történetet, amit Jézus tényleges válaszként mond el. Akkor jutunk arra a felismerésre, hogy ez tulajdonképpen nem másokat, hanem személyesen engem érint. Nekem szól. S azt mondja: Végy példát a samáriai emberről! Tedd azt, amit éppen megtehetsz, s tedd azonnal, akkor válsz felebaráttá embertársaid számára! Ez a valódi válasz a fő kérdésre.

II.

Tiszteletre méltó ez a törvénytudó. Az élet legfontosabb kérdését teszi föl, s a legilletékesebbhez fordul vele, hogy választ kapjon rá. A legtöbb embert pusztán egyvalami érdekli: *Mit tegyek, hogy legyen valamim az életben?* Ő azonban másként közelíti meg a kérdést: *Hogyan nyerek bölcs, értelmes életet, mely nem a halállal ér véget?* A baj csak az, hogy a törvénytudót hátsó gondolat vezérli. Pontosan tudja a választ az élet alakkérdésére: *Szeresd Istent és felebarátodat!* A döntést a vita kezdeményezésével és folytatásával mégis elodázza.

Jézus a figyelemre méltó. Nem bocsátkozik vitába a törvénytudóval. Szemléltetésül elmond inkább egy történetet, *az irgalmas samaritanusról* szóló példázatot. Arról, aki a zsidók ellenlábas; az idegenről, aki azonban nem tétovázik, nem hátrál meg, hanem azt teszi, ami az adott helyzetben a feladata. Egyszerűen és magától értetődően cselekszik, segít a bajba jutott emberen. A másik kettő (a pap és a lévita), noha elméletben tisztában van a parancsolatokkal, a gyakorlatban mégis csődöt mond. Nem állva hivatása magaslátán, eloldalog a segítségre szoruló mellett. (Hányszor és hányféleképpen ismétlődik meg ma is életünkben!)

Meglepő végkifejlet a törvénytudó számára. Jézus

megfordítja az általa feltett kérdést. Már nem arra esik a hangsúly: *ki az én felebarátom?* Hanem: *kinek válok (válhatok) én a felebaráttá?* Ez alól pedig már nincs kibúvó. "Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj!" (37.v.). Ilyen egyszerű, s mégis nehéz. Ki tudja Istennek ezt az igényét mindig teljesíteni? Vajon a törvénytudó, vajon egyikőnk vagy másikőnk ki tudjuk-e vonni magunkat alóla?

Igazi irgalmas samaritanust valójában egyet ismerünk. Ez maga Jézus. Ő az, aki hagyja magát a keresztre feszíteni, érted és értem. Ő az, aki magára veszi terhünket. Ő az, aki nem csupán a legközelebbi fogadóig visz bennünket, hanem haza, az Atyához. Aki engedi, hogy Jézus segítsen és bekötözzön, az képes maga is irgalmasan cselekedni embertársai iránt.

III.

A kérdező tájékozott ember. Ismeri Isten parancsát. Jól megtanulta. Mégsem követi azt szívből. A "Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?" kérdésre kapott egyszerű válasz — úgy tűnik — zavarba ejti. Nem hiszi, hogy ez a válasz egyszeriben minden kérdésre megoldást nyújt. Nem olyan egyszerű, akad még itt tömegnyi probléma. A kétségek és nehézségek számos oka. A törvénytudó azonban ezzel talán csak mentséget vagy ürügyet keres arra, hogy ne kelljen közelednie a felebaráthoz. Hiszen ez olyan kényelmetlen.

Ki a felebarátom? Egy ember, akivel találkozom. Valaki, aki közel került hozzám, vagy akivel éppen elég felszínes a kapcsolat. Talán a szomszéd, aki nem szívvel, nem tud elviselni, vagy egy idegen, aki kis melegségre vágyik. *A szeretet látásmódjában fedezem föl a felebarátot,* mert a szeretet nem ismer korlátokat (1 Kor 13). Ahol megnyílik a szívem a másik (mások) számára, ott mozgásba jön, lendületet kap az életem.

E példázat tehát engem kérdez meg, hogy *kinek vagyok (leszek, lehetek) a felebarátja.*

"Testvéreim javáért Fáradnom, küzdenem, Adj erőt, örök Isten, Én édes Istenem, Hogy tövises pályámon Ragyogjon szeretet, Mert aki boldogít mást, Boldog csak az lehet!..."

Te mint samaritanus Szolgáltál, Jézusom, Hogy példátat kövessem, Szívből imádkozom. Hadd legyek tanítványod A Te Lelked szerint, Akit a jótevésre A szíve kényszerít!" (455, 1. 4.).

Németh Pál

Szentháromság ünnepe utáni 14.

vasárnap

Lk 17,11–19 exegézise

Lk külön anyagának alaphelyzete egyértelmű abban az értelemben, hogy Jézus Jeruzsálem felé olyan helyen halad, ahol samáriaiak jelenléte is elképzelhető (11). A tíz leprás az előírásoknak megfelelően viselkedik (3Móz 13,45–46), de csapatba verődve él (12). Az elbeszélés nem részletezi a szabályszerű viselkedés mozzanatait, csak arra utal, ami sajátos. Ez pedig a leprások kérése (13). A megszólítás alapján arra lehet gondolni, hogy ismerik Jézust, de legalábbis hallottak róla — különben miért is fordulnának hozzá? Minden szembejövőtől

segítségét így ők sem kérték. A leprásoknak ez a kérése, mely az Újszövetségben többször is előfordul, itt egészen általános tartalmú, szemben a szinoptikus lepragyógyításnál előforduló kéréssel (Lk 5,12par), de éppen ezzel nyitott a kérés, hiszen nem csak szorosán véve a betegségtől való megtisztítást foglalhatja magában. Nem véletlen, hogy a liturgia igen ősi — rövid és mégis mindent magában foglaló — elemévé lett.

Jézus eljárása teljesen szabályszerű, amikor elküldi őket a papokhoz (14), hogy azok állapítsák meg a gyógyulást és mutassák be az előírt áldozatot (3Móz 14). A leprásoknak a papokhoz küldésében Grundmann (337), Pröhle (264) a hit próbáját látja: valóban próba elindulni Jeruzsálembé, ahol az áldozat bemutatásának ekkor feltehetően egyetlen lehetősége volt (a samáriaiak szentélye a Garizim hegyén Kr.e. 128-tól romokban), hogy a még meg sem tapasztalt tisztulás igazolását megkapják. (A hit próbája gondolatot határozottan elveti Schweizer, 174).

A leprától való szabadulás, Naamánra való hivatkozással Jézus názareti beszédének része (Lk 4,27), és a szinoptikusok másik lepragyógyítási elbeszélése nyomán is (Mk 1,40–45par; vö. még Mt 11,5), tekinthető messiási jeleknek. A visszafordulás mozzanatának két vonása figyelemre méltó ebből a szempontból: az egyik a visszatérés módja, a másik a visszatérő személye.

Az egy leprás visszatérésének módja az elbeszélés egyik vonása. Nem az, hogy útközben megtörténik a gyógyulás (14), hanem az, hogy visszafordul — feltehetően — még mielőtt a papokhoz ért és a törvény szerinti áldozatokat bemutatta, tehát tisztulását hivatalosan is elismertette volna. Mindennél fontosabbnak tartja a visszafordulást és a Jézussal való találkozást. A visszatérő leprás Istent dicsőíti hangos szóval (15), Jézus lábai elé vetve magát arca borul előtte, vagyis isteni tiszteletben részesíti és hálát ad neki (eucharisztón; 16). Egyértelmű, hogy sértetlen marad az egyistenhit, de az isteni cselekvésben határozott jelentőséget tulajdonít Jézus — messiási (?) — személyének. A gyógyulás ennek az embernek a számára messiási megérintettséggé lett: nemcsak azt látja, ami vele történik, hanem azt is, hogy az van itt, aki által a világgal történhet-történik valami, nevezetesen beteljesednek Isten ígéretei. A többi kilenc bizonyára szintén meggyógyult, elment a paphoz és bemutatta az előírt áldozatot, elvégezte a szükséges tisztulási szertartásokat. Ment az életük, ahogyan ilyenkor az életnek mennie kell, de Jézus eljövételéből és jelenlétéből semmi sem érintette meg őket. Az egyet megérintette a kegyelem, a kilencről pedig hivatalosan megállapították, hogy nagy isteni áldás lett a részük.

A görögben a gyógyulás és az üdvösség azonos szó — erre a körülményre Schweizer (174) utal. Textusunkban a fizikai gyógyulás motívuma a kiindulás. Lk 7,50-ben nincs szó fizikai betegségről, de Jézus szava a bűnös nőhöz mégis ugyanaz, mint a leprához (19). Ha csak gyógyításról lenne szó, akkor az azt jelentené, hogy utána az ember ugyanúgy magára van hagyva, mint előtte, mert továbbra is fizikai gyógyulása (leprás) vagy társadalmi elismertsége (bűnös nő az, amit döntőnek, mindennél fontosabbnak tart, azaz amiben bízunk) (Nagykáté, első parancsolat magyarázata). Ez az egy leprás nemcsak meggyógyult, hanem út nyílt számára ahhoz, aki a gyógyító. S éppen ez a megtartás, az üdvösség (19). Luther a Schmalkaldeni Cikkekben számunkra szokatlanul élesen fogalmazva igazi

Antikrisztusnak mondja a pápát, "mert nem akarja, hogy a keresztyének hatalma nélkül üdvözüljenek". Könnyű lenne a szöveget módosítani, hogy senkit se bántsunk. A szöveg revíziója helyett inkább azon kellene gondolkodnunk, vajon mi valóban Krisztust szolgáljuk-e mindenben mindenestől?

A visszatérő leprás személye az elbeszélés másik fontos vonása. Ez az egy, a többi kilenccel ellentétben samáriai, idegen (allogenész), nem kebelbeli, vagyis nem zsidó. Önkéntelenül adódik az egy hálás (samáriai) és a kilenc hálátlan (zsidó) morális vagy éppen üdvtörténeti szembeállítás (Rengstorf). A morális beállítás ("illő, hogy észrevegyük Isten ajándékait és hálát adjunk értük") éppen messiási értelmétől fosztaná meg az elbeszélést. Az üdvtörténeti értelmezés veszélye, hogy csak a zsidóság hálátlanságára gondolunk és az evangélium hozzánk eljutott ajándékára. Holott ma mi vagyunk a zsidóság egykori helyzetében és így nekünk van égetően szükségünk arra, hogy ne csak az ajándékokat várjuk és lássuk, hanem az ajándékozó jelenvalóságában éljünk.

Reuss András

Igehirdetést segítő gondolatok

Hazánkban ismeretlen — akkor gyógyíthatatlan, alig 50 éve gyógyítható — betegségben szenvedőkről: leprásokról, poklosokról szól mai igénk. Iszonyatos kirekesztettségi állapotban élte le élete utolsó szakaszát az, aki ezt a halálos betegséget megkapta. Különböző törvénybe foglalt előírások szűkítették azt a mozgásteret, melyben az amúgy is csekélyke és reménytelen életüket élhették. Sokszor lakott területtől távol tengették életüket remete módon, több leprás beteg egymás segítségére utalva. Kereplők hangos csattogatásával kellett jelezniük egészséges emberekhez való közeledtüket és "illő" (?) távolságban meg kellett állniuk, ha alamizsnát kértek. Az étel, amit eléjük vetettek, rendszerint az egyébként szemétként kerülő kiszáradt kenyér volt. Mi miből adunk a rászorulóknak? A feleslegből, a már kidobásra váró vacakokból, a legolcsóbból? Azt adjuk-e, amire igazán szükségük van/lenne? Nem kívánt vendégek voltak ők mindenütt, talán hasonlóan a ma AIDS-ben szenvedőkhöz, mely számunkra annyira távolinak tűnik, hogy nem is vagyunk annyira érintettek benne. Ez a modern pusztító betegség valahogy egyszerre függ össze a bűnnel (prostituáltak) és a vétlenséggel (vérkészítmények által fertőzött gyermekek). Sajnáljuk őket, de ezzel vajon elintéztünk-e mindent?

Jézus találkozik velük az úton, a tíz leprással, de a döntő kérdés az, hogy ők találkoznak-e vele? Jézus találkozásai mind-mind lehetőségei a kegyelem közvetlen megtapasztalásának. Lehetőségei az Istennel való személyes, viszonzott, életet adó, kiteljesítő kapcsolat felvételének. Ő igéje és jelei által szólítja meg az embert: van, aki ezt azonnal megérzi és megérti, van, aki nem.

"Jézus, mester, könyörülj rajtunk!" — tudja ez a tíz leprás, kivel találkozott és "mire képes" a velük szemben álló szelíd szemű ember. Kyrie eleison — menthetetlenek vagyunk, de te megszabadíthat, egyedül Te! A betegségtől való megszabadulás a megtisztulás, de ezzel nincs vége a csodának! A begyógyult, megújult sima bőr (látó szem, futni tudó

láb...) még nem a teljes gyógyulás jele. Akkor teljes a megtisztulás, ha ez a bűnökkel terhelt, kilátástalan élet megszabadítását is jelenti. Vissza kell térni, vissza kell fordulni, mint a történetben az egyetlenegy tette. "Hol van a többi kilenc?" — akik meggyógyultak ugyanúgy, mint az egyetlenegy. "Nem tízen tisztultak-e meg?" Vissza kell térni, vissza kell fordulni, leborulni, hálát adni mindennap azért, ami nem természetes, nem magától értődő: Isten könyörülő, irgalmas szeretetéért. Boldog ember az, aki nemcsak felszínes, futó ismeretségben áll az Úrral, aki nem csak fekélyeitől gyógyult meg, hanem a "megajándékozó jelenvalóságában" éli le egész életét. Aki ezt a két szót, "Kyrie eleison!" — őszinte bűnbánattal és Urunk mellett való megmaradni akarás elkötelezettségével napról-napra ki tudja mondani, annak az Úr akkor, most és mindenkor ezt válaszolja: "Kelj fel, menj el, hited megtartott téged!"

Üreset markolok, az utcán por lett,
homokot csapott szemembe a szél.

fáradtan állok, mégsem alszom,

senki se keres és én sem találtam meg senkit se még.

Üreset markolok, romokban áll az idő,

a nyelvem az ínyemhez tapadt,

kiszáradt gondolat, eszelős zuhanás,

kihalt utcák, szomorú tánc az ég alatt.

Az utolsó pillanat, mikor a csillagok fénye

a koszba hullik,

ajgat a kő, csikorog a csont,

fázik a kőd, meginog a föld:

akkor gyere hozzám,

vigyél át a hajnalon!

Jászol tüzebe fektess engem

szénfeketére égjen az átkom!

(Promise)

Krska Mária

Szentháromság ünnepe utáni 15.

vasárnap

Mt 6,24–34 exegézise

Mt 5–7-nek elég nagy az irodalma. A legtöbb kommentár kimutatja, hogy ez a szakasz Jézus különböző alkalommal elmondott beszédeinek egybeszerkesztése. Ennek a megállapításnak elfogadásával elsősorban azt kell vizsgálnunk, hogy a perikópa kijelölt versei hogyan illenek bele az összefüggésbe.

A 19–34. v. alapján véve az Isten országához és a "kincsek"-hez való viszonyt foglaljuk: szembeállítja egymással a kettőt. Ha a 22–23. és a 24. verset kivesszük, akkor számunkra logikusabb szakaszt találunk. A perikópa megértése szempontjából a 24. v.-nek a következőkhöz való viszonyát kell értelmeznünk. Talán nem téves ez a megállapítás: amit ez a vers Istenről mond, azt a többi versben az Isten országáról mondottakkal, amit pedig a mammonról mond, azt a "kincsek"-ről mondottakkal kell összekapcsolnunk.

Lehet, hogy az "Isten országa" és az "igazság" témájával is külön kellene foglalkoznunk (erről elég sokat találunk Karner Máté- és Római levél-kommentárjában), de ezt a problémát bizonyára minden

lelkész elég jól ismeri. Talán két másik hangsúlyos szóra kell most még figyelniük.

A "mammon" arám eredetű szó, a Bibliában ezen a helyen kívül csak Lk 16-ban szerepel, az apokrifus Sírak könyvében egyszer, a Targumokban és a Talmudban viszont gyakran fordul elő az anyagi javak, a tulajdon megjelöléseként. A modern héberben az anyagi javak, főleg a pénz, pénzügyek kifejezésére használják. A különböző bibliai szótárak és kommentárok megjegyzik, hogy Jézusnál szinte személyes hatalomként szerepel (valószínűleg éppen a Mt és Lk szövegekre építve).

A másik szó a görög "merimnáo", amely textusunkban is, másutt is különböző formában szerepel. A szó alapjelentése: gondoskodni, gondolni valamire. Ezen, és a Lk-nál előforduló párhuzamos helyeken azonban az "aggódni", "aggodalmaskodni" fordítás a legmegfelelőbb. A mi új fordításunk 4 különböző szóval kísérli meg kifejezni azt, amiről itt szó van (aggódni, nyugtalanzkodni, aggodalmaskodni, gondoskodni). Az összefüggésből világos, hogy Máté szerint Jézus ezzel a szóval azt fejezi ki, amit a *mammonnak való "szolgálatról"* mond a 24. v. szerint. Aki aggodalmaskodik, az nem Istent szolgálja. Istent szolgálni azt jelenti, hogy Isten ügyét tartani a legfontosabbnak. Az aggodalmaskodás sérti Istent, aki mindenről gondoskodik, amire teremtményeinek szüksége van!

Ezeknek figyelembevételével talán könnyebben megértjük, mit jelent itt Isten országát és igazságát keresni.

Muntag Andor

Igehirdetést segítő gondolatok

Ma reggel — amikor ezeket a sorokat írom — június 24-én reggel 6 óra 11 perckor megszólaltak a paksi atomerőmű veszélyt jelző félelmetes szirénahangjai. Gyorsan becsukni az ablakokat, bekapcsolni a rádiót, televíziót, információra van szükségünk! Jöttek az aggódó telefonhívások... Mi történt, mi van veletek? Téves riasztás. Lassan megnyugodnak a kedélyek.

Veszélyeztetett az életünk... a környezetünk. De veszélyt jelez az ilyen gondolkodás is: a jövőm túl sötét, nincs értelme az életemnek... a problémáim nagyobbak, mint az én erőm, ... senki sem szeret, senki nem törődik velem stb.

Veszélyt jelentenek a pöttevékenységek is, amikor nem a maguk valójában jelennek meg a dolgok, hanem álarcban, hamisan. Amikor az öröm kikényszerített mesterséges öröm, amikor a vigasztalás nem más, mint kábulat, amikor az értékek nem maradandóak, hanem értéktelen semmik, amikor az élő Isten helyére hamis bálványt választunk királyunkká szívünkben. Az élet alapjait veszíthetjük el ily módon, ha tévesen döntünk.

A mammon is az egész embert akarja, szolgává tesz, végül cserbenhagy. Cserbenhagy a jövőnk szempontjából, cserbenhagy a halálban. Isten szabaddá tesz és megőriz. Az igazság széttöri a mammon hatalmát bennünk és rajtunk. Jézus a győztes! Isten önmagát adta Jézusban. Istent és az ő ügyét szolgálni biztonságérzetet jelent. Őreá bízhatom magamat. A jövőmet is.

"Ezért mondom: ne aggódjatok életetekért..." Ősi vágy az emberben, hogy szeretne megkötöttségek nélkül szabadon, gondtalanul élni, repülni, mint a madár a

levegőben... vagy olyan boldogan és szépen élni, mint amilyenek a virágos mező tűnik. Jézus nem látja, hogy az emberi élet azért egy kicsit más!? Hiszen a madarak is küzdenek az életért, a táplálékért, a mező virágai is hamar elhervadnak ... lekaszálják a rétet.

Nekünk még inkább dolgoznunk, munkálkodnunk kell, hiszen erkölcsi felelősséggel bíztunk meg, hogy gondoskodjunk önmagunkról és másokról is... terveznünk kell, múltunk és történelmünk van, s szeretnénk ha jövőnk is lenne...

Ne aggodalmaskodjál!? Baj az, ha gondoskodunk...? Nyugodjunk meg. Jézus is ismeri és fontosnak tartja a szeretetteljes gondoskodást, aggódást... betegekért, gyerekekért, öregekért... mindannyiunkért. Hiszen ő beszél az Atya szeretetéről és gondoskodásáról! A kérdés az, hogy milyen messzire megy, mehet az aggodás? Ha megmérgezi az életünket az aggodás, tönkretesz, elveszi az örömeinket, békétlenné leszünk, lelkileg megbetegszünk, a testünk is beteggé lesz. Vigyázz, a földi dolgok miatt az ember elfeledkezhet igazi céljáról! Vigyázz, mert felgyorsult az elavulás sebessége! Aminek tegnap örültünk, ma már terhessé, feleslegessé válik. Gyerünk tovább, mindig többet akarni, nagyobb nyereséget elérni, azonnal többet megkapni azt, amit gondolunk vagy szeretnénk. Jaj annak, aki átveszi ezt a tempót erkölcsi, lelki értelemben, kapcsolattrendszerében, értékekhez való viszonyulásában!

Isten gondoskodik a tőle kapott testről és életről neki tetsző módon. Észre kell vennünk ajándékait, az élet apró szépségeit. Egy kicsit hasonlítsunk a madarakhoz is és a liliomokhoz is... Várni is, elfogadni is tudni kell... Nézzétek, figyeljétek őket... Vegyétek észre a teremtés csodáját... de ti sokkal értékesebbek vagytok...

Lépünk ki az aggodás és a nyereszkeskedés ördögi köréből. Legyünk szabadabbá Isten és emberek számára. Jézus megélte Isten gondoskodó hűségét. "Minden gondotokat vessétek őreá, mert neki gondja van rátok." Hordoz bennünket. Hagyatkozzunk reá hittel, bizalommal. Ne legyünk hálátlanok! Ha megismerjük őt, ha felvállaljuk az igazi célt, az oldja a mindennapi feszültséget, az aggodalmaskodást. A nagyobb cél feloldja a kisebb problémákat! "Keressétek először az ő országát és igazságát..." Keressétek az Isten országát! Az adakozó, szerető Isten megadja azt is, amit az ember elvesztett a bűneset következtében, az békességet, bűnbocsánatot, örök életet. "A bűn zsoldja a halál, az Isten kegyelmi ajándéka az örök élet." Jézus nagy biztatása: kérjétek, keressétek, zörgessetek! Nem szabad feladni a keresést, nem szabad beletörődni, hogy nincs tovább, mert nem hiábavaló a keresés! Te küszködő ember, érdemes újra keresni, megoldhatatlannak tűnő élethelyzetekben is. Jó az Isten — mondja Jézus. Isten jósága adhat értelmet az ember életének, ad erőt és megelégedést a mában. Rábízhatom magam, ma is, holnap is.

Szabó Vilmos Béla

*S*zentháromság ünnepe utáni 16.

vasárnap

Lk 7,11–17 exegézise

Ez a szakasz a lukácsi külön anyagból párhuzamba állítható Illés (1Kir 17,10–17), illetve Elizeus (2Kir 4,18–37) halottfeltámasztási történeteivel. Mind a három szöveg a főszereplő elismerését célozza, mint olyan személyét, aki különleges kapcsolatban áll Istennel. Ez mindenképp előtte a 16. versben lesz világos, amelyikben kifejezésre jut a tömeg reakciója. Ennek a reakciónak kettős csúcsa van: egyrészt Jézus elismerik mint prófétát, fokozva ezt a "nagy próféta" szokatlan megnevezéssel. Másrészt az "Isten meglátogatta népét" kifejezésre kell utalni, ahol az tűnik fel, hogy önmagukat "népe"-ként nevezik, mely által szoros kötődést fejeznek ki a népet reprezentáló tömeg és Isten közt. Ez a kijelentés szoros összefüggésben van az előzőekkel, úgyhogy a nagy próféták származása párhuzamba kerül Isten népénél való látogatásával.

Hogy a tulajdonképpeni cél a 16. versben látható, mutatja a 17. vers is, amelyikben "ez a hír óröla" kifejezés erős visszautalás a 16. versre. A hír, ami az egész tartományban elterjedt, tehát nem elismerés, hanem a halottfeltámasztásról szól, hanem annak elismerése, ami a 16. versben kifejezésre jutott. Mindemellett meg kell állapítanunk, hogy a Lk 7,17 előkészíti a 7,22 kijelentését.

Most arra kérdezzük, ami Lk 7,11kk szerint lehetővé tette a felismerést. Több nézőpont adódik:

- Először is feltűnik a mozgás a 11k. versben. A két tulajdonképpeni főszereplő (Jézus és a tömeg, a 11k. vers szerint ők a két cselekvő) mozognak egymás felé: Jézus tanítványaival és egy nagy tömeggel a Nain felé vezető úton — a tömeg, aki egy özvegyasszony egyetlen halott fiát viszi, éppen Nainból jön kifelé. Mindkét esetben a tömegről van szó, amelyet aztán a 16. versben éppúgy, mint a 17. versben általánosságban neveznek meg, úgyhogy a szöveg végén a két tömeg között már nincs különbség.
- Amikor Jézus az özvegyre pillant, együttérez vele, ami kifejezésre jut a "Ne sírj!" felszólításban (13. vers). Ez a felszólítás azonban nem üres, hanem performatív nyelvi karaktere van, tehát a megvalósulást, a mondottak konkretizálását célozza, amit a következő vers is mutat.
- A szó hatóerejét a 14. vers is hangsúlyozza, amikor a koporsó megérintése után Jézus tulajdonképpeni cselekedete az ifjú megszólítása: "Mondom neked, kelj fel!", ahol minden bizonnyal a "feltámasztás"-ra esik a hangsúly.
- A 15. vers Jézus szavának hatékonyságára mutat, amikor utal az ifjú felegyenesedésére és szavaira.

A nyelvi történés hangsúlyozása, valamint a nyelv különös szerepe szoros összefüggésben áll Jézusnak, mint (eszkatológiai) prófétának jellemzésével, ahol a prófétai hivatás lényege a nyelv(használat). A csodatörténetnek ezáltal nyilvánvalóan alárendelt szerepe van. Csak a legszükségesebbet tudjuk meg arról, ami itt csodálatos módon lejátszódik, úgyhogy a csoda mint *qua* csoda (mint a csoda önmagában), nem kerül előtérbe. Így a szükségességéből kiemelődnek a

prédikálандók, hogy egy "csoda" prédikációt formáljanak. A csodatörténet alárendelésével a 16. versben felcsendülő hitvallásban lesz világossá, hogy mit céloz a prédikáció: hallgatóit szeretné bevonni a tömeg hitvallásába.

Hausmann Jutta

Igehirdetést segítő gondolatok

Kísértések sűrűjében járunk, amikor a naini ifjú feltámasztásának történetéről készülünk prédikálni. Álljon itt néhány a lehetséges nehézségek sorából!

- Bizonyára mindenkinek (talán a kezdő lelkészeknek is) megvan a maga sémája, ahogyan ezt a történetet megközelíti, ahogyan prédikálni szokott róla. Régi csattanók, bevált fordulatok. Hatalmas kísértés elővenni egyet a régi fegyverekből. Szembe kellene szegülnünk a *rutin kísértésével*.

- A naini ifjú története csábít arra, hogy úgy szólaljunk meg, mint *szakértők*. A halál-feltámadás szakértői. Krisztológiai központú tanulmányokkal, ki tudja hány száz temetéssel, gyászolók vigasztalásával, lelkipásztori beszélgetésekkel a hátunk mögött és nem utolsó sorban saját, megharcolt, megőrzött vagy visszakapott feltámadáshitünkkel könnyedén ejtjük a szót: halott, koporsó, temetés, feltámadás. Természetesen, mint bármi más terület "expertjei" a saját szakkifejezéseiket. Jó lenne úgy szólni halálról, temetésről, feltámadás ígéretéről, mintha tudnánk, hogy a "szakértő" is halandó.

- Gyönyörűen szerkesztett történet ez. Minden a csúcspontot, annak csattanóját szolgálja. *Diadalmasan* lehet róla prédikálni. Ám ez olyan történet, amely örömhír lehet azok számára is, akik most temették két hónap alatt szerettüket. Örömhír annak is, akinek temetési menetét nem állítja meg egy szembejövő, titokzatos vándor. Vállalnunk kell a szenvedést azért, hogy a naini történet ne csak a felszínen szólaljon meg, hanem megcsendüljenek mélyebb rétegei is. El kell jutnunk a mélyebb rétegekbe és nem szabad megspórolnunk az *érelődés* idejét.

Nyilvánvaló, hogy a sor folytatható. Egyetlen szempont van még, amelyet szeretnék megemlíteni: készülés közben nagyon kell tudatosítanunk, hogy nem temetésen, hanem *vasárnapi istentiszteleten prédikálunk erről a textusról*. Ráadásul olyan korban, amelyben a legkegyetlenebb eszközökkel szedi áldozatait a halál (betegségektől katasztrófákon át a terrorizmusig); egy globalizált világban, amelyben szemtanúi vagyunk minden borzalomnak; s egy olyan világban, amely - menekülésképpen? - olyan szórakoztató eszközöket talál ki, amelyek relativizálják élet és halál mezsgyéjét.

Hogyan szólít meg minket ebben a korban, ilyen körülmények között az evangélium?

a. Az ellentétek nyelvén. Az özvegyasszony "nagy sokaság" kíséretében a koporsót követve épp elhagyja a városkát, amely a Genezáreti tótól fel a Jezérel völgyig vezető út mentén fekszik, s amelynek ma mintegy 200 muszlim lakója van. A kapuban találkozik a városba igyekvő Jézussal. S ennek a *szemközti iránynak* messze vezető, jelkép értékű súlya van. Az özvegy és a

sokaság összes fájdal munkát megjeleníti. Pótolhatatlan veszteségeket; tragédiákat, amelyeket sose fogunk teljesen feldolgozni vagy amelyek még előttünk vannak; elsírt és lenyelt könnyeket; fájdalokat; tehetetlenségünk, korlátaink roppant mélységét; annak keserves tapasztalatát, hogy hiába az akarat, a jószándék, egy bizonyos ponton elfogynak a lehetőségeink. És pont itt, ezen a ponton, a *kapuban* döbbenetes élmény az, hogy van valaki, aki szembejön. Hogy *létezik ellentétes irány*. S talán a mi útjaink sem olyan sivárán, megfordíthatatlanul és kétségbeejtően egyirányúak, mint ahogy gondoljuk, ahogy látszik. Mert Jézus valamilyen módon ma is szembejön. A szemközti irány létezésével szólít meg az evangélium.

b. A tekintet irányán. Jézus pillantása Lukács evangéliumában sokszor indít el hosszú távú eseményeket. Megpillantja Lévit (5,27), és elhívja a vámszedő asztaltól. Meglátja a meggörnyedt asszonyt (13,12), és gyógyításával megtanítja, hogy a szombat van az emberért. Felnéz Zákéusra (19,5), és "ma lett üdvössége ennek a háznak". De rátekinthet Péterre is (22,61), és a keserves sírás jövőt ad a tanítványnak. A naini ifjú történetében Jézus *az özvegyre* tekint. Nem a koporsót látja meg, nem az ifjút, hanem az özvegyre tekint. A lelegeletetebbre? A legvigasztalanabbra? A legreménytelenebb helyzetben lévőre? Lukács percig sem takargatja ennek a pillanatnak érzelemgazdag voltát. Sőt nagyon világosan adja értésünkre: Jézus mélységesen együttérez azzal, akinek élete olyan mélyponton van, hogy semmi reménye nem maradt. Ugyanazt érzi itt Jézus, mint a példázatbeli samaritánus (10,33) és a tékozló fiú atyja (15,20). Erre int a mezei beszédben (6,36), mivel a mennyei Atya is irgalmas. Vigasz és reménység ez az irgalom minden mélyponton lévő embernek. Valami lehetséges fordulat, valami változás, valami új kezdete. "Meggészán, ha utunk setét: *Ránk ejti tekintetét*." (55. sz. ének 2. vsz.)

c. A szavak és mozdulatok harmóniájában. A tekintetet szó követi és a szót mozdulat. "Ne sírj!" - ezt így csak az mondhatja, aki nemcsak együttérez, megészán, hanem *képes megfordítani az eseményeket*. Igazi vigasz ma is csak Istentől jön, attól az Istentől, aki feltámasztja a halottakat. Van rajta kívül is vigasztaló, fájdalmat enyhítő együttérzés, de vigasz és megoldás nincs más. "Ne sírj!" - a szót mozdulat követi. Nonverbális kommunikáció. Jézus megérinti a koporsót, s hogy a megszólítottak értik a nyelvet, abból tűnik ki, hogy "akik vitték, megálltak" (14.v.). A gesztus nem önmagáért van. *A szót szolgálja*: "Ifjú, neked mondom, kelj fel!" Az ünnepélyes formula valahol érezteti velünk, amit tudunk: aki az életet szavával teremtette, az teremt itt életet. "Ifjú!" - csak Jézus szólítja így őt. Mindenki más számára, még az elbeszélő Lukács számára is "halott" (15.v.) a fiatal ember. "Ifjú" és "halott" - megszólítanak az ellentétek újra, és többet mondanak önmaguknál. Jelkép értékűek. Mert aki mindenki, még az elbeszélő számára is "halott", azt az élet Ura "ifjú"-nak szólítja és fölébreszti. Evangélium ez az ellentétek, a pillantások, a szavak és mozdulatok nyelvén.

Szabóné Mátrai Marianna

Ki volt Ordass azon helyettese, aki ellene fordult?

Helyreigazítás Zászkaliczky Péter írásához
Lelkipásztor, 1998/7-8. szám 297-298. old.

A negyedik Ordass-kötet előszavában említettem, hogy különösen is fájó volt a püspök számára, amikor lelkészkollegák, esperesek és helyettese is ellene fordult.

Zászkaliczky Péter ezzel kapcsolatban nehezményezi, hogy ez a kitétel apjára, id. Zászkaliczky Pálra vonatkozhat, aki viszont sohasem fordult püspöke ellen.

Ez valóban így volt. A tények azonban arról beszélnek, hogy id. Zászkaliczky Pál főtí esperes-lelkész 1958. január 17-én lemondott püspökhelyettesi, kerületi lelkészi főjegyzői tisztségéről. Utóda a püspökhelyettesi beosztásban, akire az előszó vonatkozik, Koren Emil Budapest-Kőbánya esperes-lelkésze volt.

Harmati Béla

Felhívás a lelkészekhez, hitoktatókhoz!

Az Obermayer Alapítvány a következő tanévre is meghirdeti a pályázatát elsősorban árva és félárva evangélikus középiskolás tanulók ösztöndíjára, tanulmányi támogatására. Az alapítók szándéka szerint valóban rászoruló diákok támogatása a célunk, akik talán nem is tudnának továbbtanulni anyagi ellehetetlenülésük miatt.

Kérjük a lelkész és hitoktató testvéreket, hogy szolgálatuk során megismert és valóban rászoruló diákok pályázatát segítsék elő. A gyermek vagy gyám (szülő) pályázatához mellékeljék lelkészi, hitoktatói ajánlásukat.

A pályázatokat szeptember végéig kívánjuk elbírálni és a támogatást a tanévre, (10 hónapra) vagy egyszeri beiskolázási segílyt még a tanév elején folyósítani.

A pályázatokat kérjük a Budahegyvidéki Evangélikus Egyházközség címére Budapest, 1126 Tartsay Vilmos u. 11. küldeni.

A borítékra írják rá: Obermayer Alapítvány.

Az Alapítvány Kuratóriuma bízik a lelkész és hitoktató testvérek megértő segítségében.

Csonka Géza

Az Obermayer Alapítvány
Kuratóriumának évi soros elnöke

Az első teljes magyar
ÚJSZÖVETSÉGI SZÓMUTATÓ SZÓTÁR
 Az 1908-as revideált Károli Gáspár fordításhoz

Bedolgozva egy teljes SZÓMUTATÓ a
 NESTLE/ALAND által
 összeállított Novum Testamentum Graece
 (görög nyelvű Újszövetség) 26. kiadásához

GÖRÖG-MAGYAR SZÓJEGYZÉK
 (szómagyarázatokkal)

INDEXEK

GÖRÖG SZÓCSALÁDOK ÉS SZÓELEMÉK
 JEGYZÉKE

LOGOS KIADÓ
 Budapest 1998

ELŐSZÓ

BEVEZETÉS

A mikroszkopikus tanulmányozás

A Szómutató Szótár felépítése

a.) A szótári rész szerkezete

b.) A Szótár feldolgozási rendszere

A Szómutatók (Konkordanciák) története

A mű felhasználásának lehetőségei és várható
 eredményei

Szakvéleményekből és ajánlásokból

A legfontosabb forrásmunkák jelölése

Jelek és rövidítések

A héber és görög betűk átírása

ÚJSZÖVETSÉGI SZÓMUTATÓ SZÓTÁR

INDEXEK

a.) Görög – magyar index

b.) Magyar – görög index

c.) Héber – magyar index

GÖRÖG SZÓCSALÁDOK ÉS SZÓELEMÉK

JEGYZÉKE

Tájékoztató, megrendelés:

A Szentírás Jobb Megértéséért Alapítvány
 1039 Budapest, Bálint Gy. Út 19. VII/20.

Dr Ritoók Zsigmond akadémikus, egyetemi tanár (ELTE) így kezdi a könyvhöz írt előszavát: „Nem szeretem a nagy szavakat, de itt ki kell mondani: a magyar szakirodalomban egyedülálló művet tart kezében az olvasó... Akik akármilyen minőségben az Újszövetséggel foglalkoznak, magasabb színvonalra juthatnak: a latin-görög szakos egyetemi hallgatók, a *koiné* göröggel foglalkozó tudósok, teológusok, a magyar nyelvtörténet kutatói... A szótár megjelentetése tehát tudományos és közművelődési érdek.”

Dr Hargittay Emil egyetemi tanár, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem dékánhelyettese úgy vélekedik, hogy „valamennyi felsőoktatási intézményben ott a helye a műnek, mivel felekezeti elfogultság nélkül a filológiai pontosság igényével készült”.

Ádám Béla tanár (a szanszkrit nyelv kutatója) szerint „az 1945 és 1990 között felnőtt két generáció tagjainak jelentős része e tárgyban minimális ismeretekkel sem rendelkezik, ...így nem foghatja fel a maguk teljességében Ady, Babits,...Pilinszky verseit, ...Bach kantátáit,...Michelangelo freskóit stb.” Erre való tekintettel a műnek – „tanári kézikönyvként való bevezetését” ajánlja.

A mű azonban nemcsak lelkészeknek, tudományos kutatóknak és tanároknak készült, hanem szem előtt tartottuk a kisebb egyházi közösségek, gyülekezetek, bibliaiskolák, bibliakörök, bázisközösségek vezetőinek és tagjainak igényeit is. Bővebb felvilágosítással is szívesen szolgálunk, levélben az Alapítvány címén. Ugyanott a *Tájékoztató* angol és német nyelvű változata is beszerezhető.

JÉZUS

יהודה

KRISZTUS

A Pastorkolleg Neuendettelsau kurzusai

Ruhestand – kein Stillstand

Ein Kurs für Leute vor und unmittelbar nach der Pensionierung mit Pfarrer Rainer Häberlein, Nürnberg

13.1. – 27.1. 1999 *Leitung: Dietzfelbinger*

Liturgische Präsenz

Gehen und Sitzen, Gestik und Sprache im Gottesdienst mit dem Regisseur und Schauspieler Thomas Kabel, Hamburg

27.1.-10.2.1999 *Leitung: Schlumberger*

„Übertrifft erheblich die Anforderungen“

Training zur Pfarrerbeurteilung für Dekane, Senioren und Dienststellenleiter

Als Gast: OKR Franz Peschke, München

10.2.-14.2.1999 (*Kurzkurs*) *Leitung: Dietzfelbinger*

„Am Schluß ziehen die uns doch über den Tisch!“

Aufbruch-Ermüchterung – Ungeduld: Leben mit den katholischen Nachbarn mit Prof.Dr. Joachim Track, Neuendettelsau

17.2.-3.3.1999 *Leitung: Dietzfelbinger*

Die Erfindung der Religion

Totengericht – Heidentum – Monotheismus mit prof. Dr. Jan Assmann, Heidelberg

28.4.-12.5.1999 *Leitung: Dietzfelbinger*

„Ich bin frömmer als Sie denken!“

Woran Menschen auf dem religiösen Markt uns erinnern können

Mit Pfarrer Bernhard Wolf, Nürnberg

9.6.-23.6.1999 *Leitung: Schlumberger*

„In allem will Gott Begegnung feiern“ (A.Delp)

Ignatianische Exerzitien für Pfarrer, Pfarrerinnen und Pfarrfrauen

Mit Pater Andreas Falkner SJ, Farnkfurt und Frau Hildegard Joeres, Augsburg

23.6.-2.7.1999 *Leitung: Dietzfelbinger*

Gott unter die Leute bringen

Management und Personalführung in der Gemeinde mit Dr.Harry Giesler (IHK Karlsruhe) und Dr. Stefan Dietzfelbinger (IHK Mittlerer Niederrhein, Neuss)

7.7. – 21.7.1999 *Leitung: Dietzfelbinger*

Leiden, Katastrophen – wozu?

Die Theodizee und Gottes abgewandte Seite mit Prof. Dr. Klaus Berger, Heidelberg

21.7.-25.7.1999 (*Kurzkurs*) *Leitung: Schlumberger*

Liedermacher in der Bibel

Psalmen in Glück und Verzweiflung mit Pfarrer Dr. Friedrich W. Fechter, Erlangen

15.9.-29.9.1999 *Leitung: Schlumberger*

Was aus und noch werden könnte

Der Pfarrerberuf: Herausforderungen – Selbstenwürfe-Leitbilder mit Prof.Dr. Richard Riess, Neuendettelsau

13.10.-27.10.1999 *Leitung: Schlumberger*

Tiefer graben

Meditation als Schatzsuche mit Frau Ingrid Heinrich-Rohrbach, Gilching

3.11.-17.11.1999 *Leitung: Schlumberger*

Szeptemberi számunk szerzői

Bonnyai Sándor ny. lelkész – Budapest

Cserháti Sándor teológiai professzor - Budapest

Fabiny Tibor teológiai professzor – Budapest

Frenkl Róbert orvos, országos felügyelő - Budapest

Gáncs Péter lelkész – Budapest

Görög Tibor ny. lelkész – Budapest

Hausmann Jutta teológiai professzor – Budapest

Hegedűs Attila s. lelkész – Bonyhád

Krähling Dániel esperes – Bonyhád

Krska Mária s. lelkész – Diósgyőr Vasgyár

Hermann von Loewenich, a bajor tartományi egyház püspöke – München

Muntag Andor teológiai professzor - Budapest

Nagy Gyula ny. püspök – Budapest

Németh Pál lelkész - Mohács

Reuss András teológiai professzor – Budapest

Szabó Vilmos Béla lelkész - Paks

Szabóné Mátrai Marianna lelkész, felelős szerkesztő – Budapest

Az egyetlen eddig ismert gótikus kő pieta a mai Magyarország területén. A XIV. sz. elejéről származik. Fából is csak száz évvel későbbieket ismerünk. A kővágóörsi (Veszprém megye) evangélikus templom tornya alatt feltárt kőszírből került elő. Helyreállítása az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központban Napjainkban van folyamatban.

(A fényképet Fabiny Tibor professzor bocsátotta rendelkezésünkre)

